NCEGŠ – Národné centrum európskych a globálnych štúdií

UTVÁRANIE A FORMOVANIE IDENTITY EURÓPSKEJ ÚNIE

Ondrej B a r i č

Literárny fond

Bratislava 2021

UTVÁRANIE A FORMOVANIE IDENTITY EURÓPSKEJ ÚNIE

Autor:
Ing. Ondrej B a r i č, PhD.

Recenzent:
prof. JUDr. Jaroslav Ch o v a n e c, CSc, Dr. h. c.

Všetky údaje a dáta uvádzané v monografii boli aktualizované podľa verejne dostupných zdrojov k 30.4.2021.

Za odbornú a jazykovú stránku zodpovedá autor.
Texty v Anglickom jazyku preložil Ing. Peter Kijovský.

Dielo je chránené autorskými právami. Akékoľvek reprodukovanie diela je možné len so súhlasom autora.

Rukopis tohto diela vznikol s finančnou podporou Literárneho fondu.

Prvé vydanie
Bratislava, 2021.

Vydavateľ: NCEGŠ - Národne centrum európskych a globálnych štúdií; www.ncegs.sk.

Tlač: K&S / advertising, s.r.o.
ISBN: 978-80-972508-4-3

Obsah

Predslov..... 4

Foreword..... 7

1. kapitola
Národná identita a identita Európskej únie.....10

1.1 - Od národného uvedomenia k národnej identite.....11
1.2 - Rozvoj národných identít, základ..... 17
pre utváranie identity EÚ
1.3 - Problémy spojitosti národných identít a identity..... 27
Európskej únie

2. kapitola
Euro ako spôsob vyjadrenia európskej identity..... 36

2.1 - Chronológia udalostí a podmienok týkajúcich sa..... 38
zavedenia eura
2.2 - Hospodárska a menová únia a euro..... 47
2.3 - Hospodárska únia- Pakt stability a rastu, fiškálna politika...54

3. kapitola
Politiky Európskej únie, príklady utvárania európskej identity.... 59

3.1 - Politika súdržnosti v Európskej únii..... 59
3.1.1 - Implementácia fondov Európskej únii..... 66
v Slovenskej republike
3.1.2 - Alokácia zdrojov Európskej únie..... 84
v programových obdobiach a ich využívanie
3.2 - Energetická, klimatická a environmentálna politika.....100
Európskej únie
3.2.1 - Európska energetická únia.....112

Literatúra..... 133

Zhrnutie..... 139

Summary..... 145

O autorovi..... 152

Predslov

Fenoménom, ktorý je v dnešných debatách o európskej integrácii a o súčasnosti a budúcnosti Európskej únie buď prehliadaný alebo zámerne ignorovaný, hoci má na európske dianie zásadný vplyv, je identita ako základný tmel spoločnosti, ktorý u jej členov vytvára pocit spolupatričnosti a súdržnosti a o ktorý sa opiera aj existencia spoločenskej solidarity.

Európska únia sa snaží udržať hodnoty a ciele vo svojich politikách, ktoré vychádzajú z historických tradícií a udalostí a urobili z Európy to, čím je dnes. Dejiny Európy boli formované rôznymi národmi, takže Európsku úniu možno do určitej miery vnímať ako rozšírenie vlastného národa. Politiky EÚ v súvislosti s európskou integráciou v súčasnosti možno považovať za príklady utvárania európskej identity. Celoeurópsku identitu však necítime tak priamo ako národnú, pretože členské štáty Európskej únie zatiaľ nezdieľajú žiadny jazyk ani tradície, ktoré používame každý deň a často celkom nevedome.

V tejto súvislosti treba pridať ďalšiu skutočnosť k problematike vytvárania európskej identity. Okrem lojality a empatie si koncept životaschopnej identifikácie s Európskou úniou vyžaduje aj komponent zameraný na výhody, ktorý sa prejavuje materiálne. Najhmatateľnejšia pre krajiny EÚ a jej občanov je hospodárska stránka. Dôležitým nástrojom ekonomického a sociálneho rozvoja, ktorý patrí zároveň k pilierom Európskej únie je politika súdržnosti. Politika súdržnosti, prechádzala a prechádza v Európskej únii vývojom, v ktorom sa v zmysle účelu a potrieb menili aj jej ciele. V súčasnosti možno povedať, že je najdôležitejšou investičnou politikou Európskej únie. Zameriava sa na všetky regióny a mestá v EÚ s cieľom podporovať tvorbu pracovných miest, konkurencieschopnosť podnikov, hospodársky rast, trvalo udržateľný rozvoj a zlepšovať kvalitu života občanov.

Potreba už spomenutej solidarity medzi členskými štátmi EÚ a medzi regiónmi vyznela ešte akútnejšie po vstupe 10 nových krajín v roku 2004 s národným dôchodkom pod priemerom Únie, vrátane Slovenska. V ďalšom období investície do inteligentného,

udržateľného a inkluzívneho rastu nás vedu k hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti, ktorá je zladená so stratégiou EU 2020. Význam politiky súdržnosti vzrástol zvlášť v časoch finančnej krízy a hospodárskej recesie, ktorá v roku 2008 zachvátila i členské krajiny EÚ.

Investičná politika EÚ je založená v rámci politiky súdržnosti na využívaní prostriedkov z rozpočtu únie formou, predovšetkým štrukturálnych fondov, ktoré dostávajú prijímatelia, ako je napr. aj Slovensko. Do rozpočtu zasa prispievajú tzv. bohatšie krajiny, ktoré sú platcami.

Energetika má v hospodárstve každej členskej krajiny EÚ nenahraditeľné miesto, keďže od jej fungovania závisia skoro všetky súčasti ekonomiky štátu. Navyše je napojená na významnú infraštruktúru, ktorá predstavuje veľkú investíciu pre štát, resp. súkromné energetické spoločnosti. Patrí tiež k najväčším znečisťovateľom, a preto zasahuje aj do oblasti ochrany životného prostredia. Energetika stála pri zrode európskej integrácie, keď dve z troch zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev (Zmluva o Európskom spoločenstve pre uhlie a oceľ a Zmluva o Euroatome) sa týkali práve tejto oblasti.

Až po tzv. východnom rozšírení EÚ v rokoch 2004 a 2007, keď sa počet členov EÚ zväčšil o 10 postkomunistických krajín, sa do popredia dostali témy energetickej bezpečnosti a externých energetických vzťahov predovšetkým v súvislosti s dvomi plynovými krízami v januári 2006 a 2009, ktoré naplno poukázali na slabé miesta týchto krajín v oblasti energetiky.

Pri zostavovaní novej Komisie EÚ v septembri 2014 sa dohodlo reformovať Európsku energetickú politiku a vytvoriť Energetickú úniu, ktorá infraštruktúrne prepojí členské štáty a zjednotí ich pri rokovaniach s tretími krajinami. Z tohto konceptu ďalej vychádzalo smerovanie , že Európska energetická únia zabezpečí, aby Európa mala bezpečnú a dostupnú energiu šetrnú ku klíme. Rozumnejšie využívanie energie pomáha bojovať proti zmene klímy a je stimulom nielen pre tvorbu nových pracovných miest a rast, ale aj investície do budúcnosti Európy. Spoločná mena euro, napriek pretrvajúcim diskusiám, ako jeden zo symbolov procesu zjednocovania

Európy priniesla ako organický doplnok jednotného trhu nové možnosti pre bankové a finančné inštitúcie. Zhodne možno konštatovať, že rovnako aj pre obchodné a priemyselné spoločnosti. Obecne platí, že mena je aj jeden z faktorov identity. Zavedenie eura 1. januára 1999 v niektorých krajinách EÚ znamenalo vyvrcholenie dlhej cesty, ktorá sa začala už o desaťročia skôr - čo bolo spôsobené jednoduchou a presvedčivou logikou: obchodovanie na spoločnom trhu je jednoduchšie vďaka spoločnej mene. Aj napriek tomu, že niektoré krajiny, možno aj z politických dôvodov nepristúpili k spoločnej mene euro, jej význam pre Európsku úniu je nesporný.
Kultivácia európskej identity je dôležitým faktorom európskeho projektu a európskej integrácie. EÚ by tak mohla pôsobiť ako politické a hospodárske spoločenstvo so spoločnými hodnotami a cieľmi, ktoré sa zase odrážajú v jej politikách a právnych predpisoch. To by tiež vytvorilo do budúcnosti oveľa väčší pocit jednoty medzi jednotlivcami a národmi Európskej únie.

Autor

Foreword

A phenomenon, that is either overlooked or deliberately ignored in present-day's debates on European integration and on the present and future of the European Union, although it has a major impact on European actions and affairs, is the identity as a fundamental binder of society that creates sense of fellowship and cohesion among its members, as well as on that is based the existence of social solidarity.

European Union try to maintain values and goals in its policies, that are based on historical traditions and events, and that have made from Europe such Europe what it is now. The history of Europe has been formed by different nations, so that the European Union should be seen, to a certain extent, as an extension of some own nation. EU policies in respect to the European integration may be seen now as examples of the European identity formation. However, we do not perceive the pan-European identity as directly as a national identity, because the EU Member States do not share yet any language or traditions that we use every day, and often quite unconsciously.

In this connection, another fact needs to be added to the issue of the European identity creating. Except the loyalty and empathy, the concept of viable identification with the European Union requires also a materially manifested component oriented to advantages. The most tangible matter for the EU States and its citizens is the economic aspect. Cohesion policy is an important tool for economic and social development, which is also one of the pillars of the European Union. The cohesion policy has undergone, and continues to undergo, developments in the European Union in which its objectives or goals have been also changed, in terms of purpose and needs. On the present, it can be expressed that it is the most important investment policy of the European Union. It is targeting all the regions and towns in the EU, in order to support jobs creation, business competitiveness, economic growth, sustainable development and improvement the quality of citizens life.

The need of already mentioned solidarity among EU Member States and among regions became even more acute after 10 new countries accessions in 2004 with their national incomes below the Union average, including Slovakia. In the next period, investing into smart, sustainable and inclusive growth are leading us to economic, social and territorial cohesion, that is in line with the EU 2020 strategy. Importance of the cohesion policy has become increased, especially in times of financial crisis and economic recession, affecting even EU Member States in 2008.

The EU investment policy is based, within the framework of cohesion policy, on the funds utilization from the Union budget, in form primarily of the Structural Funds, received by beneficiaries, such as it is e.g., Slovakia. The so-called richer countries, who are payers, contribute for the Funds.

Power industry has an irreplaceable place in the economy of every EU Member State, as almost all parts of the t's economy depend on its functioning. In addition, it is connected to a major infrastructure, which represents a large investment for the country, respectively, for the private energy companies. Energetics is also one of the biggest polluters and therefore it intervenes into the sphere of environmental protection. Energetics was at the birth of European integration, when two of the three founding treaties of the European Communities (the Treaty establishing the European Coal and Steel Community and the Euratom Treaty) covered just this area.

Only after the so-called eastern enlargement of the EU, in 2004 and 2007, when the number of EU Members was increased by 10 post-communist countries, the topics of energy safety and external energy relations came to the forefront, especially in the context of the two gas crises in January 2006 and 2009, which pointed out roundly the weak spots of these countries in the sphere of energy.

When the new EU Commission was assembled in September 2014, it was agreed to reform the European energy policy and to create an Energy Union that would interconnect Member States' infrastructure and to unit them in negotiations with any third countries. Thereof concept also led to the routing of the European Energy Union to ensure that Europe will has secure and affordable cli-

mate-friendly energy. Smarter energy utilization helps to fight against climate change, and it is a stimulus not only for jobs creation and growth, but also for investing to Europe's future.

Common currency, the euro, despite of ongoing debates, as one of the symbols of the European unification processes, has brought new opportunities for banking and financial institutions, as an organic complement to the common market. It should be stated congruently that the same is true for commercial and industrial companies. Generally, it is valid, that the currency is also one of the identity factors. Implementation of the euro currency on January 1st, 1999 in some EU Member States stand for culmination of a long path which began already decades earlier - due to a simple and convincing logic: trading in the common market is much easier thanks to the common currency. Even though some countries did not have adopted the single currency, probably for political reasons, the common currency importance for the European Union is indisputable.

Cultivating the European identity is an important factor in the European project and in the European integration. The EU should thus act as a political and economic community with common values and goals, that in turn are reflected in its policies and legislation. This would also create much greater sense of unity among individuals and nations of the European Union in the future.

Author

1. KAPITOLA
Národná identita a identita Európskej únie

Vytváranie národnej identity je sociálny prístup založený na „spoločnom základe“ jednotlivcov, ktorí spolu tvoria národ: história, jazyk a spoločná kultúra, ale aj pocit príslušnosti k skupine, ktorá sa líši od ostatných skupín. Prijatie prvkov národnej identity formuje našu osobnú identitu v systémoch viery a hodnôt, ktoré zase formujú naše sebavedomie a náš vzťah k svetu mimo našich vlastných národov.

Historicky tento pocit príslušnosti k národu viedol k vlastenectvu a pocitu povinnosti voči národu. Opakovanou myšlienkou vlastenectva je preto vôľa brániť krajinu a spôsob života a dokonca sa prejavuje vo vojne s cieľom brániť krajinu pred inváziou, zomrieť ako hrdina „pre svoju krajinu“ a bojovať za väčší vplyv. Dôvodom tejto viery je pravdepodobne to, že národná identita je tiež v našej osobnej identite a v našom svetonázore. Na individuálnej úrovni sa identita zvyčajne prispôsobuje kultúre.

Európska únia je však stále predovšetkým politickou štruktúrou. Nie sú zatiaľ dôvody, aby sa navzájom postupne identita a kultúra približovali. Staroveký filozof Aristoteles napísal: „Človek je politická bytosť“ („Zoon politikon“). Na tomto základe neexistujú hranice medzi naším kultúrnym a politickým životom.

Európska únia sa v skutočnosti snaží udržať hodnoty a ciele vo svojich politikách, ktoré vychádzajú z historických tradícií a udalostí a urobili z Európy to, čím je dnes. Dejiny Európy boli formované rôznymi národmi, takže Európsku úniu možno do určitej miери vnímať ako rozšírenie vlastného národa.

Európska identita nie je ničím novým. Rovnako ako národná identita je založená na pilieroch, ako sú peniaze, politika a spoločné hodnoty alebo, na symbolickejšej úrovni, na európskej vlajke a európskej hymne. *Celoeurópsku identitu však necítime tak priamo ako národnú,* pretože členské štáty Európskej únie zatiaľ nezdieľajú žiadny jazyk ani tradície, ktoré používame každý deň a často celkom nevedome.

Kultivácia európskej identity je však rozhodujúcim faktorom európskeho projektu a európskej integrácie. EÚ by tak mohla pôsobiť ako politické a hospodárske spoločenstvo so spoločnými hodnotami a cieľmi, ktoré sa zase odrážajú v jej politikách a právnych predpisoch. To by tiež vytvorilo oveľa väčší pocit jednoty medzi jednotlivcami a národmi, čo by pomohlo položiť základy európskej integrácie.Prijatie viacjazyčnosti namiesto zavedenia spoločného jazyka pomáha udržiavať identitu národných štátov a žiť „jednotu v rozmanitosti“, ako sa uvádza v Maastrichtskej zmluve. Týmto spôsobom môžu národné identity a európske identity koexistovať a tvoriť „kultúrne rodiny“. Vďaka tomuto kultúrnemu pluralizmu je Európa tak jedinečná.

1.1 Od národného uvedomenia k národnej identite

Počnúc humanizmom začala byť postupne za novodobý národ považovaná „historicky sformovaná pospolitosť ľudí s rovnakými etnickými znakmi – ako je spoločný a od ostatných etník odlišný pôvod, psychika, jazyk, relatívne svojbytná materiálna a duchovna kultúra.[1]“ Podľa O. Krejčiho sa národ od rodinných či kmeňových etník odlišuje tým, že je vymedzený územím, a nie pokrvným príbuzenstvom. Politológ A. Heywood konštatuje, že národy „sú zložite javy, utvárané celým súborom kultúrnych, politických a psychologických faktorov[2].“
Vymedzenie národa sa môže rozlišovať teda kultúrne, politicky a psychologicky. Kultúrne je národ skupina ľudí, ktorí sú spojení spoločnou rečou, náboženstvom, históriou a tradíciami, no pripúšťa, že národy môžu byť aj v rôznej miere kultúrne heterogénne; politicky je podľa neho národ skupina ľudí, ktorí sa považujú za prirodzené politické spoločenstvo, prejavom čoho je túžba získať, vytvoriť alebo uchovať štátnosť, táto túžba však tiež môže nadobúdať podobu občianskeho vedomia; a napokon psychologicky chápe národ ako skupinu ľudí, ktorá sa od iných odlišuje zdieľanou lojalitou či citovými putami v podobe patriotizmu. Autor A. Heywood

[1] (Krejčí, 2007, s. 202),
[2] (Heywood, 2004, s. 127),

však pripúšťa, že takáto citová väzba nie je nutnou podmienkou prináležania k národu aj tí, u ktorých sa národná hrdosť neprejavuje, môžu uznávať, že „patria“ k národu.
Definície národa podľa Krejčiho sa môžu líšiť aj v dôsledku toho, či sú založené na objektívnych, alebo subjektívnych faktoroch určujúcich podstatu národa ak je za národ považovaná skupina ľudí so spoločným etnickým základom, jazykom, minulosťou, tradíciami, zvykmi, niekedy aj náboženstvom, hovoríme o objektívnych faktoroch, ak je národ výsledkom spoločných vízií a ašpirácií do budúcnosti, hovoríme o faktoroch subjektívnych. Chápanie objektívnych faktorov A. Heywoodom je zhodné, zároveň poukazuje na to, že práve tieto faktory formujú nacionalistickú politiku. Subjektívnym definovaním národa však chápe definovanie prostredníctvom tých, ktorí k nemu patria a takéto definovanie národa považuje za jediné možné. Národ považuje za psychopolitický výtvor. „Od ostatných skupín oddeľuje národ to, že jeho členovia sa za národ považujú ... národ sa sám pokladá za samostatne, zvláštne, od iných odlišne politické spoločenstvo.“ [3]Tým sa národ líši od etnickej skupiny. Z definície národa je možné odvodiť aj základný záujem národa, ktorým je bezpochyby zachovanie existencie, teda zachovanie jeho špecifických rysov. Základným záujmom národa je „...nebyť pod politickým, psychickým a kultúrnym tlakom iného nadradeného národa.[4]“.
Vzťah *národa a štátu býva spravidla chápaný dvoma spôsobmi*. Prvým je stotožnenie národa a štátu, teda že národom sú vlastne občania určitého štátu, druhým rozlíšenie národa a štátu, ktoré kladie dôraz na definovanie národa na základe spoločných kultúrnych (spočiatku najmä jazykových) znakov a štát definuje ako politickú inštitúciu. Toto rozlíšenie zahrnul do svojej definície národného štátu A. Heywood nasledovne: „Národný štát (nation-state) je forma politickej organizácie a politicky ideál. V prvom prípade to je autonómne spoločenstvo, spojene vzájomné sa prekrývajúcimi putami občianstva a príslušnosti k národu. ... V druhom prípade je

[3] (Heywood, 2004, s. 128)
[4] (Krejčí, 2007, s. 205),

národný štát princíp či ideálny typ, ktorého cieľ je vytýčený Mazzinim: čo národ, to štát, čo štát, to národ. Tým sa uznáva, že žiadny moderny štát nie je a nemôže byť kultúrne homogénny..." [5]. Ako ďalej uvádza, v 20. storočí sa stále častejšie objavovali tvrdenia, že vek nacionalizmu sa skončil, pretože nacionalizmus svoju úlohu splnil *svet sa stal svetom národných štátov.* V tejto súvislosti je tiež nevyhnutné vymedziť *pojem národná identita*. *Jednoznačne definovať národnú identitu, podobne ako v prípade pojmu národ, je pomerne ťažké.*

Vo všeobecnosti by sme *identitu* mohli určiť prostredníctvom odpovede na otázku: "Kto som?", prípadne "Kam patrím?", pričom z odpovede na túto otázku je zrejmé, že každý človek má niekoľko identít, či už individuálnych, alebo kolektívnych. *Národná identita* je potom jednou z dôležitých a v súčasnosti rozšírených *kolektívnych identít*, stotožňuje jednotlivca so spoločenstvom na základe určitých znakov, ktoré sú preň charakteristické. Okrem národnej identity môžeme uviesť aj iné druhy kolektívnych identít, napr. identitu na základe rodu; na základe priestorového vymedzenia – územia (lokálna alebo regionálna identita a pod.); kolektívnou identitou na základe socioekonomických charakteristík je zaradenie do spoločenskej triedy; kultúrnymi typmi kolektívnych identít sú náboženská a etnická identita.

V ére nacionalizmu sa podarilo komunity zjednotiť na novom *politickom základe*, určujúcou črtou národnej identity teda je, že charakterizuje *politické spoločenstvo*.

Národnú identitu v jej západnom ponímaní môžeme definovať na základe niekoľkých prvkov. Pre národnú identitu, keďže ide o politické spoločenstvo, *sú charakteristické prinajmenšom spoločne inštitúcie a vymedzenie práv a povinnosti všetkých členov tohto spoločenstva.* Dôležitým prvkom národnej identity je spoločný priestor, vymedzené a ohraničené územie, s ktorým sa členovia spoločenstva identifikujú, majú pocit, že k nemu patria. V súvislosti s týmto pocitom je dôležité podčiarknuť, že ide o historické územie: "Historická krajina je ta, kde územie a ľudia na seba vzá-

[5] (Heywood, 2004, s. 143),

jomné pozitívne vplývali počas niekoľkých generácii. Domovina sa stáva pokladnicou historických pamäti a spomienok, miestom, kde naši mudrci, svätci a hrdinovia žili, pracovali, modlili sa a bojovali. Toto všetko robí domovinu jedinečnou. Jej rieky, pobrežia, jazera, hory a mesta sa stavajú posvätnými miestami uctievanými a oslavovanými, pričom ich vnútorný význam môžu vnímať iba zasvätení, t. j. ti, ktorí sú si vedomí svojej príslušnosti k národu. Zdroje zeme sú tiež výlučné vyhradene pre týchto ľudí, nie sú určene pre užívanie cudzincami.[6]".

Identifikáciu s vlastnou krajinou a pocit hrdosti možno považovať za konštruktívne prvky národnej identity. Druhým z prvkov charakterizujúcich národnú identitu *je spoločenstvo s jednotnou politickou vôľou, spoločnými zákonmi a inštitúciami*. Dôraz je kladený na rovnosť členov spoločenstva, čo sa odráža jednak v inštitúte občianstva a v priznaní základných ľudských, občianskych a politických, ako i hospodárskych a sociálnych práv členom spoločenstva. Nevyhnutným prvkom fungovania takéhoto spoločenstva je teda *systém právnych noriem a inštitúcií zriadených na kontrolu a vynútenie ich dodržiavania.*

Formálna rovnosť členov politického spoločenstva v ich domovine predpokladala existenciu spoločných hodnôt a tradícií obyvateľov územia. "Národy musia disponovať spoločnou kultúrou a ideológiou, súborom spoločného chápania a ašpirácii, pocitov a myslenia, ktoré spájajú obyvateľov v ich domovine.[7]"

V tejto súvislosti môžeme poukázať na fakt, *že v prípade prijatia komunít imigrantov s vlastnou kultúrou trvá niekoľko generácií, kým sa ich potomkovia stanú súčasťou spoločenstva*. Historické územie, právne a politické spoločenstvo, právna a politická rovnosť členov spoločenstva, spoločná kultúra a ideológia, to sú podľa A. D. Smitha komponenty štandardného západného modelu národa, prítomné v takmer všetkých modeloch národnej identity. Vo východnej Európe a Ázii podľa neho prevládla etnická koncepcia národnej identity, ktorá je založená na zdôraznení pokrvného príbuzenstva a pôvodnej kultúry. Kým v "západnej" koncepcii národ-

---

[6] (Smith, 1991, s. 9),
[7] (Smith, 1991, s. 11);

nej identity existuje možnosť výberu, s ktorým národom sa bude jednotlivec identifikovať, vo "východnej" koncepcii je jeho pozícia vopred pevne stanovená.

Formovanie slovenského národa a jeho identity

Pri šírení *národných dejín a historického vedomia zohrávala významnú úlohu škola*. Toto významné miesto zastávala hneď z dvoch príčin: poskytovala priestor na prenos národne normatívnych informácií do širokých vrstiev obyvateľstva, a potom vytvárala základné predpoklady pre pevnú komunikačnú sieť, tým že bola základným nástrojom alfabetizácie, rovnako bola aj dôležitým nástrojom mravnej výchovy . Dopady výučby, ktorá mala za úlohu podporovať národné vedomie žiakov bola odlišná u politických národov a v *multietnických ríšach v akej sa nachádzali aj Slováci.* V prvom prípade sa národná výchova prekrývala s lojalitou národnej identifikácie, v druhom prípade tomu však tak nebolo a žiaci postupne získavali inú identitu. Preto v multietnických ríšach (Rakúsko-uhorskej) významnú úlohu zohrával fakt, či existovali školy národnostných menšín, ktoré by mohli formovať žiakov k lojalite (k inému ako k vládnucemu národu).

Značný význam *pre šírenie a upevňovanie národného povedomia mala aj národná literatúra a kultúra*. Potrebu národnej kultúry pociťovali hlavne predstavitelia národného obrodenia, ktorí v nej videli výraz a doklad národnej svojbytnosti.

V tomto smere Bernolákovci nezostali len pri kodifikácii jazyka, ale na jeho báze začali rozsiahlu vedeckú, kultúrnu, výchovnú a literárnu činnosť. Roku 1792 založili v Trnave učenú spoločnosť *Slovenské učené tovarišstvo*, ktoré si vybudovalo svoje bázy („stánky“) na celom území vtedajšieho Slovenska. Obdivuhodné bolo predovšetkým jazykovedné dielo Antona Bernoláka, ktorý popri Slovenskej gramatike (1790) vypracoval predovšetkým rozsiahly Slowár slowenský – česko – latinsko – nemecko – uherský, ktorý patrí k najvýznamnejším slovníkom slovenského jazyka, aký vôbec kedy vyšiel.

V tomto období sa Slováci z etnického spoločenstva a kultúrneho národa sformovali v moderný, politický národ, ktorého predstavitelia boli schopní klásť politické požiadavky ohľadom národnej rov-

noprávnosti, vlastnej národnej samosprávy a mobilizovať za ne široké vrstvy slovenského ľudu. Výraznú úlohu v tomto procese zohral práve Ľudovít Štúr, ktorý vypracoval *ideu a ideológiu moderného slovenského politického národa,* založenú na princípoch jazykovej a kultúrnej osobitosti Slovákov v rodine slovanských národov. Prvým významným krokom na tejto ceste bolo uzákonenie *novej formy spisovnej slovenčiny* roku 1843, založenej na kultúrnom stredoslovenskom nárečí.

Prvá svetová vojna znamenala zásadný obrat v riešení nielen českej, ale najmä slovenskej otázky. Na troskách rakúsko-uhorskej monarchie, ktorej oba národy boli súčasťou, sa ako optimálne riešenie ukazovalo vytvorenie spoločného štátu Čechov a Slovákov. 28. októbra 1918 Československý národný výbor oficiálne vyhlásil v Prahe vznik ČSR. O dva dni neskôr, 30. októbra 1918, nezávisle od pražských udalostí, prijala v Martine slovenská politická elita *Deklaráciu slovenského národa, známu pod názvom Martinská deklarácia*, ktorou zverejnila svoje dávnejšie rozhodnutie o vyňatí Slovenska z predvojnového Rakúsko-Uhorska a spolužití s českým národom v spoločnom štáte. *Slováci ako národ mohli prvýkrát vo svojej histórii slobodne rozvíjať svoj jazyk, vzdelanosť a kultúru, sformovať svoje kultúrne a politické elity.*

Ústavný zákon o čs. federácii z roku 1969 nebol naplnený, hoci proklamoval zvrchovanosť a suverenitu slovenského národa. Autentická federácia nastane vtedy, keď Slováci budú vystupovať vo svete ako samostatný medzinárodný subjekt so všetkými atribútmi, ktoré im patria. Vtedajšia predstava štátov a národov sveta o Slovensku odrážala pozostatky čechoslovakizmu a neidentickej federácie. Snahou bolo, že Slovensko musí preniknúť do povedomia Európy a jej národov, najmä v čase, keď vzniká spoločný dom.

Dôležitú úlohu v prvej fáze snách zohral Prípravný výbor Iniciatívy[8] „ZVRCHOVANÉ SLOVENSKO". Sformuloval 23. 10. 1990, dokument *Šesťdesiatjeden krokov k slovenskej identite.* Žiadali ním príslušné orgány štátnej moci, politické, legislatívne, ekonomické,

[8] Dostupné na https://sk.wikisource.org/wiki/V%C3%BDzva_%2261_krokov_k_slovenskej_identite%E2%80%9C_z_23._10._1990;

umelecké, vedecké, športové a ďalšie orgány a inštitúcie Slovenska, aby v rámci svojej pôsobnosti presadzovali a uskutočňovali tieto kroky. Následné iniciatívy príslušných inštitúcii priniesli to, že prijatý Ústavný zákon č. č. 542/1992 Zb. znamenal, že uplynutím 31. decembra 1992 zaniká Česká a Slovenská Federatívna Republika. Nástupníckymi štátmi Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky sú *Česká republika a Slovenská republika*.

1.2. Rozvoj národných identít, základ pre utváranie identity Európskej únie

Fenoménom, ktorý je v dnešných debatách o európskej integrácii a o súčasnosti a budúcnosti Európskej únie buď prehliadaný alebo zámerne ignorovaný, hoci má na európske dianie zásadný vplyv, *je identita ako základný tmel spoločnosti*, ktorý u jej členov vytvára pocit spolupatričnosti a súdržnosti a o ktorý sa opiera aj existencia spoločenskej solidarity.

Kolektívne identita je vedomie spoločenskej spolupatričnosti, ktoré môže byť založené na rade elementov. Toto vedomie kolektívne vydeľuje svojich nositeľov z ľudského celku, umožňuje im sa voči nemu definovať a zdieľať názory a postoje.

Zvyčajne je jeho podstatnou súčasťou spoločne zdieľaná historická skúsenosť, kultúra, niekedy náboženstvo, veľmi často spoločný jazyk a mnoho ďalších definičných charakteristík. Každý človek v sebe nesie rad čiastkových identít, ktoré majú v jeho vedomí určitú hierarchiu. Ich prizmou vníma a hodnotí dianie vo svojom širšom i vzdialenejšom okolí a spoločne ich prežíva spolu s ostatnými.

V súvislosti s európskou integráciou sa veľa hovorí o *európskej identite*, ktorá sa hľadá v tzv. spoločných európskych hodnotách kresťanstva, humanizmu, židovsko, antických koreňoch európskej kultúry a jej spoločných rysoch na celom kontinente, odkazu osvietenstva, postupne dominujúci demokratickej tradícii atď. Tieto hodnoty sú nepochybne v spoločnostiach jednotlivých členských krajín EÚ s rôznou mierou a intenzitou prítomné, avšak málokedy si ich občania uvedomujú ako hodnoty všetkým spoločné. Asi sa všetci zhodneme na tom, že ich jednotiaca sila doteraz zďaleka nemôže kompenzovať to, čo európske národy rozdeľuje.

Pojem národa a národná identita je ten hlavný dištinktívny znak, s ktorým sa dnešný Európania identifikujú a ktorý ich rozdeľuje. Naproti tomu vedomie európskej spolupatričnosti a európska identita sú odvodené, sekundárne a v mnohých prípadoch doteraz zárodočné.

Moderné európske štáty vznikli vo svojej rozhodujúcej väčšine ako národné štáty, často násilnou cestou v dôsledku vojen a revolúcií ako riešenie národnostných antagonizmov a v niektorých častiach Európy tento proces prebehol veľmi nedávno či dokonca ešte prebieha. Nacionalizmus, ktorý bol živnou pôdou európskych konfliktov, je právom odsudzovaný, neexistuje ale žiadna jednoduchá a rýchla cesta ako hlboko zakorenené rozdielne národné cítenie prekonať a nahradiť ho akousi umelou celokontinentálne identitou, ktorú by občania európskych krajín boli ochotní prijať za svoju. Národné štáty však so sebou v modernej histórii nepriniesli iba konflikty. Práve na ich základe bolo možné vytvoriť funkčný politickú demokraciu, založenú na slobode jednotlivca a jeho právach. Nebolo náhodou, že vznik demokracie úzko súvisel so vznikom moderných národných štátov v západnej Európe. Možno dokonca povedať, *že vznik národných štátov bol nevyhnutnou podmienkou pre vznik modernej európskej demokracie*. Veľké mnohonárodné ríše na európskom východe naopak funkčnú demokraciu schopné vytvoriť neboli. Nebolo preto náhodou, že všetky mnohonárodnej štátne útvary v Európe sa postupne rozpadli v dôsledku národnostných konfliktov.

Myšlienka zjednotenia Európy nie je na tomto kontinente nová. Objavovala sa vždy znova, iniciovaná striedavo hegemonistickými ambíciami veľmocí, vojensko-politickými dôsledkami takýchto ambícií a napokon rôznymi predstavami mierotvorcov o jej ideálnom usporiadaní, ktoré boli vždy aktuálne najmä po ničivých svetových vojnách.

Sedem týždňov po kapitulácii nacistického Nemecka v 2. svetovej vojne sa urobil prvý krok. Predstavitelia 50-tich národov pod výrazným vplyvom USA podpísali v San Franciscu Chartu Spojených národov. Zhruba o rok neskôr, v roku 1946, sir Winston Churchil vo svojom prejave v Zürichu hovoril o potrebe „nejakej odrody

Spojených štátov v Európe“. No táto sympatická myšlienka sa nerealizovala. Európa sa rozpadla na dva bloky s odlišným politickým a ekonomickým systémom, s odlišnou ideológiou a cieľmi. O postupnej vojensko-politickej, ale predovšetkým hospodárskej integrácii sa dalo uvažovať len v rámci týchto blokov. Viac ako 40 rokov existovala akoby nie jedna, ale dve Európy rozdielne, žijúce svojím vlastným životom.

Na najstaršom kontinente tejto planéty Európe sa snúbi množstvo národov s rozličnými zvykmi, kultúrou, rečou, životným štýlom. Zobrať si z každej krajiny to najlepšie a tak ísť spoločne vpred k lepšiemu životu si za cieľ kladie jedna z najväčších politických inštitúcií sveta - *Európska únia.*

Zásadné zmeny v predstavách o vzájomnom spolunažívaní v Európe sa spájajú s nástupom politiky Perestrojky v Sovietskom zväze, ktorá zdynamizovala vývoj aj v ostatných krajinách sovietskeho bloku a dramatické zmeny vyústili v roku 1989 do pádu ich politických režimov. V tom čase sa zdalo celkom samozrejmé, že tieto krajiny, v existujúcich hraniciach a nezmenenej štruktúre, sa bezproblémovo priradia k už existujúcemu modelu koexistencie krajín západnej Európy. Toto presvedčenie vychádzalo z hypotézy, že stačí zmena politického a ekonomického systému, alebo stačí v politickom živote zakotviť princípy demokracie a v ekonomickej sfére princípy trhového hospodárstva, a dostaví sa, aj keď nie hneď rovnorodosť, tak aspoň principiálna rovnakosť, ktorá umožní relatívne bezproblémovú integráciu.

Už dovtedy prebiehajúce procesy globalizácie spôsobu života v postindustriálnych krajinách priam vo svetovom meradle takúto predstavu len podporovali. Málokto predvídal, že namiesto integrácie jestvujúcich štátnych celkov do Európy presnejšie do Európskej únie, ktorá je reprezentantom zjednotenej západnej Európy dôjde k opaku.

Národy žijúce v etnicky heterogénnych štátnych útvaroch, napr. v bývalej Juhoslávii, ZSSR a napokon aj v Československu, využili zmenu sociálno-ekonomických a politických podmienok a rovnako intenzívne ako procesov demokratizácie sa začali domáhať dosiahnutia štátnej suverenity.

Dovtedy akoby umŕtvené pocity národnej identity sa stali zrazu výsostne aktuálne a určujúce ich smerovanie v tomto období. Tradičné dávno vytvorené národné štáty Európy takýto vývoj zaskočil. *Prejavy národnej identity zamerané na získanie štátnej zvrchovanosti považovali za anachronizmus, tvrdiac*, že národný štát je mŕtvy a že čas malých národov sa skončil. Nie je možné, argumentovali, udržať suverenitu národného štátu, keďže internacionalizácia si vyžaduje integráciu do spoločnej európskej a nadnárodnej jednoty štátov.

Záujem národov žijúcich do začiatku deväťdesiatych rokov nášho storočia v jednom štáte o osamostatnenie sa hodnotil ako prejav nacionalizmu, ako niečo, čo v Európe koncom 20. storočia nemá miesto. Takto boli hodnotené emancipačné snahy nielen národov strednej a východnej Európy, resp. juhu Európy, ale aj odstredivé procesy národnostných skupín existujúcich v štátoch západnej Európy.

Faktom je, že hoci národný rozvoj ako obranná stratégia novovzniknutých štátov bol neprijateľný pre ekonomické a politické centrá Západu, pre krajiny, ktorých sa to týka, bol však nevyhnutný. Tvorí zákonitú etapu ich etnického vývinu, ktorú jednoducho nemôžu preskočiť. Bez zavŕšenia tejto etapy by sa tieto národy necítili dostatočne zrelé a pripravené na vstup do nadnárodných celkov. Problém integrácie novoutvorených štátnych celkov do európskych štruktúr bol skomplikovaný okrem iného aj tým, že postsocialistické štáty strednej Európy snažiace sa o vstup do Európskej únie sa po 45 rokoch sovietskej nadvlády nechcú zrieknuť svojej suverenity. Suverenita predstavuje totiž pre väčšinu národa intelektuálne, ale najmä pocitovo najvyššiu hodnotu a to pred trhovou ekonomikou a demokraciou. Upozorňujú, že ak obyvateľstvo nebude pripravené na to, že časť novozískanej suverenity znova "stojí k dispozícii", tak hrozí nebezpečný zvrat.

Pre už integrované európske štáty by malo byť želateľné, aby sa k nim pripojili národy, ktoré svoj etnický vývin v podstate zavŕšili a ktoré majú ukončené (hoci je to relatívny pojem) aj štádium štátoprávneho usporiadania v zmysle existencie vlastného, nezávislého, suverénneho a z hadiska medzinárodného práva rovnoprávneho

štátu. V takomto štáte by mal byť dôraz kladený najmä na zdokonaľovanie demokratických princípov občianskej spoločnosti, čo však neznamená, že v štátoch etnicky heterogénnych by sa mal tento princíp uplatňovať na úkor stierania etnických špecifík.
V článku 128 Maastrichtskej zmluvy[9], prijatej v roku 1993, sa uvádza, že Európska únia bude prispievať k rozvoju kultúry v členských štátoch a rešpektovať ich národné a regionálne rozmanitosti zároveň s chránením spoločného kultúrneho dedičstva. Prínos spoločenstva by mal byť zameraný, podporiť spoluprácu medzi členskými štátmi.
Cieľom je zlepšiť znalosti o európskej ľudovej kultúre a histórii, ochraňovať a uchovávať kultúrne dedičstvo. To s charakterom európskeho významu a podporovať nekomerčnú tvorbu kultúrnu a literárnu a umeleckú formou výmeny v rámci oblasti audiovizuálnej
Vývoj hlavne novovzniknutých národných štátov usilujúcich sa o vstup do EÚ preukázal a ktorý ocenili aj štáty tvoriace EÚ, že sú zrelé na vstup do EÚ. Rozširovanie EU je proces, v rámci ktorého krajiny vstupujú do Európskej únie. Každá európska krajina, ktorá rešpektuje hodnoty EÚ uvedené v Zmluve o Európskej únii (ZEÚ) a zaväzuje sa ich podporovať, môže podať žiadosť o členstvo v EÚ. Prvým krokom pre krajinu je splnenie *prístupových kritérií*. Tieto kritériá boli určené na zasadnutí Európskej rady v Kodani v roku 1993 a často sa označujú aj ako *kodanské kritériá*[10]. Kodanské kritériá stanovujú viacero demokratických, hospodárskych a politických podmienok pre krajiny, ktoré sa chcú pripojiť k EÚ.
Rozšírenie, ktoré spečatil summit v Kodani, bolo najväčšie v histórii Európskej únie. Európska únia sa 1. mája 2004 rozrástla z pôvodných 15 na 25 členov a čo sa týka počtu obyvateľov, stala sa so 445 miliónovou populáciu tretím najľudnatejším celkom sveta po

---

[9] Dostupné na https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sk/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty;
[10] Dostupné na https://eurlex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhague.html?locale=sk;

Číne a Indii. Až doteraz únia prijala v jednom termíne najviac troch členov. V roku 2004 však do únie vstúpilo 10 nových krajín, čo predstavuje 75 miliónov nových obyvateľov.
Vstup Slovenska do Európskej únie neznamená zánik jedinečnosti našej krajiny, totálnu globalizáciu a koniec autonómie našej krajiny, ako to mnohí neinformovaní mylne alebo značne preexponovane deklarujú. Európska únia nenahrádza doteraz existujúce autonómne štáty, je z časti akýmsi pojítkom pre vzájomnú spoluprácu na najvyššej úrovni. Na spoločné otázky hľadajú spoločné odpovede inštitúcie Európskej únie a všetky rozhodnutia sa odvodzujú z ratifikovaných zmlúv, ktoré suverénne štáty podpísali.
Zjednocovanie Európy a napĺňanie vízie sformovať spoločenstvo európskych národov na transnacionálnom princípe na jednej strane, veľmi silne posúva do popredia otázky vlastnej národnej identity a jej váhy v týchto integračných procesoch na strane druhej. Politiku a vzdelávacie inštitúcie čaká úloha ubezpečovať Slovákov, že sú komplexnou národnou spoločnosťou, rovnocennou iným národom s vlastnou ústavou, parlamentom, vládou, súdmi, políciou, armádou, zahraničnou politikou, školstvom, médiami, symbolmi, športovou reprezentáciou, a tak ďalej.
Tak ako v európskom rozmere registrujeme na jednej strane názory jednoznačne podporujúce procesy integrácie európskych štátov a na druhej strane názory, ktoré preferujú podporu rozvoja národnej a kultúrnej identity v záujme zachovania suverenity, tak aj na Slovensku môžeme identifikovať euroskeptikov, ktorí neboli nadšení naším úsilím o vstup do Európskej únie, ale aj takých, ktorí sú v opozícii voči ich pesimistickým predstavám. Aj jedni, aj druhí hľadajú pre svoje názory opodstatnenie, aj jedni, aj druhí sa odvolávajú na "prospech svojho národa". Tieto tendencie pretrvávajú aj v súčasnosti.
Ak sa dnes v Európe vedú diskusie o identite, z historického hľadiska nejde v podstate o nič nové či nepoznané. Ak nastolíme otázku európskej identity v tom najširšom zmysle, táto celkom iste nevznikla s európskou integráciou.
Zložitosť európskej identity podobne ako v prípade iných foriem kolektívnej identity je zásadnou otázkou to, čo európska identita

skutočne obsahuje a na čom je založená. Vzhľadom na konštruktivistický charakter každej formy identity a formovania identity je tiež potrebné opýtať sa, aká podstata takejto identity je alebo by mala byť.

Od začiatku európskej integrácie sa európske politické elity snažili pridať k existujúcim národným kolektívnym identitám nadnárodnú úroveň. Toto úsilie bolo založené na predpoklade, *že je potrebné prebudiť pocit príslušnosti k Európe, ktorý presahuje hospodársky a inštitucionálny rozmer*.

V tejto súvislosti je totiž potrebné poznamenať, že výstavbu identity možno vymedziť v zásade dva pohľady. Za prvý možno považovať prístup stavajúci vlastnú identitu na vymedzení sa voči ostatným, na odlíšení sa od nich zdôraznením vlastných rozdielnych znakov. Identita z druhého pohľadu sa, naopak, môže chápať ako niečo, čo sa vytvára „zvnútra“, bez ohľadu na to, ako vyzerá to „vonku“.

Európska identita existuje nepochybne po stáročia. Definovať ju by sa dalo s určitou dávkou zjednodušenia priblížením pojmov európska identita a európska civilizácia na historickom základe. To vzápätí umožní vymedziť európsku identitu najmä prostredníctvom znakov ako európsky kontinent, biela rasa, kultúra (kresťanstvo postavené na základoch antiky, ku ktorému neskôr pristúpil element sekularizácie), a tiež určitý systém ekonomických vzťahov, ktorý sa v priebehu stáročí vyvíjal až k dnešnej trhovej ekonomike.

Na druhej strane, *otázka európskej identity má aj novší pohľad*. Vyvstala v priebehu 20. storočia, keď sa svetové pomery radikálne zmenili. Európa stratila svoje tradičné postavenie svetového hegemóna, ktorý sám seba vnímal ako nositeľa a šíriteľa hodnôt civilizácie. Súčasne je pravda, že v 20. storočí aj znaky, ktoré Európu po dlhý čas odlišovali od zvyšku sveta, sa stali relatívnymi a nedostatočnými na jej jednoznačné vymedzenie.

Geografický znak je sám osebe dlhodobo problematický, keďže najmä na východnej strane bolo a je ťažké, ak nie nemožné, presne ohraničiť Európu s prihliadnutím na ostatné, predovšetkým kultúrne znaky. Rasový znak, ktorý bol historicky najviditeľnejším prvkom odlíšenia Európy od ostatných kontinentov a civilizácií, je

dnes oveľa menej výrazný, čo je dôsledkom dlhodobých procesov kolonizácie, dekolonizácie a rôznych migračných vĺn v priebehu najmä 20. a 21. storočia. Podobne je to s kresťanstvom. Na jednej strane sa vplyvom Európy výrazne rozšírilo na všetky ostatné kontinenty, preto sa už nedá chápať ako niečo primárne európske, na strane druhej vplyvom sekularizácie v Európe stráca dlhodobo svoje pozície, čo ho ako európsky znak ešte viac oslabuje.

Vplyvom uvedených faktorov to, čo kedysi charakterizovalo Európu najmä jej odlíšením od ostatného sveta, dnes už na vymedzenie jej identity nestačí. Dvadsiate storočie, predovšetkým od jeho druhej polovice, charakterizovanej na začiatku vznikom európskych integračných zoskupení a na konci rozpadom „Východného bloku" a integráciou jeho štátov do západných štruktúr, prinieslo nutnosť hľadania nového konceptu, na ktorom bude európska identita stáť. Je teda jasné, že rámec, v ktorom sa dnes hľadá a skúma európska identita, je daný európskymi integračnými zoskupeniami. Predovšetkým ide o Európsku úniu, keďže tá predstavuje najužší a najhlbší integračný útvar, najviac zasahujúci do fungovania svojich členských štátov a do ich právnych poriadkov, zďaleka už nie len v ekonomických oblastiach.

Spôsob vnútorného usporiadania a fungovania únie, migračná vlna, terorizmus a vzrastajúci politický extrémizmus sú vo všeobecnej rovine tie najviditeľnejšie témy, ktoré udávajú tón verejnej diskusii vedeckej, politickej i laickej. Vo vzťahu k týmto problémom má fenomén identity zásadný význam, identitu ako takú možno chápať okrem iného tiež ako súhrn charakteristických čŕt a znakov určitého ľudského spoločenstva, ktoré sú preň typické. Identita je nevyhnutným znakom každej entity, ktorá nie je iba náhodnou skupinou fyzických osôb, ale spoločenstvom, teda stabilným zoskupením s vlastnými hodnotami a systémom fungovania. Práve identita je základňou pre vznik tohto spojenia.

Tieto procesy sú zasadené do širších podmienok globalizácie, otvoreného a rýchleho sveta, v ktorom sa vzdialenosť stala relatívnym pojmom, výmena informácií prebieha extrémne rýchlym tempom.

Technické a technologické prostriedky, ktorými sa informácie šíria, sa stali v porovnaní s minulosťou oveľa početnejšími a najmä

každému ľahko dostupnými. Do toho priniesla minulá dekáda fenomén sociálnych sietí, ktoré doviedli nielen rýchlosť výmeny informácií, ale aj ich objem a smery toku do dosiaľ nepoznanej formy, a to až do takej miery, že racionálne triedenie a vyhodnocovanie informácií na základe ich relevancie sa stalo prakticky nemožným. V takto nastolených „podmienkach doby“ hľadá Európska únia, zložená z desiatok rôznorodých štátov, odpovede na staršie aj novšie problémy, ktoré teória i prax dlhodobo skúmajú z najrôznejších uhlov pohľadu.

K formovaniu európskej identity treba záverom poznamenať, že všetky politické analýzy o Európe v skutočnosti dospievajú k rovnakému výsledku, bez úzkej a dôveryhodnej spolupráce medzi európskymi národnými štátmi v Európskej únii nie je možné dosiahnuť stabilnú budúcnosť, ani nemôže existovať konkurencia s ostatnými zoskupeniami na svetovej úrovni. Prečo teda stále existuje toľko skepticizmu a výhrad k Európskej únii?

Na prvý pohľad sú vnímané nevýhody v dôsledku členstva v EÚ alebo v dôsledku „nesprávnych“ rozhodnutí EÚ (byrokracia) alebo z dôvodu nespravodlivých obmedzení vlastnej vnútroštátnej schopnosti konať.

Ak však budeme hlbšie a analyzovať motívy „Brexitu“, objaví sa iný scenár:

Skepticizmus a výhrady voči Európe sú v zásade podporované nezmeneným dodržiavaním tradičných hodnôt národnej suverenity, národného spoločného dobra, národnej identity a národne orientovaného vlastenectva, ktoré sa po stáročia vnímajú ako normálne. Preto tieto národné postoje a vzorce myslenia je potrebné v „európskom“ veku 21. storočia znovu upraviť a doplniť a na to je potrebný zdĺhavý a možno aj bolestivý proces.

Téma európskej identity je tu v plnom rozsahu legitímna, lebo akokoľvek sa na vec pozeráme, je zrejmé, že riešenia všetkých spomenutých problémov sú v prvom rade závislé od toho, ako Európska únia, jej členské štáty a predovšetkým jej občania vnímajú celý európsky projekt, jeho význam, úlohy, dôvody existencie a predovšetkým ako si predstavujú jeho budúcnosť.

Európa regiónov, posilňovanie identity Európskej únie

Odstraňovanie prekážok a posilňovanie územnej spolupráce medzi členskými štátmi EÚ je znakom európskej integrácie a solidarity. Už od svojho vzniku pred viac ako 60 rokmi podporuje EÚ toto úsilie s cieľom prehlbovať územnú súdržnosť, odstraňovať regionálnu nerovnosť a otvárať jednotný trh. Ochrana, podpora a investovanie do cezhraničnej spolupráce prospieva nielen pohraničným spoločenstvám, ale aj Európskej únii ako celku.

Euroregióny a európske zoskupenia územnej spolupráce (EZÚS) v rámci ktorých spolupracujú dva alebo viaceré regióny z rôznych členských štátov EÚ v oblastiach spoločného hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho a politického záujmu zohrávali osobitne dôležitú úlohu pri prehlbovaní integrácie v Európe.

Prvé euroregióny začali teda vznikať v oblastiach, kde už v predchádzajúcom období pôsobila *cezhraničná spolupráca*. Účelom formovania Euroregiónov je koordinovaný (zosúladený) postup viacerých krajín pri zabezpečení prihraničného priestorového rozvoja v oblasti rozvoja ekonomiky, turistiky, riešenia problémov životného prostredia, budovania dopravných sietí ako i spolupráce vo vedeckej, vzdelávacej a spoločensko-kultúrnej oblasti. Predstavuje geograficky limitované územie, zahrňujúce časti dvoch alebo viacerých krajín, ktoré sa dohodli koordinovať svoju činnosť v rozličných oblastiach. Spolupráca v euroregiónoch nie je založená na základe územných celkov, ale spoločných projektov. Vyplývajú z realizácie zmlúv a dohôd medzi štátmi, uzatvorených na európskej úrovni a ich uplatňovania v cezhraničnej praxi. Podkladom sú však prejavy občanov miest a dedín žijúcich v pohraničných oblastiach, ale aj rôznych inštitúcii tam pôsobiacich. Majú spravidla rovnaké rozvojové problémy, ktoré môžu spoločne riešiť. SR je tiež zapojená do tejto iniciatívy.

Výhodná poloha Stredoeurópskeho regiónu v rámci štyroch štátov Slovenska, Rakúska, Maďarska a Česka a blízkosť medzi hlavnými mestami resp. ďalšími dôležitými mestskými centrami boli predpokladmi, aby sa vytvoril už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia v mnohých oblastiach cezhranične prepojený hospodársky priestor, v ktorom sa angažujú podniky zo susedných krajín, ktoré

prenikajú na tamojšie trhy, rozbiehajú spoluprácu alebo si vyberajú najvýhodnejšie miesta, aby mohli vyrábať globálne konkurencieschopné produkty. Stredoeurópsky región sa neskôr vyvíjal v rámci spoločnej iniciatívy Centrope.[11] Jej rozvoj vyústil do *Stratégie EÚ pre dunajský región*. Ta sa začala pripravovať v júni roku 2009, keď Európska rada formálne požiadala Európsku komisiu, aby do konca roka 2010 pripravila návrh Dunajskej stratégie. Európska rada schválila *Dunajskú stratégiu na svojom zasadnutí dňa 24. júna 2011*[12]. Koordinovaný prístup krajín, regiónov a civilného sektora k spoločným problémom Dunaja a priľahlého územia, založený na transparentnej a vzájomnej komunikácii všetkých zainteresovaných aktérov, umožní ich efektívnejšie a nákladovo výhodnejšie riešenie a dovolí naplno využiť nebývalý potenciál dunajského regiónu.Dunajský región, ktorý zastrešuje Dunajská stratégia sa rozkladá na území 16 európskych štátov (členských štátov EÚ a aj nečlenských – Nemecko, Rakúsko, Slovensko, Česko, Maďarsko, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko a Chorvátsko, resp. Srbsko, Bosna a Hercegovina, Čierna hora, Ukrajina a Moldavsko) a žije v ňom okolo 110 miliónov ľudí.

1.3. Problémy spojitosti národných identít a identity Európskej únie

Zástancovia čo možno najrýchlejšej integrácie krajín EÚ argumentujú predovšetkým ekonomickými výhodami a nevyhnutnosťou zaistiť bezpečnosť krajiny. Za výhody považujú základné ekonomické princípy európskej integrácie voľný pohyb osôb, tovarov, služieb, kapitálu. Len málo berú do úvahy, že tieto výhody sa v prípade nášho malého trhu, slabého kapitálu, nízkej konkuren-

---

[11] https://www.bratislavskenoviny.sk/samosprava/12279-podpisali-memorandum-o-nadnarodnej-spolupraci;

[12] Podrobné informácie dostupné na https://www.uniag.sk/tl_files/download/dokumenty/KH2020/Dunajska%20strategia%20a%20DTP/Dunajska%20strategia.pdfhttps://www.uniag.sk/tl_files/download/dokumenty/KH2020/Dunajska%20strategia%20a%20DTP/Dunajska%20strategia.pdf;

cieschopnosti časti ponúkaných tovarov a služieb a postupne strácanej našej najväčšej pýchy vysokokvalifikovanej pracovnej sily môžu sa stať veľmi rýchlo aj nevýhodami. Na druhej strane tí, ktorí nabádajú na opatrnosť, argumentujú po prvé ekonomickými potrebami Slovenska, pričom vyslovujú obavy, že ekonomická integrácia ohrozí suverenitu Slovenska, a po druhé (a najmä) pripomínajú ohrozenie kultúrnej a národnej identity.

Tu sa zas nič nehovorí o tom, že už samotná geografická poloha Slovenska vylučuje akúkoľvek izoláciu, nehovoriac o potrebe reštrukturalizácie národného hospodárstva, ktorá sa bez zahraničného kapitálu môže zrealizovať iba v obmedzenej miere v dlhšom časovom horizonte. Očividne aj jedna, aj druhá názorová skupina má pravdu, no nie absolútnu.

Procesy európskej integrácie budú nevyhnutne pokračovať. V záujme rozvoja Slovenska je zapojiť sa do nich. No rovnako v záujme jeho rozvoja je nevyhnutné podporovať všetko, čo prospeje pestovaniu kultúrnej a národnej identity, lebo bez nej bude len krajinou bez tváre, chute, vône, bez vlastnej autenticity a špecifík, pre ktoré by bola zaujímavá pre ostatné krajiny Európy či sveta. Jedine vyvážená regulácia tempa a intenzity, s akou sa bude Slovensko zúčastňovať na oboch týchto protirečivých procesoch, môže pre budúcnosť zabezpečiť, že bez rizika straty národnej identity sa môže Slovensko stať plnohodnotným, ekonomicky a politicky integrovaným štátom Európy.

Popri rôznych diskusiách v súvislosti vývoja vzťahov medzi členskými štátmi a inštitúciami EÚ významnú úlohu zohráva otázka právnych vzťahov.

Keď v roku 2009 vstupovala Lisabonská zmluva do platnosti bolo zrejmé, že táto očakávaná „reforma“ spoločenstva európskych štátov so sebou prinesie významné zmeny. Úprava inštitucionálneho rámca Únie, zánik jej trojpilierovej štruktúry, priznanie právnej záväznosti *Charte základných práv EÚ* [13]*(ďalej tiež len ako „Charta“) prostredníctvom odkazu v článku 6 ods. 1 Zmluvy o*

[13] Dostupne na https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/charta-eu.pdf

Európskej únii a mnoho iných zmien bolo tvorcami Lisabonskej zmluvy predpokladaných už pri jej zrode. Zásadné úpravy vzťahov medzi rôznymi entitami však so sebou bezpochyby čoho je Európska únia ukážkovým príkladom prinášajú aj zmeny vopred neočakávané, prípadne len neurčito predpokladané.

Povinnosť Únie rešpektovať národné identity jej členských štátov je navyše protipólom povinnosti lojality členských štátov vo vzťahu k Únii a je označovaná ako jeden z limitov výkonu právomocí Únie popri princípoch subsidiarity a proporcionality.[14] Uvedené skutočnosti tak bezpochyby prispievajú k čoraz väčšiemu počtu odkazov na koncept národnej či ústavnej identity v judikatúre ústavných súdov členských štátov.

Národná identita, rešpektovanie ktorej je v zmysle článku 4 ods. 2 ZEÚ povinnosťou Európskej únie, je však aj takmer desaťročie po vstupe Lisabonskej zmluvy do platnosti pojmom, ktorého výklad sprevádzajú mnohé rozporuplné diskusie a nejasnosti.

Národná identita členského štátu sa sama o sebe nezdá byť dostačujúcim argumentom, na základe ktorého by bolo členskému štátu umožnené uplatniť vyšší štandard ochrany základných práv v porovnaní s Chartou. Zdá sa, že v prípadoch, v ktorých by sa členský štát mohol odchýliť od povinností striktne stanovených právom Únie, zohráva rozhodujúcu úlohu hrozba dostatočne závažného zásahu do základných práv jednotlivca, ktorému by poskytnutím ochrany tak, ako je vymedzená Chartou, nebolo možné zabrániť.

Nemožno s určitosťou tvrdiť, že cieľom zmeny formulácie pôvodného článku 6 ods. 3 ZEÚ v znení Amsterdamskej zmluvy[15], upravujúceho povinnosť Európskej únie rešpektovať národné identity jej členských štátov, bola zmena ponímania dovtedajšieho vzťahu medzi právnym poriadkom Európskej únie a právnymi poriadkami členských štátov, najmä ich ústavami. Bez ohľadu na

---

[14] KLAMERT, M.: The Principle of Loyalty in EU Law, op. cit., s. 20.

[15] Článok 6 ods. 3 ZEÚ v znení Amsterdamskej zmluvy ustanovoval: „Únia rešpektuje národné identity jej členských štátov.“

zámer tvorcov Lisabonskej zmluvy však po nadobudnutí jej platnosti možno zo strany vnútroštátnych ústavných súdov badať väčší počet odkazov na súčasný článok 4 ods. 2 ZEÚ.
Identita určitého spoločenstva ktorým národ bezpochyby je, je často spájaná so základnými právami. Ak je teda identita spoločenstva odrazom hodnôt spoločenstva nachádzajúcich svoje vyjadrenie vo forme základných práv zakotvených v ústave štátu ako politickej jednotky združujúcej národ, je len pochopiteľné, že v primárnom práve zakotvená povinnosť Európskej únie rešpektovať národné identity jej členských štátov vzbudila pozornosť medzi ústavnými súdmi členských štátov Únie. Garancia dodržiavania základných práv ako jedno z najdôležitejších poslaní a zároveň povinností ústavného súdnictva má nie len v európskej právnej kultúre nezastupiteľnú úlohu a ústavné súdy členských štátov k tejto povinnosti pristupujú nanajvýš citlivo.
Posledné obdobie sa vyznačuje však tým, že vo veľmi dôležitých rozhodnutiach EÚ môžu predovšetkým silné krajiny nerešpektovať jej rozhodnutia, čo môže viesť minimálne k výraznému oslabeniu EÚ. Príkladom sú nákup dlhopisov, ktorými v roku 2015 pomohla členom EÚ prekonať finančnú krízu. Nemecký ústavný súd rozhodol[16], že Európska centrálna banka (ECB) nedostatočne zdôvodnila nákup a či pri ňom ECB neprekročila svoje právomoci.
Formálne sa síce rozhodnutie nemeckého ústavného súdu týka len programu nákupu štátnych dlhopisov z roku 2015 (PSPP), a nie nového 750-miliardového pandemického záchranného programu (PEPP), ale keďže tento nový program je spojený s ešte väčším uvoľnením limitov oproti PSPP programu, tak je zjavné, že problém je systémový a zásadný.
Európska centrálna banka je jediná inštitúcia, ktorá môže v súčasnosti efektívne zmierniť krízu, pričom Bundesbank je najsilnejším akcionárom ECB, ale nemecký ústavný súd zakázal nemeckej centrálnej banke zúčastňovať sa na záchrannej operácii.

[16] Dostupné na : https://komentare.sme.sk/c/22399350/bez-europskej-ustavy-nas-caka-pravny-chaos.html;

Možnosti nápravy podľa nemeckého ústavného súdu sú dve. Buď ECB prijme nové rozhodnutie, v ktorom dostatočne zdôvodní, že sledované ciele monetárnej politiky (ktorá patrí do jej kompetencií) sú primerané dôsledkom, ktoré takéto rozhodnutie má na ekonomickú a fiškálnu politiku členských štátov EÚ. Inými slovami to, že snaha o dosiahnutie dvojpercentnej inflácie a cenovej stability nie je len zámienka na poskytnutie finančnej pomoci štátom v núdzi. Pokiaľ ECB takéto rozhodnutie do troch mesiacov neprijme, zostáva z pohľadu nemeckej ústavy už len druhá možnosť: Nemecko sa na tomto konkrétnom programe nákupov dlhopisov prestane zúčastňovať.
Pôdu pre tento otvorený konflikt si nemecký ústavný súd vytvoril ešte v roku 2009. V rozsudku, ktorým zamietol žaloby proti prijatiu Lisabonskej zmluvy, označil Európsku úniu za zväzok suverénnych štátov a zaviedol pojem „zodpovednosti za integráciu“, ktorej nositeľom sú ústavné orgány členských štátov.
Pritom spochybnenie nadradenosti práva EÚ nad právom členských štátov môže ľahko rozbiť nielen eurozónu, ale aj celú Európsku úniu.

Budúcnosť Európy a európska identita

Po dokončení rozšírenia potrebuje „Projekt Európa “ viac ako kedykoľvek predtým podporu verejnosti. V tomto smere je stále veľa aj nezodpovedaných otázok. Existuje stále dosť pochybnosti o tom, či je identifikácia populácie s EÚ ako základ jej podpory dostatočne silná. Ako príklad treba uviesť aj nízku účasť vo voľbách do Európskeho parlamentu. A následné treba predstaviť pár základných otázok, na ktoré treba zodpovedať. Podporujú Európania integračný proces? Vydávajú občania členských štátov rozhodnutia politických elít, aby bolo možné očakávať stabilný a trvalo udržateľný rozvoj ? *Existencia európskej identity* by zabezpečila podporu, ktorá je nevyhnutná pre budúci rozvoj Európy?
Keďže sa dá predpokladať, že európska identita v úrovni a intenzite reaguje na politické, hospodárske alebo iné vplyvy, nielen je potrebne ju definovať, ale pozorovať aj jej vývoj. Toto je možné na základe údajov z Eurobarometra. Výsledky polročného zisťovania

vo všetkých členských štátoch, ktoré sa vykonáva v mene Európskej komisie ďalej ukazujú.
Čo je európska identita? Pojem „európska“ alebo „kolektívna identita“ obsahuje nedorozumenia, ktoré je potrebné objasniť ako prvé. Na rozdiel od osobnej identity sa kolektívna identita netýka fyzickej jednoty rôznych predmetov, ale skôr vyjadruje totožnosť niekoho s niečím, čo znamená konkrétny, kognitívny a afektívny vzťah medzi ľuďmi a objektom identifikácie.[17]
Kolektívna identita ako základ solidarity a lojality zahŕňa aj empatiu . Pokiaľ ide o európsku identitu, znamená to, že ľudia v Európe sa cítia kognitívne a emocionálne prepojení s Európou ako vymedzeným priestorom.
Ani historicky relatívne mladý identifikačný objekt, ako je Európska únia a ktorý konkuruje existujúcim identifikačným objektom, ako je napríklad národ alebo región, nemožno predpokladať, že má silné a teda odolné emocionálne puto, ani nemožno vylúčiť, že kolektívna identita založená na emóciách podlieha výkyvom a sleduje iracionálny vývoj. Tieto neistoty boli doteraz pre Európsku úniu málo znepokojivé.
Pokiaľ ide o rozšírenie o „východoeurópske krajiny“ je zrejmé, že spoľahlivá ochota obyvateľstva poskytovať im materiálnu podporu je čoraz dôležitejšia. Kolektívna identita založená na prejavoch pocitov alebo názorov už nestačí na podporu a zabezpečenie politického konania, ktoré je spojené s nákladmi v dôsledku vstupu a doháňania nových členov.
Preto pridávame ďalšiu skutočnosť k definícii európskej identity. Okrem lojality a empatie si koncept životaschopnej identifikácie s Európou vyžaduje aj komponent zameraný na výhody, ktorý sa prejavuje materiálne. Máme na mysli pružné a trvalé spojenie medzi záujmami občanov Európy a Európskej únie. Táto súvislosť môže vyplývať zo skutočnosti, že občania vidia výhody členstva svojej krajiny v EÚ (pre svoju krajinu alebo pre seba), alebo sa

[17] Vgl. Jürgen Gerhards, Identifikation mit Europa. Einige begriffliche Vorklärungen, in: Jutta Allmendinger (Hrsg.), Entstaatlichung und soziale Sicherheit, Opladen 2003, S. 467 – 474.

môžu prejaviť v ochote podporovať solidárne ostatných, pretože sa dá očakávať návrat.
V podmienkach demokracie musia inštitúcie EÚ predpokladať existenciu kolektívnej identity a zohľadňovať postoje občanov, pretože: „Z dlhodobého hľadiska nie je možné urobiť politiku proti verejnej mienke.[18]“ Vychádza sa z predpokladu, že sila európskej identity sa líši v závislosti od schopnosti jednotlivca poskytnúť materiálnu podporu integračnému procesu a že posúdenie schopnosti jednotlivca poskytnúť materiálnu podporu je ovplyvnené celkovou hospodárskou situáciou.
Hospodárska situácia sa vo všeobecnosti hodnotí s ohľadom na vývoj miery rastu sociálneho produktu, inflácie a nezamestnanosti. Existujú dôkazy o prepojení medzi obhajobou členstva v EÚ a vývojom makroekonomických rozmerov. Uvádza sa, že „v čase klesajúcej nezamestnanosti ... schvaľovanie politického systému EÚ má tendenciu sa zvyšovať, zatiaľ čo po roku 1991, súčasne s nepriaznivou hospodárskou situáciou, má EÚ opäť na verejnosti ťažšie časi[19]“. *Čím lepšia je hospodárska situácia, tým priaznivejšie sa zdá byť nálada obyvateľstva pre integračný proces.*
Z pohľadu politických aktérov teraz vyvstáva otázka, či je európska identita potrebná pre ďalší rozvoj európskej integrácie. Ak sa chápe ako zdroj politickej podpory a ak sa táto verejná podpora využíva v demokratických rozhodovacích procesoch na úrovni EÚ ako základ pre legitimizaciu politického konania, potom *je európska identita nevyhnutná pre budúci rozvoj.* Ak má byť táto politika udržateľná a spoľahlivá podpora integračnej politiky, potom je predovšetkým potrebná utilitárna identita, ktorú možno podporiť naplnením očakávaní a záujmov. Najhmatateľnejšia pre identifikáciu je ako bolo uvedené pre krajiny EÚ a jej občanov hospodárska stránka.

---

[18] Steffen Mau, Wohlfahrtspolitischer Verantwortungstransfer nach Europa?, in: Zeitschrift für Soziologie, 32 (2003) 4, S. 302 - 324, hier S. 306. Anmerkung der Redaktion: Siehe auch den Beitrag des Autors zur Ungleichheit in der Europäischen Union in dieser Ausgabe.
[19] Vgl. S. Immerfall/A. Sobisch (Anm. 9), S. 28.

Dôležitým nástrojom ekonomického a sociálneho rozvoja, ktorý patrí zároveň k pilierom Európskej únie je *politika súdržnosti*. Táto politika EÚ bola definovaná v roku 1988 na základe rozhodnutia spojiť regionálnu politiku s časťou sociálnej politiky EÚ a s časťou poľnohospodárskej politiky EÚ do jedinej[20].

Politika súdržnosti, prechádzala a prechádza v Európskej únii vývojom, v ktorom sa v zmysle účelu a potrieb menili aj jej ciele. V súčasnosti možno povedať, že je *najdôležitejšou investičnou politikou Európskej únie.* Zameriava sa na všetky regióny a mestá v EÚ s cieľom podporovať tvorbu pracovných miest, konkurencieschopnosť podnikov, hospodársky rast, trvalo udržateľný rozvoj a zlepšovať kvalitu života občanov.

Politika súdržnosti prináša novým členským štátom výhody. Jej význam je v tom, aby zmiernila sociálne a ekonomické rozdiely medzi členskými krajinami EÚ a ich regiónmi. Politika súdržnosti (resp. solidarity, známa aj ako kohézna politika) v regionálnych, poľnohospodárskych a sociálnych veciach podporovaná inovačnou politikou EÚ, predstavuje časť spoločného bohatstva EÚ.

Potreba solidarity medzi členskými štátmi EÚ a medzi regiónmi vyznela ešte akútnejšie po vstupe 10 nových krajín v roku 2004 s národným dôchodkom pod priemerom Únie, vrátane Slovenska. V ďalšom období investície do inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu nás vedu k hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti, ktorá je zladená so stratégiou EU 2020.

Význam politiky súdržnosti vzrástol zvlášť v časoch finančnej krízy a hospodárskej recesie, ktorá v roku 2008 zachvátila i členské krajiny EÚ. *Základom realizácie politiky súdržnosti sú finančné nástroje*. Predstavujú spôsob účinného vynakladania a využívania zdrojov, ktoré sú zahrnuté vo viacročných rozpočtoch EÚ pre dosahovanie cieľov politiky súdržnosti EÚ. *Týmito nástrojmi sú fondy*, ktoré môžu na základe EÚ odsúhlasených programových dokumentov jednotlivé členské krajiny využívať.

---

[20] Politika súdržnosti je aj právne zakotvená v Zmluve o Európskych spoločenstvách v článku 158.

Za obdobie od vstupu Slovenskej republiky do EÚ, podľa ročných štátnych záverečných účtov, boli celkovo do rozpočtu Slovenskej republiky v rokoch 2004 - 2020 prijaté príjmy z EÚ vo výške *28 638 404* tis. eur a Slovenská republika odviedla do všeobecného rozpočtu EÚ sumu vo výške *11 623 730* tis. eur, na základe čoho čistá finančná pozícia voči EÚ dosiahla *17 014 674* tis. eur.

Dnešná Európska únia je *úniou národných štátov, ktorých obyvateľov vnútri spájajú a navonok rozdeľujú rôzne národné identity*, s nimi spojené tradície a historické skúsenosti, a tiež obavy, predsudky a možné antagonizmy. To je realita, z ktorej je nevyhnutné vychádzať. Nemožno ju jednoducho prekonať snahou o umelú regionalizáciu Európy, prenosom ďalších a ďalších kompetencií do Bruselu, novými zmluvami alebo legislatívou, umelú centralizáciou a unifikáciou či byrokratickú a administratívnu reguláciou.

Ignorovanie tejto reality môže ľahko viesť k tomu, že po prekročení určitej medze sa EÚ z usporiadania zmierňujúceho staré konflikty a predchádzajúceho novým stane naopak priestorom stimulujúcim nové nacionalizmy, národné antagonizmy a konflikty a bude nasledovať osud takého súštátia, ako bolo pre Čechov, Slovákov a rad ďalších národov staré Rakúsko - Uhorsko.

Nemali by sme zabúdať, že proces neustáleho presúvania kompetencií vo všetkých oblastiach z národných štátov na bruselské centrum môže veľmi ľahko vyvolať u národov s historickou skúsenosťou obdobnou tej slovenskej alebo českej pocit, že sa vracajú staré časy, že sú znovu ovládané niekým zvonka.

Rôznosť identít národov EÚ, ich tradícií, kultúry, zvykov aj historické skúsenosti vždy bola a je bohatstvom tohto kontinentu. Zdá sa však, že súčasné smerovanie európskej integrácie to vníma ako problém. Odtiaľ vyplýva snaha podriadiť všetky stránky života ľudí v členských krajinách umelým jednotným pravidlám. Nikdy otvorene nevysloveným, ale úporne a trvalo postupne uskutočňovaným cieľom je bez ohľadu na túto rôznorodosť premena Európskej únie na centralizovaný superštát. Na záver možno zhrnúť, že medzi úplnou centralizáciou a voľnejšou viacúrovňovou cestou sú rôzne odtiene, ako by mohla EÚ fungovať. Táto diskusia stále pokračuje.

2. KAPITOLA
Euro ako spôsob vyjadrenia európskej identity

Úsilie európskych politikov o zavedenie jednotnej meny sa datuje už od 50. rokov minulého storočia a v roku 1991 sa stalo oficiálnou politikou EÚ. Časový plán neexistoval až do roku 1970, keď predstavitelia Európskeho spoločenstva (ES) požiadali bývalého luxemburského premiéra Pierra Wernera o jeho vypracovanie. Tzv. Wernerov plán stanovil 10-ročný termín pre zavedenie jednotnej meny (do roku 1980). Plán vtedy odložili pre krízu, ktorú spôsobilo zvýšenie cien ropy. Bývalý prezident Európskej komisie Roy Jenkins oživil nápad jednotnej meny v roku 1977 a rok na to ES pod francúzskym a nemeckým vedením vytvorili Európsky menový systém so zameraním na novú menu pod názvom ECU (European Currency Unit - Európska menová jednotka). Intenzívne prípravy na spoločnú menu sa začali rozpadom komunistického bloku v Európe a zjednotením Nemecka.

Predseda Európskej komisie (EK) Jacques Delors, francúzsky prezident François Mitterrand a nemecký kancelár Helmuth Kohl presadzovali spoločnú menu, pretože ju považovali za zavŕšenie jednotného trhu. Konkrétne rozmery dostala nová mena 7. februára 1991 v Maastrichte podpisom Zmluvy o Európskej únii a o Hospodárskej a menovej únii. Do platnosti vstúpila 1. novembra 1993. Podľa tejto zmluvy sa národné meny mali nahradiť jednotnou európskou menou pod podmienkou, že príslušné krajiny splnia určité ekonomické kritériá. Najvyšší predstavitelia 15 členských krajín Európskej únie prijali 16. decembra 1995 na záver svojho 54. summitu komuniké k jednotnej mene.

V dokumente sa okrem iného uvádzalo, že tretia fáza hospodárskej a menovej únie (EHMÚ) sa začne 1. januára 1999. Stanovia sa kurzy, ktorými sa prepočítajú meny jednotlivých krajín EÚ. Nová menová jednotka euro sa od 1. januára 1999 začala používať v 11 štátoch Európskej únie - Belgicku, Francúzsku, Fínsku, Holandsku, Írsku, Luxembursku, Nemecku, Portugalsku, Rakúsku, Španielsku a Taliansku. Z ostatných 15 členských štátov EÚ menu

euro odmietli Spojené kráľovstvo, Dánsko, Švédsko. Grécko ju v tom čase ešte neprijalo pre nesplnenie kritérií pre jeho zavedenie.
V dôsledku rozdielnych časových pásem bolo Fínsko prvou krajinou s novou menou eurom, Írsko a Portugalsko zas o hodinu zaostali za Nemeckom, Francúzskom a ostatnými štátmi EÚ. Tento termín však neznamenal vznik Európskej hospodárskej a menovej únie, ktorej prvá etapa sa začala už 1. júla 1990 liberalizáciou pohybu kapitálu vo väčšine krajín. Druhá etapa nastala 1. januára 1994 vznikom Európskeho menového inštitútu (EMI), predchodcu Európskej centrálnej banky (ECB). Tretia a posledná etapa prišla o polnoci z 31. decembra 1998 na 1. januára 1999. Európske štáty združené v EHMÚ museli spĺňať základné kritériá pre výšku štátneho dlhu, deficit štátneho rozpočtu a infláciu, nevyhnutnou podmienkou bolo aj členstvo v európskom mechanizme výmenných kurzov (ERM - exchange rate mechanism). Euro má, tak ako ktorákoľvek oficiálna mena, vlastnú menovú politiku, určovanú Európskou centrálnou bankou. Má stanovený menový kurz, čo znamená, že je to mena normálne obchodovateľná na európskom trhu a úročená úrokovou sadzbou.
Spoločná mena euro ako jeden zo symbolov procesu zjednocovania Európy priniesla ako organický doplnok jednotného trhu nové možnosti pre bankové a finančné inštitúcie. Zhodne možno konštatovať, že rovnako aj pre obchodné a priemyselné spoločnosti.
Vo svojich začiatkoch sa nová mena používala v bezhotovostnom platobnom styku v uvedených 11 európskych štátoch, kde sa postupne nahrádzali dovtedy používané bankovky a mince jednotlivých krajín. Tri roky euro existovalo len v bezhotovostnej podobe. Prvé bankovky a mince v hotovostnej podobe boli vydané k 1. januáru 2002 a začali platiť v 12 krajinách EÚ. Od mája 2001 boli zavádzané nové bankovky eura, aby bolo možné od októbra 2001 vymieňať ich podľa presne stanovených a prepočítaných šesťčíselných koeficientov. Koeficienty vyhlásila 1. januára 1999 Rada Európskej únie pre každú menu zúčastnených krajín.
K 31. decembru 1998 zanikla Európska menová jednotka (European Currency Unit - ECU) a účty vo všetkých bankách, boli prevedené na euro.

Eurobankovky navrhol rakúsky umelec Robert Kalina v celoeurópskej súťaži, ktorú vypísali všetky európske centrálne banky. Víťazné výtvarné návrhy boli inšpirované témou *"Európske obdobia a štýly"*.
Eurobankovky sa vydávajú v siedmich hodnotách: 5, 10, 20, 50, 100, 200 a 500 EUR. Každá z bankoviek sa dá ľahko rozoznať podľa farby a veľkosti. S hodnotou bankovky rastie aj jej veľkosť.
Euromince majú spoločnú prednú európsku stranu a zadnú stranu majú národnú, preto je viac podôb verzií každej euromince.
Každá členská krajina eurozóny môže vydávať pamätné mince v nominálnej hodnote 2 eurá, ktoré sú zákonným platidlom.

2.1. Chronológia udalostí a podmienok týkajúcich sa zavedenia eura

V Európskej únii

Zavedenie eura 1. januára 1999 znamenalo vyvrcholenie dlhej cesty, ktorá sa začala už o desaťročia skôr - čo bolo spôsobené jednoduchou a presvedčivou logikou: obchodovanie na spoločnom trhu je jednoduchšie vďaka spoločnej mene.
V priebehu svojho vývoja od myšlienky v prvých diskusiách o hospodárskej a menovej únii koncom 60. rokov až po druhú najdôležitejšiu svetovú menu euro prešlo dlhou cestou.

Rok 1951- Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO)

Belgicko, Francúzsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko a Spolková republika Nemecko sa dohodli na vytvorení spoločného, nadnárodne regulovaného trhu s uhlím a oceľou. Hlavnou myšlienkou je pripraviť centrálne zdroje na dve svetové vojny - uhlie a oceľ - o zvrchovanosť štátu, aby sa zachoval mier. ESUO je míľnikom, ktorý predstavuje začiatok hospodárskej integrácie a prvý krok na ceste k vytvoreniu vnútorného trhu. Na základe tohto úspechu sa šesť zúčastnených krajín neskôr dohodlo na integrácii ďalších sektorov svojho hospodárstva s cieľom odstrániť prekážky obchodu a vytvoriť spoločný trh.

Rok 1970- Wernerova správa

Hlavy štátov a predsedovia vlád EHS vytvorili pod vtedajším luxemburským premiérom Pierrom Wernerom skupinu na vysokej úrovni, ktorá má preskúmať, ako by sa mohla do 10 rokov vytvoriť hospodárska a menová únia . Skupina predložila svoju správu v októbri 1970.

Rok 1979 - Európsky menový systém

Požadovaná hospodárska a menová únia dostáva nový impulz vytvorením Európskeho menového systému (EMS) a Európskej menovej jednotky (ECU), virtuálnej meny používanej ako účtovná jednotka. Členské štáty súhlasia s tým, že kurz svojej príslušnej meny v rámci európskeho menového systému budú udržiavať v určitom fluktuačnom rozmedzí. Toto je začiatok mechanizmu výmenných kurzov.

Rok 1989 - Delorsov výbor: „Jeden trh, jedna mena“

Úspech Európskeho menového systému vedie k ďalším rokovaniam medzi krajinami Európskeho spoločenstva o *dosiahnutí hospodárskej a menovej únie (HMÚ)* . „Delorsov výbor“ sa používa na preskúmanie cielených opatrení, ktoré postupne vedú k jednotnej mene. Výsledná správa navrhuje konkrétne kroky, aby sa HMÚ stala skutočnosťou.

Rok 1990 - Voľný pohyb kapitálu

Prvý krok hospodárskej a menovej únie : zrušia sa všetky obmedzenia pohybu kapitálu medzi členskými štátmi.

Rok 1992 - Maastrichtská zmluva

V holandskom Maastrichtste, hlavy štátov a vlád podpísali novú zmluvu o Európskej únii. Dohodli sa na kritériách, ktoré musí každý členský štát splniť pri zavádzaní jednotnej meny. Zmluva obsahuje ustanovenia potrebné pre dosiahnutie hospodárskej a menovej únie .

Rok 1994 - Európsky menový inštitút

Druhý krok hospodárskej a menovej únie: Vo Frankfurte je založený Európsky menový inštitút . EMI vykonáva všetky potrebné prípravy, aby ECB mohla prevziať zodpovednosť za menovú politiku v eurozóne. Menová politika sa čoraz viac koordinuje a posilňuje sa hospodárska konvergencia.

Rok 1998 - Európska centrálna banka

Tvorí hlavný prvok Eurosystému a Európskeho systému centrálnych bánk (ESCB), do ktorého sú zapojené všetky národné centrálne banky členských štátov EÚ. Európska centrálna banka so sídlom vo Frankfurte začala 1. júna 1998 obchodné operácie a nahradila EMI.

Rok 1999 - Zrodilo sa euro

Tretí krok hospodárskej a menovej únie: po desiatich rokoch príprav sa neodvolateľne stanovia výmenné kurzy medzi jedenástimi zúčastnenými krajinami EÚ 1. januára 1999. *Zodpovednosť za menovú politiku sa prenáša z národných centrálnych bánk na Európsku centrálnu banku* . Euro sa zavádza ako zúčtovacia mena na finančných trhoch a používa sa na elektronické platby. Stáva sa oficiálnou menou Rakúska, Belgicka, Fínska, Francúzska, Nemecka, Írska, Talianska, Luxemburska, Holandska, Portugalska a Španielska. V roku 2001 sa Grécko stalo dvanástou krajinou, ktorá prijala euro.

Rok 2002 - Euro v peňaženke

Po troch rokoch používania eura ako „zúčtovacej meny“ popri národných menách nahrádza 12 krajín svoje staré bankovky a mince eurami. Je to najväčší prechod na novú menu v histórii.

Rok 2009 - Slovensko vstupuje do eurozóny

Na prijatie eura musia krajiny EÚ zosúladiť svoje vnútroštátne právne predpisy s príslušnými právnymi predpismi EÚ a splniť osobitné podmienky určené na zabezpečenie hospodárskej konvergencie. Tieto požiadavky odsúhlasené členskými štátmi EÚ v Ma-

astrichte v roku 1991 sa nazývajú konvergenčné kritériá,21 ktoré sú definované ako súbor makroekonomických ukazovateľov, ktoré sa zameriavajú na:
Cenovú stabilitu, zdravé verejné financie na zabezpečenie ich udržateľnosti, stabilitu výmenného kurzu s cieľom preukázať, že členský štát môže riadiť svoje hospodárstvo bez toho, aby sa uchýlil k nadmerným výkyvom meny, dlhodobé úrokové sadzby na posúdenie trvanlivosti konvergencie.
V zmluve sa takisto požaduje preskúmanie ďalších faktorov dôležitých pre hospodársku integráciu a konvergenciu. Medzi tieto ďalšie faktory patrí integrácia trhov a rozvoj platobnej bilancie. Ich hodnotenie sa tiež považuje za dôležitý náznak toho, či by integrácia členského štátu do eurozóny pokračovala hladko.

Vývoj menovej politiky v Slovenskej republike, príprava na euro

Zo zložitosti makroekonomických vzťahov a fungovania ekonomiky ako celku vyplýva, že stratégia a nástroje, ktoré tvoria obsah menovej politiky sú pre väčšinu ľudí príliš komplikované, plné teórií a odborných výrazov, zložitých výpočtov a súvislostí. Veľmi zjednodušene sa dá povedať, že centrálna banka na základe zhodnotenia predchádzajúceho vývoja a posúdenia očakávaného vývoja jednotlivých ekonomických ukazovateľov prognózuje cenový vývoj a súčasne posúdi, či je takýto vývoj v súlade s jej cieľmi. Na základe analýz potom rozhodne o použití svojich nástrojov. Neustále sleduje, či sa nevytvárajú inflačné riziká, ktoré by vyžadovali jej protiopatrenia.

Vznik Národnej banky Slovenska

Národná banka Slovenska, ako vykonávateľ menovej politiky vznikla 1. januára 1993 ako centrálna banka Slovenskej republiky. Jej činnosť, organizáciu, vzťah k vláde, hospodárenie a ďalšie oblasti upravuje zákon. V ekonomike štátu i voči ostatným bankám komerčného zamerania má špecifické postavenie. Špecifické sú

21 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_en.;

tiež úlohy, za ktoré zodpovedá.[22] Nazývame ich funkciami centrálnej banky. Ide o súhrn navzájom prepojených činností, ktoré Národná banka Slovenska vykonáva, aby naplnila základný cieľ určený v zákone v zmysle ktorého bola zriadená – zabezpečila cenovú stabilitu. V oblasti menovej politiky stanovuje nástroje a postupy, pomocou ktorých realizuje konkrétny výkon menovej politiky. Ide o ekonomické (teda nie direktívne) nástroje, prostredníctvom ktorých nepriamo usmerňuje obchodnú politiku bánk a pobočiek zahraničných bánk na území Slovenskej republiky. Použitie priamych administratívnych a teda zvyčajne aj netrhových nástrojov je v počiatkoch transformačného procesu často nevyhnutným krokom centrálnych bánk. Málo efektívny bankový sektor, chýbajúca legislatíva a nedostatočný inštitucionálny aparát okliešťujú možnosti centrálnej banky. Priame nástroje by však mali byť využívané len nevyhnutne dlhý čas potrebný na konsolidáciu bankového sektora, finančných inštitúcií a príslušnej legislatívy. NBS využívala priame nástroje popri nepriamych nástrojoch len do roku 1996. Po tomto období využívala už len nepriame nástroje.

Nástroje využívane pri uplatňovaní menovej politiky NBS

Spomedzi viacerých možných priamych nástrojov (pravidlá likvidity regulovaných bánk; úverové limity - stropy, kontingenty; limity úrokových sadzieb; povinné vklady; odporúčania, výzvy, dohody) využívala NBS len úverové limity pre komerčné banky. Uplatňovanie úverových limitov bolo pomerne krátke. Hneď, ako došlo ku stabilizácii v bankovom sektore, NBS od nich upustila. Tento krok NBS bol jednoznačne pozitívny, avšak horšie už bolo, že v istom období boli úverové limity aj tak porušené a teda neplnili svoju funkciu. V roku 1993 komerčné banky neprečerpali danú výšku limitov. V roku 1995 došlo k prekročeniu úverového limitu určeného pre bankový sektor. V roku 1993 sa okrem priamych nástrojov využívali aj aukčný refinančný úver, zmenkové obchody,

[22] Činnosť národnej banky a jej funkcie sú upravené zákonom č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov.;

lombardný a redistribučný úver. NBS taktiež pôsobila na devízovom fixingu. NBS na konci tohto roka reagovala na neprimeraný vzrast peňažnej zásoby pozastavením poskytovania aukčného refinančného úveru. V roku 1994 význam nepriamych nástrojov rástol. Došlo k opätovnému využívaniu aukčného refinančného úveru. Lombardný úver bol presunutý do pozície poslednej možnosti získania peňažným zdrojov a jeho úročenie sa zmenilo na pohyblivé, závislé od úrokovej sadzby aukčného refinančného úveru. Analýza menovej štruktúry devízových inkás a platieb viedla k zmene menového koša, kde sa nachádzali už len USD a DEM.

Od roku 1995 sa začali postupne vytvárať podmienky na prechod ku kvalitatívnemu ovplyvňovaniu menových veličín. Význam využívania nepriamych nástrojov začína narastať. V roku 1995 NBS uplatňovala expanzívnu menovú politiku, hoci vzhľadom na nestabilnú situáciu na Slovensku by bolo vhodnejšie uplatňovať reštriktívnu menovú politiku. Rok 1996 je charakteristický tým, že NBS už využíva len nepriame nástroje na dosiahnutie svojich cieľov. Na riadenie prebytočnej likvidity v sektore emitovala pokladničné poukážky, aby umožnila investovať nadbytočnú likviditu komerčných bánk, a taktiež došlo k zvýšeniu povinných minimálnych rezerv a k ich úročeniu, čo malo viesť komerčné banky k ich dodržiavaniu. Modifikácia nástrojov menovej politiky NBS bola v ďalších rokoch postavená na kvantitatívnom operatívnom ovplyvňovaní likvidity bankového sektora. Rok 1997 bol sprevádzaný vysokým deficitom bežného účtu platobnej bilancie, fiškálnou expanziou a spomaľujúcim sa rastom reálneho HDP. Došlo k nárastu úrokových sadzieb, ktorý bol spôsobený expanzívnou fiškálnou politikou. NBS sa snažila tento nárast tlmiť cez dočasné zastavenie refinancovania bankového sektora. Tomu však bolo potrebné prispôsobiť aj patričnú fiškálnu politiku. No ku koordinácii hospodárskych politík nedošlo. Práve naopak. Fiškálna politika bola výrazne expanzívna a bola sprevádzaná tzv. dvojitým deficitom; čiže vysokým rozpočtovým deficitom ako aj deficitom bežného účtu platobnej bilancie. Na nadmerne expanzívnu fiškálnu politiku vlády rea-

govala centrálna banka reštriktívnou menovou politikou [23]. Tento nesúlad hospodárskej politiky mal viacero negatívnych dopadov. Napr. dochádzalo k vytláčaniu súkromných investícií verejnými, nakoľko rástli úrokové miery. Koordinácia nechýbala len v hospodárskej politike ale aj v štrukturálnych reformách. Nárast sadzieb bol ovplyvnený aj snahou NBS udržať stabilný výmenný kurz slovenskej koruny, nakoľko v máji 1997 došlo k špekulačným útokom na menu. V ďalšom roku pretrvával podobný vývoj. Dochádzalo k devalvácii slovenskej koruny, k čomu ešte prispievali aj blížiace sa parlamentné voľby v Slovenskej republike. NBS sa snažila udržiavať kurz obmedzovaním refinancovania nákupov komerčných bánk na devízovom fixingu NBS s následným výrazným zvyšovaním úrokových sadzieb, ale pri poklese devízových rezerv rozhodla o zrušení režimu fixného výmenného kurzu a nahradila ho režimom plávajúceho výmenného kurzu. Ako referenčná mena, ku ktorej sa monitoroval vývoj kurzu, bola zvolená DEM. Výsledkom bolo menšie znehodnocovanie slovenskej koruny a pokles úrokových sadzieb. Avšak prechod na riadený floating bol oneskorený, nakoľko kurz, ktorý bol ovplyvňovaný trhom, neposkytoval dostatočné signály NBS o vývoji v ekonomike. Ďalším dôsledkom zavedenia floatingu bolo, že NBS stratila nominálnu kotvu v podobe fixného kurzu. V takejto situácii bola viac ako rok, až kým neurčila novú kotvu a to zavedením implicitného inflačného cielenia. Obdobie bez nominálnej kotvy predstavovalo pre slovenskú ekonomiku určité riziko. Po zavedení floatingu došlo k určitej modifikácii menových nástrojov. V roku 1999 menová politika NBS smerovala k zníženiu vysokých úrokových sadzieb na medzibankovom trhu. Vplyv na tieto úrokové sadzby mal aj priaznivý vývoj v kurzovej oblasti, ktorý bol spôsobený prizvaním Slovenskej republiky medzi krajiny rokujúce o vstupe do Európskej únie. V tomto roku bolo zavedené provizórne inflačné cielenie a ukazovateľ čistej inflácie mal slúžiť na hodnotenie úspešnosti menovej politiky.
NBS realizovala v roku 2000 menovú politiku prostredníctvom novej nástrojovej štruktúry. Priaznivý vývoj ekonomiky vytvoril

[23] https://www.nbs.sk/sk/menova-politika/menova-politika-nbs-do-roku-2009

priestor na transformáciu kvantitatívneho riadenia menovej politiky na kvalitatívne. Zmena menového inštrumentária rešpektovala potrebu harmonizácie s nástrojmi využívanými ECB[24]. V rámci približovania sa k inštrumentáriu ECB znížila NBS sadzbu povinných minimálnych rezerv (PMR), čím prispela k zvýšeniu likvidity bankového sektora a taktiež k zvýšeniu konkurencieschopnosti komerčných bánk v porovnaní so zahraničnými. Stabilitu meny a úrokových sadzieb vystriedala cenová stabilita. Potreba sterilizácie prebytočnej likvidity v bankovom sektore pochádzajúcej predovšetkým z privatizačných príjmov, deponovanie časti privatizačných príjmov určených na dôchodkovú reformu na termínovom účte v NBS a z toho vznikajúce úrokové náklady, realizácia intervencií na devízovom trhu proti zhodnocovaniu kurzu s následným prílevom korunovej likvidity do bankového sektora, ako i vývoj krížového kurzu USD/EUR sa odrazili v dosiahnutí záporného hospodárskeho výsledku NBS v roku 2002 vo výške takmer 25 mld. Sk. 1. mája 2004 sa Slovenská republika stala členom Európskej únie, čo malo pozitívny vplyv na slovenskú ekonomiku. Bol vytvorený priestor na zníženie kľúčových úrokových sadzieb, čo pri klesajúcej miere inflácie pôsobilo na podporu oživenia domáceho dopytu a na odstraňovanie špekulačných tlakov na zhodnocovanie slovenskej koruny.

Príprava na zavedenie eura .V súvislosti so vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie a s prijatím eura bolo potrebné, aby boli splnené maastrichtské kritériá. [25]

---

[24] Stratégia ECB je od svojho vzniku predmetom tvrdej kritiky jej odporcov a rovnako ostro vyhranené sú postoje jej zástancov. Problém je zaujímavý jednak z teoretického hľadiska, kde patrí do oblasti diskusie riešiacej klasický problém menovej politiky týkajúci sa významu regulácie množstva peňazí v rámci stabilizácie ekonomiky, rovnako dôležitá je však jeho praktická poloha, spočívajúca v hľadaní optimálnej podoby prístupu ECB v snahe o stabilizáciu cien. V súvislosti so vstupom SR do eurozóny nadobúda problém na aktuálnosti aj u nás.

[25] Slovenská republika musela pred vstupom do eurozóny, ako každý iný štát EÚ mimo eurozóny splniť štyri konvergenčné kritéria, takzvané maastrichtské kritériá. Prvé *kritérium sa týka verejných financií*. Deficit

Od začiatku roka 2005 realizovala NBS svoju politiku v rámci stratégie inflačného cielenia v podmienkach Európskeho mechanizmu výmenných kurzov (ERM II) do ktorého vstúpila na konci roka. Meny v ERM II majú povolené pohybovať sa v rozmedzí ±15% okolo centrálneho výmenného kurzu. NBS sa tak zamerala na cenovú stabilitu. Od začiatku roka dochádzalo k apreciácii slovenskej koruny, ktorá však nezodpovedala vývoju ekonomiky. Bola spôsobená prílevom krátkodobého kapitálu a tiež očakávaniami ďalšieho zhodnotenia. NBS reagovala intervenciami na devízovom trhu, ktoré posilnila aj znížením kľúčových úrokových sadzieb, čím prispela k postupnému oslabovaniu kurzu. To sa však zmenilo po vstupe Slovenska do ERM II, kedy došlo opäť k zhodnocovaniu kurzu slovenskej koruny.

NBS v roku 2006 pokračovala v napĺňaní svojej stratégie inflačného zamerania v podmienkach ERM II. V rokoch 2007 a 2008 sa menová politika NBS prispôsobovala predovšetkým ambíciám SR splniť maastrichtské kritériá. Dobre naštartovaná ekonomika a zodpovedná fiškálna politika s miernym deficitom štátneho rozpočtu umožnila pomerne hladké splnenie týchto kritérií. NBS sa dokonca vďaka priaznivému vývoju makroekonomických fundamentov a silnej slovenskej koruny rozhodla v roku 2007 v pomerne

---

verejných financií za posledný rok pred hodnotením, nesmie presiahnuť 3% HDP. Okrem toho celkový verejný dlh nesmie presiahnuť 60% HDP, alebo musí klesať. Druhým *kritériom je inflačné kritérium*. Priemerná inflácia za posledných 12 mesiacov (meraná podľa HCIP), nesmie presiahnuť priemer troch krajín EÚ s najlepšími výsledkami v oblasti cenovej stability o viac ako 1,5 % bodu. Ďalším *kritériom je stabilita dlhodobých úrokových sadzieb*. Priemer trhových úrokových sadzieb dlhodobých vládnych alebo obdobných dlhopisov nesmie presiahnuť priemer troch krajín EÚ s najlepšími výsledkami v oblasti cenovej stability o viac ako 2% body. Posledným *kritériom je stabilita výmenného kurzu*. Slovenská koruna musí byť dva roky pred hodnotením zapojená do mechanizmu výmenných kurzov (ERM II). Počas tohto obdobia nesmie Slovensko korunu jednostranne devalvovať, koruna nesmie vybočiť z dohodnutého fluktuačného pásma, musí sa pohybovať blízko centrálnej parity a pri vývoji kurzu sa nesmú vyskytnúť vážne napätia.

krátkom čase dvakrát za sebou revalvovať centrálnu paritu koruny voči euru. Zodpovedné orgány menovej únie s týmto opatrením súhlasili. Napokon aj výsledný konverzný kurz bol zafixovaný na optimistickej úrovni *30,1260 SKK/EUR*, čo by ešte pred rokom tipoval len máloktorý ekonóm. V roku 2008 sa aktivity NBS sústredili najmä na napĺňanie Národného plánu zavedenia eura, rozsiahle komunikačné a vzdelávacie aktivity širokej verejnosti. Okrem toho je pre rok 2008 typický podstatný rast inflácie. Keďže príčiny treba hľadať na svetových trhoch, NBS sa týmto problémom nemusela nadštandardne zaoberať. O to viac to platí po schválení vstupu SR do euro zóny. Navyše v tomto prelomovom a na prípravy i zmeny bohatom období, by na ovplyvňovanie miery inflácie NBS pravdepodobne aj tak neostávalo veľa času.
Slovenska republika sa od 1. januára 2009 stala v poradí 16-tym členom eurozóny. Slovensko splnilo všetky nevyhnutne kritéria. Počas prístupového procesu bola Národná banka Slovenska primárne zodpovedná najmä za kritérium cenovej stability a za kritérium stability výmenného kurzu. V záverečnej fáze bola banka azda najviditeľnejšia pri distribuovaní novej hotovosti a postupnom sťahovaní korún, ale okrem toho musela riešiť množstvo technických problémov a detailov. Po vstupe do eurozóny prestala Národná banka Slovenska realizovať nezávislú menovú politiku. Menovú politiku dnes stanovuje jednotne pre všetky krajiny eurozóny Európska centrálna banka. Na rozhodovaní o nastavení menovej politiky pre celu eurozónu sa[26], samozrejme, zúčastňuje guvernér NBS, ktorý sa stal po 1.januari 2009 členom Rady guvernérov ECB.

2.2. Hospodárska a menová únia a euro

Vyvrcholením integrácie menových politík aj celého európskeho integračného procesu je vytvorenie *hospodárskej a menovej únie* **.** Hospodárska a menová únia predstavuje najvyšší stupeň ekonomickej integrácie založený na vnútornom trhu. V jej rámci štáty koordinujú svoje hospodárske a fiškálne politiky (krajiny

[26]https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/MU/01_biatec0210_sevcovic.pdf

spĺňajúce podmienky na prijatie jednotnej meny majú jednotnú menovú politiku).

Euro ako progresívny projekt

Dvadsať rokov po jeho vytvorení je euro druhou najdôležitejšou menou na svete. Podpora eura medzi obyvateľstvom sa zvyšuje . Niekoľko krajín EÚ má v budúcnosti záujem o účasť na jednotnej mene Európy a budú prijaté , len čo budú pripravené . Budúcnosť eura, rovnako ako naša, je v pohybe. V rýchlo sa meniacom medzinárodnom prostredí si Európa môže zachovať svoju hospodársku silu a sieť sociálneho zabezpečenia iba so silným vnútorným trhom a silnou menou.
Aby sa zabezpečilo, že výhody eura budú naďalej prínosom pre všetkých Európanov, krajiny EÚ sa dohodli, že budú postupovať podľa plánu smerom *k hlbšej a spravodlivejšej hospodárskej a menovej únii*[27] . Krajiny EÚ musia následne zlepšiť vzájomné pôsobenie svojich finančných trhov a ekonomík, aby zabezpečili, že všetky krajiny budú mať stabilnú fiškálnu politiku a hospodársku rovnováhu, a aby posilnili demokratickú zodpovednosť a dobrú správu vecí verejných.

Vznik a riadenie menovej únie

Vznik menovej únie

Proces hospodárskej a menovej integrácie bol v podstate zahájený so vznikom Európskych spoločenstiev. Samotná menová únia bola v rámci Európskeho spoločenstva realizovaná **v** *troch fázach* špecifikovaných v Zmluve o založení ES (SES) v znení Maastrichtskej zmluvy [28](čl. 116 - 124):

1. etapa (1. 1. 1990 - 1993): úplne voľný pohyb kapitálu v rámci EÚ (zrušenie devízových kontrol), navýšenie zdrojov určených na odstránenie nerovností medzi európskymi regiónmi (štrukturálne fondy), hospodárska konvergencia prostredníctvom multi-

[27] EUROPA - EURO at 20 -Der Euro: ein fortschreitendes Projekt;
[28]https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sk/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty;

laterálneho dohľadu nad hospodárskymi politikami členských štátov

2. etapa (1. 1. 1994 - 1998): vytvorenie Európskeho menového inštitútu zloženého z guvernérov centrálnych bánk krajín EÚ so sídlom vo Frankfurte nad Mohanom, nezávislosť centrálnych bánk, pravidlá na obmedzenie deficitov národných rozpočtov
3. etapa (1. 1. 1999 - 2002): zriadenie Európskej centrálnej banky a zavedenie eura v 11 krajinách (Belgicko, Fínsko, Francúzsko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Nemecko, Holandsko, Portugalsko, Rakúsko a Španielsko). Štyri členské štáty neprijali jednotnú menu buď preto, že sa tak rozhodli v rámci protokolov pričlenených k Zmluve o ES, ktoré im túto možnosť poskytujú (Veľká Británia a Dánsko), alebo preto, že nesplnili daná konvergenčné kritériá (Švédsko a Grécko). Grécko sa stalo dvanástou krajinou eurozóny 1.1.2001. 1.1.2002 boli v týchto 12 krajinách uvedené do obehu mince a bankovky euro, ktoré sa stalo jediným zákonným platidlom všetkých hotovostných a bankových operácií v krajinách eurozóny

Podmienkou zapojenia členského štátu do tretej etapy hospodárskej a menovej únie je splnenie konvergenčných kritérií v zmysle čl. 104 a 121 SES, dodatkového protokolu o procedúre nadmerného deficitu a Dodatkového protokolu o konvergenčných kritérií. Kritériá musia byť plnená udržateľným, a nie iba bodovým spôsobom.

Kritérium cenovej stability - členský štát musí vykazovať dlhodobú cenovú stabilitu a priemernú mieru inflácie sledovanú priebehu jedného roka pred preskúmaním, ktorá nesmie prekročiť o viac ako *1,5 percentuálneho bodu* miery inflácie tých - najviac troch - členských štátov, ktoré dosiahli najlepšie výsledky v oblasti cenovej stability.

Kritérium dlhodobých úrokových sadzieb - v priebehu jedného roka pred preskúmaním nesmie priemerná dlhodobá nominálna úroková sadzba členského štátu prekročiť o viac ako *2 percentuálne body* úrokovú sadzbu tých - najviac troch - členských štátov, ktoré dosiahli najlepšie výsledky v oblasti cenovej stability.

Kritérium dlhodobej udržateľnosti verejných financií

- *verejný deficit* : pomer plánovaného alebo skutočného deficitu verejných financií k hrubému domácemu produktu (HDP) v trhových cenách nesmie prekročiť ***3%***
- *hrubý verejný dlh:* pomer verejného vládneho dlhu v trhových cenách k HPD nesmie prekročiť *60%.*

Kritérium stability menového kurzu a účasti v ERM (mechanizmus výmenných kurzov) - členský štát musí dodržiavať normálne rozpätie, ktoré sú stanovené mechanizmom výmenných kurzov Európskeho menového systému, bez značného napätia počas najmenej dvoch posledných rokov pred preskúmaním. Najmä v tomto období nesmie devalvovať bilaterálny výmenný kurz domácej meny voči mene ktoréhokoľvek iného členského štátu (po zavedení eura voči euru) z vlastnej iniciatívy.

Konvergencia *v legislatívnej oblasti* obsahuje podmienku nezávislosti centrálnych bánk vrátane zákazu financovania verejných inštitúcií zo zdrojov centrálnych bánk a zákaz zvýhodneného prístupu k zdrojom úverových inštitúcií (čl. 101, 102, 108 a 109 SES).

Mechanizmus výmenných kurzov (*Exchange Rate Mechanism* čiže ERM, pojem ERM II sa používa pre súčasnú vlnu rozširovanie eurozóny, ERM Aj platilo pre krajiny, v ktorých sa eurom platí od roku 2002) definuje pre menu každého členského štátu nachádzajúceho sa mimo eurozóny, ktorý sa ho zúčastňuje, centrálnu paritu voči euru. Základná fluktuačné pásmo je 15% nad alebo pod centrálnou paritou.

Rozhodnutie o centrálnych parít a základným fluktuačným pásme je urobené vzájomnou dohodou ministrov financií členských štátov nachádzajúcich sa v eurozóne, Európskej centrálnej banky a ministrov financií a guvernérov centrálnych bánk členských štátov nachádzajúcich sa mimo eurozóny. V jednotlivých prípadoch je možné na žiadosť príslušného členského štátu nachádzajúceho sa mimo eurozóny stanoviť užšie fluktuačné pásmo než štandardné (Dánsko má fluktuačné pásmo 2,25%).

Uskutočňovanie menovej politiky - Menovú politiku spoločenstva vykonáva *Európsky systém centrálnych bánk* , [29]ktorý pozostáva z

[29] https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/escb_sk_websk.pdf;

Európskej centrálnej banka a národnými centrálnymi bankami všetkých členských krajín EÚ.
Európska centrálna banka nahradila od 1. 6. 1998 Európsky menový inštitút. Sídli v nemeckom Frankfurte nad Mohanom. ECB zodpovedá za definovanie a implementáciu hospodárskej a menovej politiky EÚ. ECB, rovnako ako národné centrálne banky, majú v Zmluve o založení EÚ a štatútu ESCB a EC zakotvenú inštitucionálne, osobné, funkčné aj finančnú nezávislosť.
Jednou z hlavných úloh ECB je *udržiavať cenovú stabilitu* v eurozóne tak, aby sa kúpna sila eura neznižovala v dôsledku inflácie. Na plnenie svojich úloh má ECB právo prijímať právne akty a iné právne nástroje. Sú nimi najmä nariadenie, rozhodnutia, odporúčania, stanoviská a ďalej všeobecné zásady, pokyny a vnútorné rozhodnutia.
Rozhodovacie orgány ECB sú Výkonná rada, Rada guvernérov a Generálna rada.
Výkonná rada (angl. *Executive Board*) pozostáva z prezidenta ECB, viceprezidenta a štyroch ďalších členov, ktorí sú všetci menovaní na základe spoločnej dohody prezidentov alebo predsedov vlád krajín eurozóny. Členovia Výkonnej rady sú menovaní na jedno funkčné obdobie ôsmich rokov, ktoré nemožno obnoviť. Výkonná rada zodpovedá za výkon menovej politiky, ako ju definuje Rada guvernérov, a za vydávanie pokynov národným centrálnym bankám. Pripravuje tiež zasadnutie Rady guvernérov a je zodpovedná za každodenné riadenie ECB.
Rada guvernérov (angl. *Governing Council*) je najvyšším rozhodovacím orgánom ECB. Tvoria ju členovia Výkonnej rady a guvernéri 16 centrálnych bánk eurozóny. Predsedá jej prezident ECB. Jej prvotným poslaním je definovať menovú politiku eurozóny, a najmä určovať úrokové sadzby, za ktorých môžu komerčné banky získať peniaze od ECB.
Generálna rada (angl. *General Council*) je tretím rozhodovacím orgánom ECB. Pozostáva z prezidenta a viceprezidenta ECB a guvernérov národných centrálnych bánk všetkých členských štátov EÚ. Generálna rada prispieva k poradnej a koordinačnej činnosti ECB a pomáha pripravovať budúce rozšírenie eurozóny.

Všetky legislatívne opatrenia, ktoré sú potrebné na činnosť hospodárskej a menovej únie, prijíma *Rada EÚ* na návrh Európskej komisie. V prípade záležitostí týkajúcich sa hospodárskej a menovej únie sa jedná o formáciu Rady ECOFIN, zloženú z ministrov hospodárstva a financií. Tí na zasadnutiach ECOFIN zodpovedajú za účinnú koordináciu hospodárskej politiky členských štátov, za dodržiavanie Paktu stability a rastu a za orientáciu politiky výmenného kurzov.

Neformálna skupina *Eurogroup* (Euroskupina) zložená z ministrov financií krajín eurozóny sa stretáva v rámci Rady. Cieľom ich stretnutia je koordinovať spoločné stanoviská a prijať spoločné pozície k otázkam prerokúvaným v ECOFIN.

Novinkou je *samit eurozóny* , kde sa schádzajú hlavy štátov a predsedovia vlád krajín eurozóny, predseda samitu eurozóny a predseda Európskej komisie. Zasadnutie samitu eurozóny stanovujú strategické usmernenia v oblasti hospodárskej politiky eurozóny. Podľa *Zmluvy o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii* by sa zasadnutí samitu eurozóny mala konať najmenej dvakrát za rok. Ak je to možné, mala by táto zasadnutie nadväzovať na zasadnutí Európskej rady v Bruseli. Politické stimuly k rozvíjaniu hospodárskej a menovej únie a hlavné smerovanie politiky poskytuje *Európska rada* .

Európsky parlament sa podieľa na prijímaní legislatívy týkajúcej sa hospodárskej a menovej únii a má poradnú úlohu pri riešení rôznych aspektov jej fungovania. Konzultácia s Európskym parlamentom sa vyžaduje pri posudzovaní pripravenosti členských štátov na vstup do eurozóny a pri menovaní členov Výkonnej rady ECB. Parlament má možnosť pozvať prezidenta ECB a členov Výkonnej rady ECB na rokovaní parlamentných výborov k vysvetlenie menovej politiky ECB. Európska centrálna banka a Komisia tiež spolupracujú na rozšírenie výhod efektívnejších a lacnejších platieb na celý kontinent. To prináša jednotná oblasť platieb v eurách (SEPA).[30]

---

[30]https://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=sk&prev=search&pto=aue&rurl=translate.google.com&sl=cs&sp=nmt4&u=https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-

Lisabonská zmluva

Zmeny, ktoré Lisabonská zmluva prináša v oblasti menovej politiky, sú skôr technického rázu. Menová politika pre členské štáty eurozóny je v Zmluve o fungovaní EÚ (ZFEÚ) zaradená medzi politiky, ktoré spadajú do výlučnej právomoci Únie.
Úprava hospodárskej a menovej politiky sa posúva do hlavy VIII a je rozdelená do kapitol, ktoré sa týkajú *hospodárskej politiky, menovej politiky, inštitucionálnych ustanovení, ustanovení týkajúcich sa členských štátov, ktorých menou je euro a prechodných ustanovení (pre členské štáty, na ktoré sa vzťahuje výnimka). Zmeny sa týkajú najmä týchto oblastí:*

1. Cenová stabilita je uvedená ako cieľ celého európskeho hospodárstva, čím sa dostáva na pozíciu princípe, ktorý musí byť rešpektovaný vo všetkých oblastiach činnosti únijných inštitúcií aj členských štátov (čl. 3 ods. 3 Zmluvy o EÚ). Euro už nie je zmieňované medzi symboly EÚ, ale je zakotvené ako oficiálny mena hospodárskej a menovej únie (čl. 3 ods. 4 Zmluvy o EÚ).
2. Európska centrálna banka je zaradená medzi únijné inštitúcie. To nijako neovplyvňuje jej nezávislosť. Drobná zmena prichádza vo vymenovanie členov Výkonnej rady, ktorí majú byť vymenovaní Európskou radou kvalifikovanou väčšinou na odporúčanie Rady a po porade s Európskym parlamentom a Radou guvernérov (čl. 283 ods. 2 ZFEÚ). Podľa doterajšej úpravy je vymenovanie vykonávané na základe dohody hláv štátov a vlád.
3. Euroskupina, ktorá teraz funguje ako neformálne fórum, je zriadená ako formálne orgán. Účastníkmi rokovania budú tiež zástupcovia Európskej komisie a Európskej centrálnej banky. Ministri zo svojho stredu volí väčšinou hlasov predsedu Euroskupiny s funkčným obdobím 2,5 roka. Podrobnosti upravuje Protokol o euroskupine (čl. 137 ZFEÚ). Pravidlo hlasovania kvalifikovanou väčšinou nahrádza v rade prípadu jednomyseľnosť. Jedná sa napr. O rozhodnutie Rody o nadmernom deficite verejných financií (čl. 126 ZFEÚ).

---

finance/consumer-finance-and-payments/payment-services_en&usg=ALkJrhiOshAAI2RbgeEkZXoUH9QLPfMCrw

4. Aj pre oblasť menovej politiky bola posilnená úloha Európskeho parlamentu, pretože spolurozhodovací postup sa stane "bežnou" legislatívne procedúrou. Pozícia Komisie je tiež posilnená, a to napr. v prípade, že zistí, že hospodárske politiky členského štátu nie sú v súlade s hlavnými smermi alebo že by mohli ohroziť riadne fungovanie hospodárskej a menovej únie. V tomto prípade môže Komisia vydať varovanie priamo členskému štátu čl. 120 ods. 4 ZFEÚ.

2.3. Hospodárska únia, Pakt stability a rastu, fiškálna politika

Centralizovaná menová politika neumožňuje členským krajinám využívať menových nástrojov na stabilizáciu národných hospodárskych politík. Aby bolo zamedzené pnutie medzi jednotnou menovou politikou a súborom suverénnych národných fiškálnych politík, ktorá by ohrozovala stabilitu eura, bol v júni 1997 na zasadnutí Európskej rady v Amsterdame prijatý tzv. *Pakt stability a rastu* [31]**.**Členské štáty sa v Pakte zaviazali, že v strednodobom horizonte sa budú usilovať o dosiahnutie prebytkových či aspoň vyrovnaných rozpočtov. *Pre krátkodobé správanie fiškálnej politiky boli ako záväzné prevzaté limity maastrichtských konvergenčných kritérií,* tj. 3% pre podiel vládneho deficitu na HDP a 60% pre podiel verejného dlhu na HDP. Krajina, ktorá nedodržiava pravidlá Paktu, sa dostáva do *tzv. Procedúry nadmerného deficitu* , ktorej účelom je zabezpečiť, aby členská krajina znížila rozpočtový deficit udržateľným a dôveryhodným spôsobom.

V rámci tejto procedúry Rada ECOFIN na návrh Európskej komisie najprv vydá odporúčanie, aby členská krajina počas šiestich mesiacov predložila plán na zníženie deficitu. Ak je tento plán vyhodnotený ako nerealistický, môže Rada vydať správu obsahujúcu konkrétne kroky, ktoré by mali viesť k zlepšeniu zisteného stavu. V prípade neplnenia predložených odporúčania, môžu byť na členkou zemi eurozóny uvalené finančné sankcie.

---

[31] https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economy-finance-and-euro-publications_en;

Nízka rozpočtová disciplína spoločne s malou vynútiteľnosť dodržiavania pravidiel viedla k tomu, že Pakt začal strácať autoritu ako efektívny nástroj mnohostranného fiškálneho dohľadu a stával sa stále terčom kritiky. Preto bol v roku 2005 zreformovaný. Novo boli zohľadnené niektoré špecifické ekonomické charakteristiky členských krajín, napr. Pozície v hospodárskom cykle, implementácia štrukturálnych reforiem vrátane reformy penzijné ai. *Každej krajine bol stanovený strednodobý fiškálny cieľ, ktorý zohľadňuje celkovú úroveň vládneho dlhu a potenciál rastu ekonomiky*. Dôraz je kladený na konsolidáciu verejných financií najmä v priaznivých ekonomických obdobiach.

Členské krajiny eurozóny majú povinnosť dokumentovať dodržiavanie pravidiel Paktu prostredníctvom stabilizačných programov. Krajiny, ktoré nie sú členmi eurozóny, predkladajú konvergenčné programy.

Ďalšie reformy z obdobia 2011-2013 boli priamou reakciou na krízu štátneho dlhu, ktorá ukázala, že je potrebné zaviesť prísnejšie pravidlá, lebo ťažkosti spôsobené neudržateľnými verejnými financiami v jednom štáte sa prenášajú na ďalšie štáty eurozóny Na konci roku 2011 vstúpila do platnosti reforma (súčasť balíka šiestich právnych aktov o správe ekonomických záležitostí, tzv. six-pack), ktorá menila Pakt stability a rastu.

Pozmenené nariadenie napr. obsahuje ustanovenia objasňujúce informácie o tom, kedy bude schodok - v prípade, že bude vyššia ako uvedená referenčná hodnota, - považovaný za výnimočný (z dôvodu neočakávanej udalosti, prudkého hospodárskeho poklesu atď.) Či dočasný (kedy predpovede naznačujú, že schodok bude po pominutí neočakávanej udalosti alebo hospodárskeho poklesu pod referenčnou hodnotou).

Začiatkom roku 2013 vstúpila do platnosti revízia, ktorá mala podobu medzivládnej zmluvy o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii, vrátane rozpočtového paktu. Nariadenia týkajúce sa posudzovaní návrhov národných rozpočtov (súčasť balíka dvoch právnych aktov o správe ekonomických záležitostí, tzv. Two-pack) nadobudlo účinnosť v máji 2013.

Hlavné prvky nariadenia stanovujú spoločnej rozpočtovej termíny pre všetky členské štáty eurozóny a pravidlá monitorovania a posudzovania rozpočtových plánov zo strany Komisie.
V prípade závažného nedodržiavania pravidiel Paktu môže Komisia požiadať o preskúmanie týchto plánov.
Druhé nariadenie sa týka členských štátov, ktoré sa stretávajú so závažnými ťažkosťami, pokiaľ ide o finančnú stabilitu, alebo ktorých finančná stabilita je ohrozená. Stanovuje pravidlá zvýšeného dohľadu, finančnej pomoci.

Všeobecne reformy z rokov 2011 a 2013:

- kladú väčší dôraz na znižovanie vysokých dlhov jednotlivých štátov upresňujú postup pri nadmernom deficite , aby mohol byť použitý nielen v prípade deficitu v danom roku, ale aj v prípade problematického vývoja verejného dlhu
- zriaďujú ročný cyklus koordinácie hospodárskych politík riadený Komisiou; tá každoročne vykonáva podrobnú analýzu plánov hospodárskych reforiem štátov EÚ a vydáva im odporúčania pre najbližších 12 až 18 mesiacov - európsky semester
- vyžadujú striktné dodržiavanie fiškálnych pravidiel, čo zahŕňa aj významné pokuty pre štáty eurozóny, ktoré tieto pravidlá porušia
- zavádza nové opatrenia na monitorovanie riskantné ekonomické nerovnováhy - napr. premrštené ceny aktív (nehnuteľností, akcií a pod.) a pokles konkurencieschopnosti - a opatrenia, vďaka ktorým sa začne riešiť skôr, než ohrozí hospodársku stabilitu krajiny, prípadne celej eurozóny alebo EÚ.

Európsky semester

V dôsledku ekonomickej krízy sa EÚ rozhodla rozšíriť oblasť dohľadu a koordinácie na širšie makroekonomickej politiky. Z týchto dôvodov Európska rada v rámci širšej reformy správy ekonomických záležitostí EÚ rozhodla o zavedení európskeho semestra v

roku 2010[32]. Právnym základom tohto procesu *je balík šiestich právnych aktov reformujúcej Pakt stability a rastu.*
Prvý cyklus európskeho semestra prebehol v roku 2011. Európsky semester sa týka 3 okruhov koordinácie hospodárskej politiky:

1. štrukturálnych reforiem so zameraním na podporu rastu a zamestnanosti v súlade so stratégiou Európa 2020
2. fiškálnych politík s cieľom zabezpečiť udržateľnosť verejných financií v súlade s Paktom stability a rastu
3. zamedzenie nadmernej makroekonomickej nerovnováhy; Európsky semester je zameraný na obdobie 6 mesiacov, počas ktorého členské štáty uvedú svoje rozpočtové a hospodárskej politiky do súladu s cieľmi a pravidlami dohodnutými na úrovni EÚ

V marci 2012 je členskými štátmi (s výnimkou Veľkej Britanie, Chorvátska a Českej republiky) na zasadnutí Európskej rady podpísaná medzivládna Zmluva o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii, ktorej súčasťou je rozpočtový pakt. Ten zavádza do predpisov členských štátov (najlepšie do ústavného poriadku), pravidlo vyrovnaného rozpočtu.
Jedná sa konkrétne o nižší limit pre štrukturálny deficit, ktorý nesmie presiahnuť 0,5% HDP (ak je verejný dlh nižší ako 60% HDP, je tento nižší limit stanovený vo výške 1% HDP) - (tzv. "Dlhová brzda") .
V prípadoch, keď toto pravidlo nebude uplatňovať, členské štáty môžu žalovať ostatné členské štáty na Súdnom dvore EÚ. Medzi ďalšie opatrenia patrí napríklad automatické opravný mechanizmus a sprísnené pravidlá pre krajiny, voči ktorým sa uplatňuje postup pri nadmernom deficite. Finančná pomoc z Európskeho mechanizmu pre stabilitu má byť poskytovaná len tým členským štátom, ktoré podpísali rozpočtový pakt.

Banková únia

Banková únia je dôležitým krokom smerom k skutočnej hospodárskej a menovej únii. V rámci bankovej únie sa v zúčastnených

[32] https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0542+0+DOC+XML+V0//SK;

krajinách konzistentným spôsobom uplatňujú pravidlá EÚ týkajúce činnosti bánk.

Nové postupy a nástroje prijímania rozhodnutí prispievajú k vytvoreniu transparentnejšieho, jednotného a bezpečnejšieho trhu pre banky. Kríza v eurozóne a odlišné reakcie štátov na túto krízu zdôraznili vzájomnú previazanosť bánk a národných vlád. Finančná kríza ukázala na potrebu väčšej regulácie finančného sektora EÚ a dohľadu nad ním, najmä v eurozóne. *EÚ sa preto rozhodla upraviť HMÚ* a vytvoriť v rámci nej nový integrovaný finančný rámec , *bankovú úniu*.

Banková únia má zaistiť bezpečnosť a spoľahlivosť bankového sektora v eurozóne aj v celej EÚ a zabezpečiť, aby sa úpadok bánk, ktoré nie sú životaschopné, riešil bez nutnosti využiť peniaze daňových poplatníkov.

Dokončenie bankovej únie a rozvoj únie kapitálových trhov v Európe sú základnými cieľmi pre dosiahnutie adekvátneho a stabilného fungovania Európskej hospodárskej a menovej únie. Členmi bankovej únie sú všetky krajiny eurozóny a tie členské štáty EÚ, ktoré sa pre účasť rozhodnú .

Všetky krajiny, ktoré euro prijmú v budúcnosti, sa automaticky stanú členmi bankovej únie. Členské štáty mimo eurozóny sa môžu zapojiť na základe uzatvorenia dohody o úzkej spolupráci.

Banková únia sa zatiaľ opiera o dva piliere: jednotný mechanizmus dohľadu (Single Supervisory Mechanism, SSM) a jednotný mechanizmus riešenia krízových situácií (Single Resolution Mechanism, SRM).

Dokončenie bankovej únie však uviazlo na spoločnom systéme ochrany vkladov, s ktorým niektoré členské štáty nesúhlasia.

Napríklad odmietavý postoj Nemecka k spoločnému systému ochrany bankových vkladov pramení z obavy, že by jeho daňoví poplatníci museli prispievať na záchranu bánk v iných krajinách regiónu. V novembri 2019 však nemecký minister financií Olaf Scholz ponúkol nádej na prielom. Naznačil, že Berlín by mohol skončiť s odmietaním tohto systému, keďže si uvedomuje, že globálna úloha Európy bude oslabená, ak nedokončí integráciu finančného sektora eurozóny.

3. KAPITOLA
Politiky Európskej únie, príklady utvárania európskej identity

3.1 . Politika súdržnosti v Európskej únii

Dôležitým nástrojom ekonomického a sociálneho rozvoja, ktorý patrí zároveň k pilierom Európskej únie je *politika súdržnosti*. Táto politika EÚ bola definovaná v roku 1988 na základe rozhodnutia spojiť regionálnu politiku s časťou sociálnej politiky EÚ a s časťou poľnohospodárskej politiky EÚ do jedinej[33].

Politika súdržnosti, prechádzala a prechádza v Európskej únii vývojom, v ktorom sa v zmysle účelu a potrieb menili aj jej ciele. Bez politiky súdržnosti jej finančných prostriedkov, ktoré dostávajú jednotlivé členské krajiny EÚ, aj Slovensko by mnoho projektov nebolo realizovaných, resp. časovo posunutých. Museli by byť hradené v plnej miere zo štátneho rozpočtu.

Politika súdržnosti prináša novým členským štátom výhody. Jej význam a budúcnosť je v tom, aby zmiernila sociálne a ekonomické rozdiely medzi členskými krajinami EÚ a ich regiónmi. Politika súdržnosti v regionálnych, poľnohospodárskych a sociálnych veciach podporovaná inovačnou politikou EÚ, predstavuje časť spoločného bohatstva EÚ.

Potreba solidarity medzi členskými štátmi EÚ a medzi regiónmi vyznela ešte akútnejšie po vstupe 12 nových krajín v roku 2004 s národným dôchodkom pod priemerom Únie, vrátane Slovenska. V ďalšom období investície do inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu nás vedu k hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti, ktorá je zladená so stratégiou EU 2020.

Význam politiky súdržnosti krajín EÚ vzrástol zvlášť v časoch finančnej krízy a hospodárskej recesie, ktorá v roku 2008 zachvátila EÚ.

---

[33] Politika súdržnosti je aj právne zakotvená v Zmluve o Európskych spoločenstvách v článku 158.

Politika súdržnosti má v Zmluve o Európskych spoločenstvách (ES) v článku 158 aj právne zakotvenie. V ňom sa hovorí „Spoločenstvo rozvíja a uskutočňuje aktivity vedúce k podpore celkového harmonického vývoja a k posilňovaniu hospodárskej a sociálnej súdržnosti. Spoločenstvo sa zameriava zvlášť na znižovanie nerovnomerného rozvoja medzi regiónmi a sústreďuje sa na zaostalé regióny, s nedostatkom vlastných zdrojov pre rozvoj[34].“

Zmyslom kohéznej politiky , často používanej ako synonymom politika súdržnosti, je podpora krajiny ako celku smerujúca do oblastí, ktoré vytvárajú podmienky pre jej lepší ekonomický a sociálny rozvoj. V opačnom prípade môžu vznikať problémy.

Slovensko je ekonomickou úrovňou pod priemerom krajín EÚ aj preto, že dlhodobo zaostáva za vyspelými krajinami najmä v investíciách do vedomostnej ekonomiky. Pri rýchlom využívaní eurofondov, ako nástroja politiky súdržnosti, na zmiernenie krízy rozhodujúcu úlohu mali zohrávať hlavne investície do vzdelávania, vedy a výskumu a inovácii. Takýto trend nastúpili ako príklad z minulosti severské krajiny z čoho teraz získavajú. V tomto období počas krízy 2008-2009 dosiahlo využitie eurofondov v tejto oblasti na Slovensku len malé percentá.

Ak za všeobecný cieľ tejto politiky pokladáme eliminovanie regionálnych disparít treba skonštatovať, že sa tento zámer doposiaľ podarilo naplniť len čiastočne, zvlášť na Slovensku. V niektorých regiónoch sa dokonca tieto disparity ešte zväčšili.

Kohézna politika je najdôležitejšou investičnou politikou Európskej únie (EÚ) [35]. Zameriava sa na všetky regióny a mestá v Európskej únii s cieľom podporovať tvorbu pracovných miest, konkurencieschopnosť podnikov, hospodársky rast, trvalo udržateľný rozvoj a zlepšovať kvalitu života občanov.

Základom realizácie politiky súdržnosti sú finančné nástroje. Predstavujú spôsob účinného vynakladania a využívania zdrojov, ktoré

---

[34] V roku 1986 bol prijatý dodatok k Zmluve... „Akt o jednotnej Európe“ k politike súdržnosti...

[35] Úvod do politiky súdržnosti EÚ 2014 – 2020 ; http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/basic/basic_2014_sk.pdf;

sú zahrnuté vo viacročných rozpočtoch EÚ pre dosahovanie cieľov politiky súdržnosti EÚ. *Týmito nástrojmi sú fondy*, ktoré môžu na základe EÚ odsúhlasených *programových dokumentov* jednotlivé členské krajiny využívať.
Politika súdržnosti je základom *solidarity Európskej únie*. Vychádza z historických súvislostí, v procese rozširovania Európskeho spoločenstva o chudobnejšie štáty. Vznikala postupne, ako potreba *koordinácie regionálnej politiky (RP)* Európskej únie s inými spoločnými politikami EÚ.
S celkovým rozvojom spolupráce a integrácie v Európe do značnej miery súvisí *cezhraničná spolupráca*. Tento proces je výsledkom objektívne prebiehajúcej globalizácie politického, ekonomického, sociálneho a kultúrneho vývinu vo svete a snahy premietnuť ho do všestranných integračných tendencií vyúsťujúcich do vzniku *euroregiónov*.
Regionálna politika, *ktorá je obsahom politiky súdržnosti*, prechádzala a prechádza v Európskej únii vývojom, v ktorom sa v zmysle účelu a potrieb menili aj jej ciele, programové dokumenty, finančné nástroje a podmienky pre získanie finančnej podpory. Menili sa aj nariadenia EÚ prostredníctvom ktorých sa regionálna politika implementuje.
Výsledkom týchto zmien v regionálnej politike bola i nasledovná zmena terminológie súvisiacej s regionálnou politikou EU.

Terminológia regionálna politika

začala sa výraznejšie uplatňovať vo vyspelých západoeurópskych štátoch na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20.storočia do roku 1988.

Terminológia štrukturálna politika

K zmene terminológie došlo prijatím rozhodnutia o integrácii regionálnej politiky s časťou sociálnej politiky a časťou poľnohospodárskej politiky; riešenie problémov z nezamestnanosťou; riešenie problémov s rozvojom vidieka a vidieckych sídel. Začala sa používať namiesto regionálnej politiky od roku 1988 do 2006.

Terminológia kohézna politika

začala sa uplatňovať od roku 2007. Účelom regionálnej politiky bolo aj naďalej predovšetkým znižovanie *disparít v hospodárskom a sociálnom rozvoji medzi krajinami EU a regiónmi v krajinách Spoločenstva. P*odstatou zostáva *stále regionálna politika*. Aj napriek zmene *terminológie súvisiacej s regionálnou politikou EU.*

Viacročný rozpočet Európskej únie ako zdroj kohéznej politiky

Výška finančných prostriedkov vyčleňovaných do jednotlivých fondov vychádza z cieľov politiky EÚ ktoré sú zahrnuté do jej rozpočtov. Doteraz bolo naplánovaných päť viacročných finančných rámcov[36] (VFR). Lisabonskou zmluvou sa VFR zmenil z medzi inštitucionálnej dohody na právne záväzný akt. Viacročným finančným rámcom, sa musí zabezpečiť, aby sa výdavky Únie čerpali systematickým spôsobom a v medziach jej vlastných zdrojov, a určujú sa ustanovenia, ktoré musí ročný rozpočet Únie dodržiavať, čím sa stanovuje základný kameň finančnej disciplíny.
Viacročný finančný rámec nie je dlhodobým rozpočtom Únie. Okrem toho, že určuje záväzné výdajové stropy pre jednotlivé ročné rozpočty EÚ, predpisuje aj maximálny rozsah financií pre dohodnuté tematické okruhy. Stanovuje priority EÚ zo strednodobej perspektívy. Konečnú zodpovednosť za prideľovanie rozpočtu nesie Komisia. Až 80 % z fondov EÚ však spravujú vlády členských krajín EÚ.
Úlohou finančného rámca je tiež zjednodušiť *prijímanie ročného rozpočtu EÚ*, zabezpečiť rozpočtovú disciplínu v EÚ a zvýšiť predvídateľnosť európskych financií z dlhodobejšieho hľadiska.
Nariadenie o viacročnom finančnom rámci prijíma Rada EÚ spolu s Európskym parlamentom na návrh Európskej komisie. Posledné štyri rozpočtové obdobia trvali sedem rokov.
V súvislosti s nadchádzajúcim VFR sa hovorí aj o zmene dĺžky jeho trvania. Europoslanci by napríklad radi skrátili trvanie viacročného rozpočtu na päť rokov, v súlade s funkčným obdobím európskych inštitúcií. Rozpočtový výhľad po roku 2020 bude však opäť sedemročný.

---

[36] http://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/29/viacrocny-financny-ramec

Stropy rozpočtu EÚ sa stanovujú pre dva druhy výdavkov: záväzky **a** platby**.** Tie sa môžu minúť v danom roku, alebo počas nasledujúcich rokov. Viazané rozpočtové prostriedky pokrývajú celkovú sumu peňazí, ktoré EÚ môže v priebehu finančného roku sľúbiť.
Platobné rozpočtové prostriedky, alebo aj platby, sú prostriedky určené na splácanie záväzkov zahrnutých do rozpočtu EÚ, ktoré Únia prijala v prebiehajúcom alebo aj predchádzajúcich finančných rokoch. Inými slovami platby vyjadrujú očakávanie, koľko peňazí bude v danom roku potrebné zaplatiť.
V roku 2019 kohézna politika, ktorej hlavným poslaním je vyrovnávanie rozdielov medzi európskymi regiónmi, tvorí až cca *34 percent z celkového rozpočtu EÚ*. V súčasnosti jej hlavnými prioritami sú výskum a inovácie, podpora malých a stredných podnikov, informačné technológie, energetika a nízkouhlíkové hospodárstvo.

Vytváranie fondov na realizáciu kohéznej politiky

Pre napĺňanie regionálnej politiky EÚ boli postupne vytvárané fondy Európskej únie, predovšetkým so svojím rozširovaním. Ekonomické hospodárske spoločenstvo začalo vydávať značné množstvo prostriedkov na cieľavedomé zlepšovanie ekonomickej štruktúry v tých sférach a regiónoch členských krajín, ktoré potrebovali pomoc. *Regionálna politika začínala byť koordinovaná*.
Zakladajúcou Rímskou zmluvou v roku 1957 bol zriadený *Európsky sociálny fond* (ESF), s cieľom prispievať k rekvalifikácii pracovných síl v postihnutých oblastiach a riešiť nezamestnanosť mládeže, pretože v tomto období narastali štrukturálne krízy v krajinách spoločenstva. Následne v roku 1962 bol vytvorený *Európsky poľnohospodársky usmerňovací* a *garančný fond (EAGGF),* z ktorého sa financovala presadzujúca sa spoločná poľnohospodárska politika. Vznikom *Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) v roku 1975* došlo ku komplexnejšej forme regionálnej politiky. Bol výsledkom konferencie ministrov zodpovedných za regionálne plánovanie pri Rade Európy v Bonne (1970), ktorá nastolila požiadavku preskúmať *možnosti pre uplatnenie koordinovaného prístupu k regionálnemu plánovaniu v členských krajinách.*

Fond sa stal významným nástrojom na znižovanie výrazných regionálnych rozdielov v spoločenstve. Väčšina prostriedkov bola uvoľňovaná na národné projekty regionálnej politiky, ktoré boli významné aj pre znižovanie regionálnych rozdielov v rámci celého EHS. Tento fond *ERDF* je doposiaľ *rozhodujúcim nástrojom pre riešenie zaostávajúcich regiónov.*

Rada Európy prijala v roku 1988 návrh novej štrukturálnej politiky, ktorá sa dotýkala:

- zmien v cieľoch a nástrojoch v dovtedajšej regionálnej politiky,
- zásadnej reformy štrukturálnych fondov,
- zmien inštitucionalizácie súvisiacej s procesmi decentralizácie verejnej správy.

Dôsledkom tejto reformy bolo aj zavedenie nového prvku do regionálnej politiky – *strednodobé plánovanie regionálnych programov*[37] *(princíp programovania).*
Na podporu štrukturálnej politiky EÚ boli prijaté ďalšie nástroje. V roku 1989 to bol finančný *nástroj na riadenie rybolovu (FIFG)*.

---

[37] S tým súviseli aj princípy regionálnej politiky, ktoré sa mali uplatňovať ako:
-princíp koncentrácie - znamená, že na financovanie sa vyberajú prioritné programy regiónov;
- princíp programovosti - namiesto podpôr na jednotlivé projekty sú podpory zamerané prednostne na ucelené podporné programy s pevným časovým harmonogramom podpôr a hodnotením dosahovania plánovaných cieľov;
- princíp doplnkovosti - prostriedky zo štrukturálnych fondov dopĺňajú a nie nahradzujú prostriedky zo štátneho rozpočtu; členské štáty musia túto skutočnosť dokázať každoročným predložením konkrétnych informácií;
- princíp partnerstva - znamená aktívnu účasť zainteresovaných regiónov, pre ktoré sú finančné prostriedky určené, na tvorbe programov. Za realizáciu programov štrukturálnych fondov vo vzťahu k EÚ zostávajú však zodpovedné členské štáty a nie regióny. - princíp subsidiarity
- Spoločenstvo môže pristúpiť k akcii v oblastiach, ktoré nepatria do jej výhradnej kompetencie len vtedy, ak sa ciele navrhovanej akcie nedajú v dostatočnej miere dosiahnuť členskými štátmi.

Hlavne však uplatňovaný od roku 1993 *Kohézny fond (KF),* [38]ktorý bol určený pre krajiny ktorých HDP nepresahovalo 90% priemeru krajín EÚ.
Európska komisia (EK) v júli 1997 predložila dokument *Agenda 2000*[39]. Dokument bol vypracovaný Európskou komisiou na požiadavku Rady EÚ. Mala posilniť jednotlivé politiky a dať Európskej únii nový finančný rámec pre *programovacie obdobie 2000 až 2006 s výhľadom na rozšírenie Únie.*
Prijaté boli aj dva finančné mechanizmy – *programy ISPA a SAPARD.* Ešte v roku 1989 vznikol PHARE. Všetky tri sú určené na posilnenie *predvstupovej stratégie*, ktorá mobilizuje všetky formy pomoci, poskytovanej kandidátskym krajinám pre vstup do EÚ. Takto Európske spoločenstvo reagovalo na špecifické potreby jednotlivých uchádzačov o členstvo, aby im poskytovalo pomoc pri prekonávaní niektorých problémov súvisiacich so vstupom do EÚ.
ISPA slúži pre oblasť dopravy a životného prostredia a SAPARD pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka. PHARE je najväčším programom pomoci v strednej Európe, ktorý poskytuje odbornú expertízu a investičnú podporu ako podporu predvstupovému procesu kandidátskych krajín.
Predvstupové fondy si kladú aj za cieľ pomôcť kandidátskym krajinám pripraviť sa na využitie *štrukturálnych fondov*, ktoré budú teda aj Slovensko oprávnené využívať hneď, ako sa stanu plnoprávnymi členskými štátmi EÚ.
Fondy európskej únie boli v jednotlivých programových obdobiach modifikované tak aby plnili jednotlivé ciele a priority kohéznej politiky EÚ.
V súčasnom období 2014-2020 sa používajú *Európske štrukturálne a investičné fondy* (EŠIF). Tvorí ich: *Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR)* – podporuje vyvážený rozvoj v rôznych regiónoch EÚ.; *Európsky sociálny fond (ESF)* – podporuje projekty v oblasti zamestnanosti v celej Európe a investuje do ľudského kapitálu Európy – jej pracovníkov, mladých ľudí a všetkých tých, ktorí si hľadajú zamestnanie.; *Kohézny fond (KF)* – poskytuje fondy na

[38] Jeho vznik je zakotvený v Maastrichtskej zmluve z roku 1992.
[39] Je označovaná aj ako „Program EÚ pre 21. storočie“.

dopravné a environmentálne projekty v krajinách, v ktorých je hrubý národný dôchodok (HND) na obyvateľa nižší ako 90 % priemeru EÚ. ; *Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV)* – zameriava sa na riešenie konkrétnych výziev, ktorým čelia vidiecke oblasti EÚ.; *Európsky námorný a rybársky fond (ENRF)* - pomáha rybárom pri prechode na udržateľný rybolov.

3.1.1 - Implementácia fondov Európskej únie v Slovenskej republike

Riadenie využívania fondov EÚ v SR - všeobecné zásady

V tejto časti pôjde o podrobnejšie popísanie procesu uplatňovania kohéznej politiky z úrovne EÚ do národnej úrovne členských krajín. Vznik štrukturálnych fondov a ich vývoj bol podmienený reálnym výkonom kohéznej politiky EÚ, ktorá predstavuje jednu z najvýznamnejších politík Európskej únie. Z veľkej časti sa Spoločenstvo pomocou nej snaží plniť svoje stanovené ciele. Z uvedených skutočnosti jednoznačné vyplýva, že je nevyhnutná existencia finančného nástroja, ktorý by dokázal naplniť jednotlivé ciele kohéznej politiky. Takýmto výkonným finančným nástrojom kohéznej politiky EÚ *sú ako bolo uvedené práve štrukturálne fondy EÚ*. Na to, aby sa mohli štrukturálne fondy EÚ efektívne využívať a aby plnili ciele kohéznej politiky je nevyhnutné riadiť ich využívanie spôsobom, ktorý je akceptovaný všetkými členskými štátnym EÚ. K tomuto účelu sú členskými krajinami vypracovávané *programové dokumenty*, ktoré po prerokovaní s EK a následne ňou schválené sa stávajú pre členské krajiny záväzne.
Európska rada v Bruseli 24. júna 1988 prijala prvé nariadenie začleňujúce *štrukturálne fondy pod kohéznu politiku*. Toto zasadanie znamenalo, že začala historicky významná reforma, ktorá zaviedla kľúčové zásady napríklad zásadu *viacročné programovanie založené na analýze, strategickom plánovaní a hodnotení.*
Slovenská republika po svojom vstupe do EÚ 1.5.2004, mohla začať využívať prostriedky z fondov EÚ v tzv. *skrátenom programovom období 2004-2006* pre pristupujúce krajiny. Z hľadiska EÚ to bolo v treťom programovom období 2000-2006.

Tretie obdobie kohéznej politiky EÚ bolo ovládané dvoma faktormi, ktoré sa nevyskytovali v predchádzajúcich dvoch obdobiach. Prvým bolo vytvorenie *Európskej menovej únie k 1. januáru 1999*, ktorá zdôraznila integrovaný charakter regionálnych a národných trhov v rámci Európskej únie, a druhým rozšírenie *Európskej Únie smerom na východ.* Týmto prišlo k vyčleneniu určitých finančných prostriedkov *pre predvstupové fondy v kandidátskych krajinách, ako aj pre využívanie pomoci po vstupe do EÚ v roku 2004.*Cieľom predvstupovej podpory bolo prispieť k príprave kandidátskych krajín na plné členstvo v Európskej únii v hospodárskej a sociálnej Oblasti. K predvstupovým nástrojom EÚ, ktoré SR využívala boli programy PHARE, ISPA a SAPARD[40].

Pritom *PHARE* sa sústreďuje na investičnú podporu regionálneho rozvoja ako predchodca fondov ESF a ERDF, *ISPA* plní funkciu prípravy na využívanie prostriedkov z Kohézneho fondu a *SAPARD* na využívanie z fondu EAGGF.

Po vstupe Slovenska do Európskej únie zaniká program PHARE. Posledná pomoc prostredníctvom tohto programu bola poskytnutá v prípade Slovenska v rámci Finančného memoranda 2003. Dočerpávanie prostriedkov však pokračovalo aj po roku 2004 až do úplného splnenia cieľov jednotlivých programov.

Riadenie predvstupovej pomoci v SR bolo nasledovné:

PHARE - Nariadenie Rady ES č.1266/99 zo dňa 21.6.1999 o koordinácii pomoci krajinám uchádzajúcim sa o členstvo v rámci predvstupovej stratégie a o doplnku Nariadenia Rady ES č.3906/89 v čl.7 špecifikuje, že všetky investičné projekty podporované z programu PHARE musia byť doplnené o príspevok z národných verejných finančných prostriedkov. Na základe Smernice pre implementáciu programu PHARE v kandidátskych krajinách v období 2000-2006 vydanej EK 15.10.1999 je min. výška stanovená na 25% verejných nákladov. PHARE je najväčším programom pomoci v strednej Európe, ktorý poskytuje odbornú expertízu a investičnú podporu ako podporu predvstupovému procesu.

---

[40] Príprava zavedenia štrukturálnych fondov EÚ v Slovenskej republike. http://www.finance.gov.sk/LoadDocument.aspx?categoryId=3957&documentId=1147;

ISPA - Nariadenie Rady ES č.1267/99 zo dňa 21.6.1999 v §§6,7 špecifikuje, že miera pomoci pre projekty financované v rámci programu ISPA môže byť max. 75% verejných alebo ekvivalentných zdrojov.
Spomenuté Nariadenie ďalej upravuje výnimky, kedy môže byť príspevok EÚ vyšší. Pri pomoci kombinovanej z programu ISPA a iného nástroja nesmie pomoc z EÚ presiahnuť 90%. Slúži pre oblasť dopravy a životného prostredia.
SAPARD - Nariadenie Rady EÚ č.1268/99 zo dňa 21.6.1999 v §8 stanovuje, že príspevok EÚ na projekty financované v rámci programu SAPARD môže byť do výšky 75% celkových predpokladaných výdavkov a do výšky 100% pre odbornú pomoc. Na technickú pomoc je možné použiť do 2% ročného objemu prostriedkov (§7, ods.4). Slúži pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka.
Dôležitým faktorom ktorý treba uviesť je, že na posudzovanie a hodnotenie potrieb regiónov, ako aj na určenie vhodnosti jednotlivých nástrojov kohéznej politiky EÚ pre konkrétne regióny, ako už bolo uvedené sa používa metodika NUTS (La Nomenclature des Unités Territoriales Statisti- ques) – *Územná štatistická jednotka, vytvorená Štatistickým úradom Európskej únie.*
Z hľadiska rozdeľovania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov je dôležitá najmä úroveň NUTS II, teda úroveň regiónov.
Na základe metodiky NUTS bolo územie *Slovenskej republiky rozdelené nasledovne*:

NUTS I Slovensko
NUTS II Bratislavský kraj, západné Slovensko, stredné Slovensko, východné Slovensko
NUTS III osem vyšších územných celkov Slovenska
NUTS IV 79 okresy Slovenska
NUTS V 2 883 obce Slovenska
Základnými programovými dokumentmi, využitia štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu v *jednotlivých programových obdobiach* obsahujúcimi *Operačné programy (OP)*, ktoré museli byť navzájom s nimi logicky prepojené v súlade so všeobecnými naria-

deniami, podliehajúcimi schváleniu Európskou komisiou, boli pre Slovenskú republiku: [41]
*Rámec podpory Spoločenstva 2004 – 2006 pre Slovensko (*CSF), *Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013, Partnerská dohoda 2014 – 2020 a Partnerská dohoda 2021 – 2027.*
Finančná pomoc z EÚ sa realizuje pre úplnosť využívania fondov EÚ aj mimo programových dokumentov, cez *jednotlivé programy a iniciatívy EÚ*. Sú to zvláštne programy zriadené Európskou komisiou k riešeniu špecifických problémov týkajúcich sa celého územia EÚ, ktoré doplňujú iné programy EÚ alebo uľahčujú ich realizáciu, ako napr. podpora cezhraničnej, medzinárodnej a medzi regionálnej spolupráce a podpora socialno-ekonomického rozvoja vidieka. Ďalej sú to komunitárne programy, ktoré sú nástrojom Európskej únie, ktoré slúžia k prehlbovaniu spolupráce a riešeniu spoločných problémov členských krajín EÚ v oblasti ich konkrétnych politík. Pre celkové pochopenie procesu využívania finančnej pomoci je potrebné uviesť aj charakteristiku a základný mechanizmus a inštitucionálny rámec realizácie programových dokumentov a samozrejme aj jej alokáciu.

Inštitúcie zapojené do implementácie štrukturálnych fondov a kohézneho fondu.

Procesy riadenia fondov sú v súlade s právnymi predpismi Európskej únie a Slovenskej republiky a inými dokumentmi. Zahŕňajú najmä oblasti:

a) Medzinárodné dohody
b) Základné právne predpisy EÚ
c) Základné všeobecne záväzné právne predpisy SR

Pre podrobnejšie sa zoznámenie s jednotlivými zákonmi, nariadeniami a právnymi predpismi, je možno ich nájsť v *Systémoch riadenia a finančného riadenia štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu na jednotlivé programové obdobia*.[42]

---

[41] http://www.nsrr.sk/faq/ostatne/?id=25 ;
[42] Dostupné na stránke NSRR, http://www.nsrr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/; http://www.nsrr.sk/sk/programove-obdobie-2014---2020/;

Implementáciu každého programového dokumentu riadi Vláda SR, resp. ňou poverený *riadiaci orgán* (RO). Riadiace orgány sú oprávnené menovať *sprostredkovateľské orgány* (SORO), na ktoré môžu preniesť časť svojej zodpovednosti za riadenie programov.
Riadiacimi orgánmi v SR sú ministerstvá, ktoré boli zodpovedné za prípravu jednotlivých programových dokumentov *Operačných programov*. Pre proces implementácie ŠF a KF slúžia *monitorovacie výbory* (MV). Sú zriadené ku každému OP implementovaného v rámci SR pri každom riadiacom orgáne a sú zodpovedné za schvaľovanie kritérií výberu priorít jednotlivých programov, monitorovanie výsledkov dosiahnutých v rámci jednotlivých programov a pod. Členmi výborov sú zástupcovia štátnej správy, regionálnej a miestnej správy, podnikateľskej sféry a mimovládnych organizácii a sociálnych partnerov. Obdobne na národnej úrovni je zriadený *národný monitorovací výbor* (NMV) s rovnakou funkciou lenže vo vzťahu k základným programovým dokumentom. Ministerstvo financií SR (MF SR) bolo Vládou SR určené ako *Platobný orgán* (PO), pre ďalšie programovacie obdobia vystupuje v modifikovanej podobe ako *Certifikačný organ* (CO). Pre nové obdobie 2014-2020 má aj funkciu ako *Koordinačný orgán pre finančné nástroje*, čo znamená, že MF SR je zodpovedné za finančnú kontrolu finančnej pomoci z EÚ a taktiež za finančnú kontrolu orgánov štátnej správy, *Platobných jednotiek* (PJ), pôsobiacich v tomto procese pri RO. Zabezpečuje to metodicky cez *Systém finančného riadenia*. Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR (MVRR) bolo *Riadiacim orgánom,* pre druhé programovacie obdobie malo určenie ako *Centrálny koordinačný organ* (CKO). V súčasnom období je to v Úrade podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu. CKO koncipuje *základne programové dokumenty* a rokuje, po konzultáciách s inými ministerstvami s Európskou komisiou. *Riadiaci orgán, resp. CKO* boli, resp. sú zodpovedné za riadenie podpory zo štrukturálnych fondov, metodicky usmerňovanie RO, ktoré sú bezprostredne zodpovedne za implementáciu štrukturálnych fondov.
Vláda SR určením týchto orgánov zabezpečuje koordináciu riadenia a kontroly pomoci z fondov Európskej únie v zmysle zákona č.

528/2008- *Zákon o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskeho spoločenstva. Orgán auditu*, ktorého funkciu a úlohy vykonáva Ministerstvo financií SR. Zabezpečuje, aby sa vládny audit vykonával s cieľom overiť účinnosť fungovania systémov riadenia a kontroly operačného programu a aby sa v rámci vládneho auditu zohľadňovali vybrané medzinárodne uznávané audítorské štandardy.

Keď definovaný cieľ nemôže byť zabezpečený len prostredníctvom jedného Operačného programu, *implementáciu horizontálnej priority* zabezpečuje inštitucionálny koordinátor[43].

Dôležitú úlohu zohráva *Odbor Centrálny kontaktný útvar pre OLAF* Úradu vlády Slovenskej republiky, ako koordinátor ochrany finančných záujmov EÚ v SR. *Európsky úrad pre boj proti podvodom - OLAF* bol zriadený Európskou komisiou za účelom zvýšenia účinnosti boja proti podvodom s finančnými prostriedkami Európskej únie rozhodnutím č. 1999/352/ES z 28. apríla 1999. Má sídlo v Bruseli a s ním spolupracuje náš kontaktný útvar.

Celý implementačný proces sa realizuje cez automatizovaný *systém ITMS.* V súčasnom programovom období 2014-2020 sa aplikuje ITMS2014+ .Predstavuje centrálny informačný systém, ktorý slúži na evidenciu, následné spracovávanie, export, výmenu dát, údajov a dokumentov medzi žiadateľom/prijímateľom, poskytovateľom pomoci a ďalšími orgánmi zapojenými do implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov okrem EPFRV v Slovenskej republike.

Potrebu existencie elektronického informačného systému pre evidenciu a spracovávanie údajov o operáciách financovaných z EŠIF a pre komunikáciu s EK stanovujú nariadenia Rady a Komisie EÚ.

V zmysle Nariadenia Európskeho parlamentu a rady EÚ 1303/2013 čl. 74 ods. 4 je povinná elektronická komunikácia členského štátu s Európskou komisiou pomocou systému elektronickej výmeny.

---

[43] Určení koordinátori pre jednotlivé priority sú:
http://www.hpisahptur.gov.sk/ ;

Vzájomné prepojenie inštitúcii na národnej úrovni s inštitúciami na úrovni EÚ je v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č.1: Subjekty zapojené do implementácie štrukturálnych fondov a kohézneho fondu.

Subjekt	Úroveň systému riadenia ŠF a KF	
	Strategická (Programový dokument)	Programu (OP)
Európska komisia	x	x
Vláda SR	x	x
CKO	x	
Národný monitorovací výbor	x	
Orgán zabezpečujúci ochranu finančných záujmov		x
Riadiace orgány		x
Certifikačný orgán		x
Orgán auditu		x
SORO		x
Monitorovací výbor OP		x
Koordinátori horizontálnych priorít	x	

Zdroj: Systém riadenia ŠF a KF; www.informatizacia.sk/ext_dok-system_riadenia_verzia_4_4/11629c;

Programové obdobia a programové dokumenty implementovania fondov Európskej Únie

Finančná pomoc z EÚ pre programové obdobie je realizovaná, ako v skratke bolo uvedené prostredníctvom tzv. *programových dokumentov*, ktoré obsahujú *EÚ určené fondy a ciele ich použitia*. Ostatne formy využívania fondov EÚ sú doplnkového významu.
V ďalších častiach bude predmetom len *obsah programových dokumentov.*

Štrukturálne fondy a KF v dokumentoch z hľadiska objemu finančných prostriedkov zohrávajú rozhodujúcu úlohu pomoci EÚ v sociálnom a ekonomickom rozvoji členských krajín EÚ.
Pre celkové poznanie procesu využívania finančnej pomoci je potrebné uviesť *charakteristiku a základný mechanizmus realizácie programových dokumentov.* Krátko pred tým treba pre kontinuitu uviesť aj *predvstupové obdobie,* ktoré sa líši od koncepcie programových dokumentov v jednotlivých programových obdobiach.

Predvstupové obdobie

Mechanizmus implementácie v rokoch 2002-2004 *troch predvstupových nástrojov, programov PHARE, SAPARD a ISPA* bol realizovaný cez vytvorenie a činnosť *Národného fondu*[44], ktorý zodpovedal za finančný manažment prostriedkov EÚ a za zabezpečenie spolufinancovania z domácich zdrojov v procese decentralizácie kompetencií z Európskej komisie na prijimateľské krajiny, ktorý začal podpísaním *Finančných memoránd* pre programy PHARE v roku 1998.
Implementácia programu SAPARD prebiehala na základe ustanovení *Viacročnej finančnej dohody*, ktorá bola uzatvorená medzi Európskou komisiou a vládou SR.
Základnými dokumentmi pre programovanie ISPA boli *Národná stratégia pre sektor dopravy* a *Národná stratégia pre sektor životného prostredia*. Realizácia programu sa uskutočňovala v zmysle *Memoranda o porozumení pre program ISPA.* Súčasťou nového decentralizovaného systému realizácie predvstupových programov boli implementačné agentúry (IA).

Prechodné obdobie roky 2004-2006

Základným dokumentom už po vstupe SR do EÚ, ktorý definuje priority štrukturálnej a regionálnej politiky je dokument *Rámec-podpory Spoločenstva* [45]predstavuje dohodu medzi Európskou ko-

---

[44]http://www.finance.gov.sk/LoadDocument.aspx?categoryId=3957&documentId=1147.
[45] http://www.nsrr.sk/sk/programovacie-obdobie-2004---2006/zakladne-dokumenty/ ; Uznesenie č.141/2004.

misiou a vládou Slovenskej republiky o prioritách pri používaní financovania zo štrukturálnych fondov v období rokov 2004 až 2006.
Národný rozvojový plán (NRP) pre obdobie 2004-2006 pre Slovensko predstavoval súhrnnú žiadosť o štrukturálne financovanie a Európska komisia ho obdržala dňa 17. marca 2003. Je to analýza makroekonomického prostredia a ekonomickej a sociálnej situácie v krajine. *Tento dokument tvoril základ na vypracovanie Rámca podpory Spoločenstva*.
K Národnému rozvojovému plánu boli pripojené *4 operačné programy* , ktoré majú byť spravované v Rámci podpory Spoločenstva a *2 Jednotné programové dokumenty* pre región Bratislavy, ktoré mali byť spravované samostatne.
Samostatné dokumenty, ktoré určujú využívanie prostriedkov z Kohézneho fondu je *Stratégia pre KF*[46] *a Jednotný programový dokument NUTS II Bratislava Cieľ 2 a Jednotný programový dokument NUTS II Bratislava Cieľ 3.*[47] Ku každému programovému dokumentu boli tiež vypracované *programové doplnky*.
Pre úplnosť treba spomenúť, že Slovensko malo možnosť využiť prostriedky v tomto období z iniciatívy spoločenstva INTERREG III, ktorá bola založená rozhodnutím Európskej komisie zo dňa 28. 4. 2000 ako nástroj na podporu *transeurópskej spolupráce*. Finančná podpora v rámci tohto programu je nasmerovaná hlavne do rozvoja malých a stredných podnikov, vzdelávania, kultúrnych výmen, riešenia zdravotníckych problémov prihraničných regiónov, ochrany a zlepšenia životného prostredia, budovania energetických sietí, dopravy a do telekomunikácií. Program EQUAL, bol napojený na európsku stratégiu zamestnanosti a predstavoval program, ktorý mal za cieľ elimináciu faktorov vedúcich k nerovnoprávnosti a diskriminácii na trhu práce.

Programové obdobie 2007-2013

Na základe dokumentov, *Stratégie rozvoja konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010*, *Lisabonskej stratégie pre Slovensko* si

[46] Schválené uznesením vlády SR č. 1136/2003.
[47] Schválený uznesením vlády SR č.317/2002.

Slovensko postavilo jasný dlhodobý cieľ hospodárskej politiky, zabezpečiť čo najvyšší rast konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky na základe rastu zamestnanosti, produktivity a tým aj platov a životnej úrovne obyvateľov Slovenska.
V tomto zameraní sa odborná i politická verejnosť uzniesla na názore, že spomínané sa dá zabezpečiť len vytváraním podmienok pre rozvoj tzv. *znalostnej ekonomiky*. Inak povedané, náš hospodársky rast musí byť založený na schopnosti slovenských ľudí pracovať s neustále novými informáciami, produkovať nové poznatky a využívať ich v praxi.
Národný program reforiem Slovenskej republiky nadväzuje na Lisabonskú stratégiu pre Slovensko. *Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja a Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja na roky 2005 – 2010* sú ďalšie dokumenty, ktoré dávajú základy, na ktorých je postavená vízia pre Slovensko v *Národnom strategickom referenčnom rámci pre roky 2007-2013,* ako dokumentu schváleného EK na základe ktorého bolo možné využívať finančné prostriedky z fondov EÚ.

Programové obdobie 2014-2020

Pre súčasné programovacie obdobie 2014-2020 je základným dokumentom *Partnerská dohoda*[48]. Je to základný zastrešujúci dokument pre čerpanie finančných prostriedkov z *Európskych štrukturálnych a investičných fondov(EŠIF)* v programovom období 2014-2020 a svojím obsahom záväzný aj pre jednotlivé programové dokumenty, *Operačné programy*. Jeho tvorba vychádzala z EÚ prijatého dokumentu *Spoločný strategický rámec pre štrukturálne fondy.*
Úvahy Komisie, ktoré vychádzali z hodnotenia pokroku, ktoré Slovensko dosiahlo pri plnení cieľov Európa 2020 uvedených v Pracovnom dokumente Komisie o Národnom programe reforiem pre rok 2012 a Programe stability, opierajúceho sa o špecifické odporúčania pre krajiny adresované Radou EU 10. júla 2012 a o špecifické výzvy rozvoja pre krajiny boli zahrnuté do *Pozičného*

[48] http://www.partnerskadohoda.gov.sk/zakladne-dokumenty/ ;

dokumentu Komisie k vypracovaniu Partnerskej dohody[49] a programov na Slovensku na roky 2014 – 2020. Dokument berie do úvahy aj ponaučenia z programového obdobia 2007-2013 a legislatívne návrhy Komisie pre obdobie rokov 2014 - 2020.
Cieľom stanoviska EK bolo vytvoriť rámec pre dialóg medzi Komisiou a Slovenskou republikou o príprave Partnerskej dohody a programov, ktorý sa začal na jeseň roku 2012.
Ďalšiu dôležitú úlohu v príprave Partnerskej dohody hra spôsob uplatnenia podmienenosti (ďalej len „kondicionality") pri príprave implementačného mechanizmu politiky súdržnosti EÚ po roku 2013 v podmienkach Slovenskej republiky. Vládou SR bol prijatý materiál *Spôsob uplatnenia ex ante kondicionalít pri príprave implementačného mechanizmu politiky súdržnosti EÚ po roku 2013 v podmienkach SR, uznesenie č. 156/2014.*, [50] ktorý informuje o spôsobe uplatnenia ex ante kondicionalít, ako jedného z nástrojov zavedených na zabezpečenie výsledkovo orientovaného prístupu implementačného mechanizmu politiky súdržnosti EÚ na programové obdobie 2014 – 2020. Obsahom materiálu je definícia ex ante kondicionalít v zmysle legislatívnych predpisov EÚ pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2014 - 2020, ich typologické vymedzenie, ako aj mechanizmus uplatňovania a vyhodnocovania v podmienkach Slovenskej republiky.
V záujme efektívnej politiky súdržnosti sa vypracovanie *stratégií inteligentnej špecializácie* stalo ex ante podmienenosťou v návrhu legislatívy – všeobecného nariadenia pre EŠIF na obdobie rokov 2014-2020. Bola prijatá vládnym uznesením č.665/2013 v materiály *Poznatkami k prosperite- Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky – nové znenie*[51]. Stratégia je vzhľadom na obmedzenosť zdrojov a kapacít koncen-

---

[49] http://www.nsrr.sk/sk/programove-obdobie-2014---2020/pozicny-dokument-europskej-komisie-k-partnerskej-dohode-a-programom-sr-na-roky-2014---2020/ ;
[50]fle:///C:/Users/user/Downloads/Sp%C3%B4sob%20uplatnenia%20ex%20ante%20kondicional%C3%ADt.pdf
[51]http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=23039 ;

trovaná na obmedzené množstvo priorít, ktoré sú stanovené na základe silných stránok a medzinárodnej špecializácie Slovenska. To je premietnuté do zamerania jednotlivých investičných opatrení tak, aby neboli roztrieštené a aby sa štrukturálne fondy, verejné rozpočty a súkromné zdroje sústredili na priority s konkurenčnou výhodou a s najvyšším potenciálom rozvoja.
Vláda SR vypracovala na základe uvedených predpokladov zhrnutých do vládnych materiálov spomenutý dokument *Partnerská dohoda ,* ktorý bol vo februári 2014 predložený na schválenie EK, ta ho schválila 20. júna. 2014.
Partnerská dohoda hodnotí na základe európskych, národných aj regionálnych strategických dokumentov súčasnú sociálno-ekonomickú situáciu Slovenskej republiky, národné disparity, potreby rozvoja a rastový potenciál. Definuje priority a očakávané výsledky pre celé programové obdobie. Táto analýza je kľúčovým ukazovateľom, kam bude smerovaná podpora z EŠIF. Súčasťou partnerskej dohody sú okrem iného aj základné implementačné opatrenia či popis integrovaných prístupov. Neoddeliteľným obsahom dokumentu je aj príloha k napĺňaniu predbežných podmienok (kondicionalit), čo je súbor opatrení, ktoré musia byť splnené, aby Slovenská republika mohla čerpať finančné prostriedky z EŠIF.

Programové obdobie 2021-2027

Európska komisia dňa 29. mája 2018 zverejnila balík novej legislatívy EÚ pre politiku súdržnosti na roky 2021 – 2027, ktorý stanovuje pravidlá pre využívanie eurofondov v programovom období po roku 2020. Súčasťou je aj nová alokačná metodológia, t. j. stanovenie kritérií, na základe ktorých jednotlivé členské štáty EÚ spoznajú výšku národnej finančnej obálky, s ktorou budú môcť v novom programovom období 2021 – 2027 počítať. Programové vyhlásenie vlády SR 2020 – 2024 (sektorové priority), materiál Ministerstva financií Slovenskej republiky „Identifikácia priorít pre financovanie z prostriedkov politiky súdržnosti na obdobie 2021 – 2027“ a ďalšie vecne príslušné sektorové analytické podporné podklady, boli základom pre vypracovanie materiálu *„Návrh prio-*

rít pre Partnerskú dohodu SR na roky 2021 – 2027", ktorý bol východiskovým podporným dokumentom pre návrh PD SR[52].
Z dôvodu zníženia administratívnej záťaže a zjednodušenia mechanizmov implementácie fondov EÚ, väčšej orientácie na strategický a integrovaný prístup a zvýšenia súčinnosti a vzťahov medzi jednotlivými fondmi EÚ bolo na obdobie 2021 – 2027 navrhnuté vytvorenie *jedného operačného programu Slovensko*, a tým vytvorenie centralizovanej úrovne procesu realizácie fondov politiky súdržnosti EÚ na nové programové obdobie prostredníctvom samostatného Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (*schválené uznesením vlády SR č. 329 z 27. mája 2020*). Jedným z hlavných východísk pre zmenu a zjednodušenie implementačnej štruktúry pre fondy politiky súdržnosti EÚ v podmienkach Slovenskej republiky je aj podstatné zníženie počtu sprostredkovateľských orgánov. Gestorom vypracovania PD SR je Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky.
Podpredsedníčka vlády a ministerka investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie predložila na rokovanie vlády SR „*Informáciu o príprave návrhu Partnerskej dohody Slovenskej republiky na roky 2021 – 2027 a návrh rozdelenia národnej alokácie"*[53] ako iniciatívny materiál. Vzatý na vedomie 28.4.2021. V materiály je uvedený konkrétny postup pre definitívne vypracovanie PD*, ako hlavného dokumentu podľa ktorého po schválení EK bude Slovensko využívať Eurofondy.*
PD SR bude celkovo obsahovať 12 častí[54] – bodov v rámci piatich cieľov politiky súdržnosti nasledovne:
1. Inteligentnejšia a konkurencieschopnejšia Európa – rozvoj a zlepšovanie výskumných a inovačných kapacít a využívanie pokročilých technológií; využívanie výhod digitalizácie pre občanov, podniky a vlády; posilnenie rastu a konkurencieschopnosti najmä MSP, vrátane produktívnych investícií; rozvoj zručností pre inteli-

[52]https://www.mirri.gov.sk/wpcontent/uploads/2020/12/Ozn%C3%A1menie-Partnersk%C3%A1-dohoda-n%C3%A1vrh_final4.pdf;
[53] Detail materiálu | Portal OV (gov.sk);
[54] Vlastny material (3).pdf

gentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie – ľudské zdroje pre inovatívne Slovensko a EÚ.
2. Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa – energetická efektívnosť a zníženie emisií skleníkových plynov; podpora energie z obnoviteľných zdrojov energie; rozvoj inteligentných energetických systémov a sietí; adaptácia na zmenu klímy, prevencia rizík a odolnosti voči katastrofám; zlepšenie kvality vôd a stavu v zásobovaní vodou a čistení odpadových vôd; prechod na obehové hospodárstvo s dôrazom na odpadové hospodárstvo; zlepšenie ochrany prírody, krajiny, biodiverzity a ekosystémových služieb; zabezpečenie prieskumu, sanácie a monitorovania environmentálnych záťaží; zlepšenie kvality ovzdušia; podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility.
3. Prepojenejšia Európa – cestná doprava; železničná doprava; vodná doprava; a to v členení na TEN-T (európske koridory) a mimo TEN-T (národná a regionálna infraštruktúra). *4. Sociálnejšia Európa* – adaptabilný a prístupný trh práce; kvalitné inkluzívne vzdelávanie; záruka pre mladých; aktívne začlenenie a dostupné služby; potravinová a materiálna deprivácia; sociálne inovácie a experimenty.
5. Európa bližšie k občanom – budovanie administratívnych a analyticko-strategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov; kvalitnejšie verejné politiky a otvorené vládnutie; prevencia negatívnych spoločenských javov a vytváranie bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov; regionálna a miestna infraštruktúra pre pohybové aktivity a voľný čas; zlepšovanie manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich kultúrne dedičstvo, komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch.
Fondy využívané v programovom období 2021-2027 budú:
EFRR - Európsky fond regionálneho rozvoja;
ESF+ - Európsky sociálny fond plus;
KF - Kohézny fond;
FST - Fond na spravodlivú transformáciu;
EUS - Európska územná spolupráca (programy Interreg);
ENRAF* - Európsky námorný, rybársky a akvakultúrny fond, nie je súčasťou fondov politiky súdržnosti, je však zahrnutý v PD SR.

Predloženie PD SR na rokovanie vlády SR a jej následné oficiálne predloženie EK závisí, okrem iného, aj od schválenia legislatívy EÚ pre politiku súdržnosti na obdobie 2021 – 2027 (predpokladaný termín účinnosti legislatívy EÚ je jún 2021).
Vzhľadom na fakt, že SR bude mať v nasledujúcich rokoch možnosť využívať aj zdroje Európskeho mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, prebiehajú od októbra 2020 intenzívne rokovania Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR s Ministerstvom financií SR a príslušnými rezortmi *s cieľom efektívneho nastavenia synergií a komplementarít medzi PD SR a Plánom obnovy a odolnosti SR.*

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky[55]

je súčasťou spoločnej reakcie členských štátov Európskej únie na silný pokles ekonomiky v dôsledku pandémie nového koronavírusu. Vláda SR *Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky(POO)* schválila svojím uznesením č. 221/2021;
Slovenské hospodárstvo kleslo v roku 2020 o 5,2 %, približne 50-tisíc ľudí na Slovensku prišlo o prácu. POO je dôležitým dodatočným stimulom pre krízou zasiahnutú ekonomiku.
Dokument podpísaný najvyššími ústavnými predstaviteľmi SR [56]bol odoslaný Európskej komisii 29.4.2021. Po jeho schválení bude SR môcť využívať prostriedky EÚ do konca roku 2016 v čiastke 6,6 mld €.
Využívania finančných prostriedkov v POO bude iné ako v PD.
Reformy ako aj investície obsiahnuté v POO budú realizované v 18 komponentoch,[57] ktoré sú zaradené v rámci piatich priorít:

1. Zelená ekonomika
2. Vzdelávanie
3. Veda, výskum a inovácie
4. Zdravie
5. Efektívna verejná správa a digitalizácia.

---

[55] Detail materiálu | Portal OV (gov.sk);
[56] https://www.vlada.gov.sk//prezidentka-plan-obnovy-daleko-prekracuje-horizont-sucasnej-vlady/;
[57] Predkladacia_sprava (2).pdf.

Schéma využívania fondov kohéznej politiky v Slovenskej republike

Schéma, ktorá je dole uvedená v následnom *grafickom názornom vyjadrení* vychádza z programových dokumentov, pripravených spolu s partnermi v súlade s prístupom viacúrovňového riadenia, v ktorom sa stanovuje stratégia, priority a podmienky SR na využívanie fondov EÚ efektívnym a účinným spôsobom s cieľom sledovať stratégiu EÚ na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu.

Veľmi častým, ale správnym argumentov aj vo verejnosti je konštatovanie, že sa jedna pri získavaní nenávratných finančných prostriedkov pre ich prijímateľov o veľkú byrokratickú záťaž. Malo sa však vie, lebo nie je dostatok informácii, že takáto záťaž je aj na strane ministerstiev, riadiacich orgánov, ktoré spracovávajú, posudzujú a rozhodujú o pridelení prostriedkov. Zároveň z tohto pohľadu uvedené skutočnosti majú napomáhať diskusiám a riešeniu pre zjednodušenie procesu implementácie eurofondov.

Je známe, že konkrétny mechanizmus využívania finančných prostriedkov z EÚ si nastavujú krajiny sami na základe rámcových zásad a pravidiel určených EÚ. To všetko sú dôvody, prečo má následne uvádzaný proces realizácie fondov EÚ zámer byť príspevkom k riešeniu danej problematiky, pretože sleduje aj dlhé vývojové obdobie. Zároveň z tohto dôvodu nie je a nemôže byť žiadnym návodom, lebo zachytáva za dané obdobie zásady mechanizmu využívania eurofondov, ktoré sa podstatným spôsobom nemenili, len čiastkovo aktualizovali.

Podľa novely zákona č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov, ktorá platí od 1.júna 2017, sa dáva možnosť väčšinového zastúpenia mimovládneho sektora v monitorovacích výboroch operačných programov a tak vplývať priamo na proces implementácie fondov. Novela zákona vytvára podľa navrhovateľov priestor, kde je potenciál priniesť zásadné zníženie administratívnej záťaže tak pre žiadateľov o nenávratný finančný príspevok, ako aj pre samotné riadiace orgány.

Na hlavné *programové dokumenty* jednotlivých programových období vypracované Centrálnym koordinačným orgánom nadväzujú *Operačné programy*, ktoré sú spracovane Riadiacimi orgánmi poverenými vládou SR čo sú spravidla ministerstva . Sú vypracované v súlade s vládou SR schválenými usmerneniami na základe smerníc EÚ. Na OP budú nadväzovať *programové doplnky*, ktoré poskytujú podrobné informácie o obsahu každého z navrhnutých opatrení.

Jedným z nevyhnutných predpokladov plynulej realizácie programov a projektov financovaných zo štrukturálnych fondov, Kohézneho fondu a Európskeho námorného a rybárskeho fondu je existencia už uvádzaných Systémov riadenia na národnej úrovni s jasne zadefinovanými postupmi a zodpovednosťami jednotlivých orgánov. Ďalej sú uvádzané najnovšie súčasne platné.

Systém finančného riadenia štrukturálnych fondov, Kohézneho fondu a Európskeho námorného a rybárskeho fondu na programové obdobie 2014 – 2020, bol schválený uznesením vlády č. 558/2013 zo dňa 5. novembra 2014. Upravuje EŠIF pri implementácii programov. Zároveň je predmetom materiálu aj úprava finančného riadenia programov cezhraničnej spolupráce v rámci cieľa Európska územná spolupráca, v ktorých plní úlohu riadiaceho orgánu subjekt so sídlom v SR (Program Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika, Program Interreg V-A Slovenská republika – Rakúsko a Program Interreg V-A Slovenská republika – Maďarsko).

Účelom dokumentu *Systému riadenia EŠIF* na programové obdobie 2014 – 2020 schváleného vládou SR uznesením č. 586/2014 z 20. 11. 2014, je definovať štandardné základné procesy a postupy, ktoré zabezpečia harmonizované uplatňovanie pravidiel pri poskytovaní príspevkov v programovom období na úrovni všetkých subjektov zapojených do poskytovania príspevkov v podmienkach SR. Systém riadenia EŠIF rovnako vymedzuje subjekty zapojené do implementácie v programovom období a stanovuje základný rámec ich povinností. Štandardné základné procesy, postupy a povinnosti pre jednotlivé subjekty upravené v Systéme riadenia EŠIF majú

zároveň zabezpečiť úplné a správne uplatňovanie pravidiel stanovených v legislatíve EÚ a SR.
Je potrebné zdôrazniť, že *jednotlivé programové dokumenty sú vzájomne previazané.* Týmto je zabezpečená požiadavka, že plánované priority a opatrenia naplňajú jednotlivé ciele hlavných programových dokumentov vo všetkých doteraz realizovaných programových období schválených Európskou komisiou.
Procesy uvedené v Schéme sú v zásade s malými odchýlkami realizované od začiatku využívania štrukturálnych fondov od roku 2004 po pristúpení SR do EÚ.

Schéma 1: Logická väzba medzi Programovým dokumentom, operačnými programami, prioritami, opatreniami a projektmi.

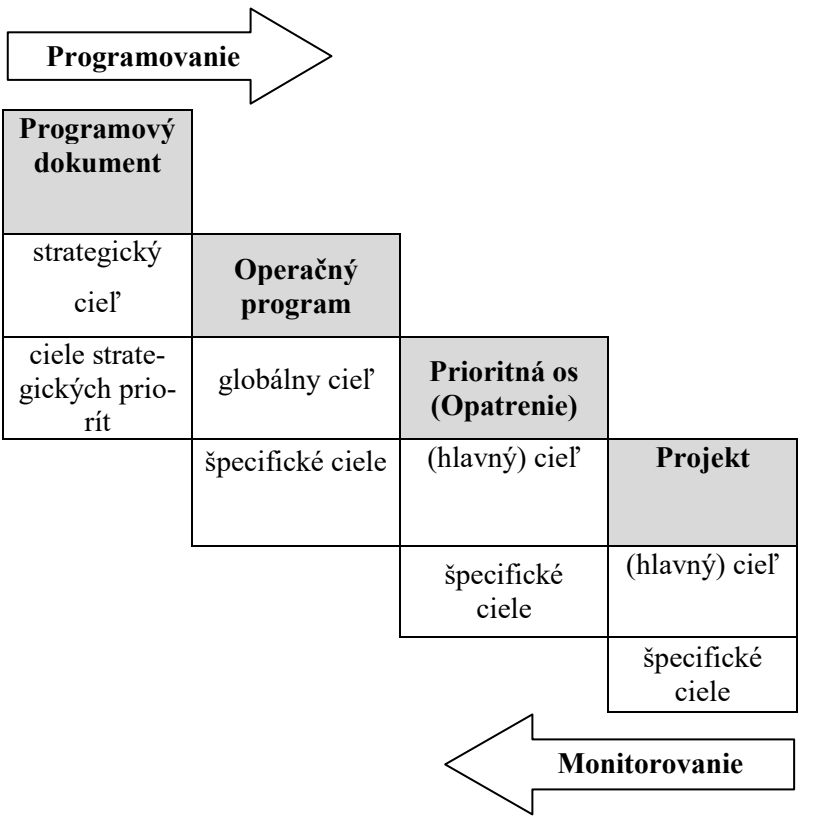

3.1.2 - Alokácia zdrojov Európskej únie v programových obdobiach a ich využívanie

Počnúc rokom 1993 Slovenská republika ako kandidátska krajina zahájila využívanie rozpočtových prostriedkov zo všeobecného rozpočtu EÚ prostredníctvom programov predvstupovej pomoci, a to implementáciou projektov z odborných expertíz a investičnej podpory v rámci najväčšieho programu PHARE.
V období rokov 2000 – 2006 program PHARE doplnili dva nové predvstupové finančné nástroje, program ISPA v oblasti dopravy a životného prostredia a program SAPARD pre oblasť poľnohospodárstva a rozvoja vidieka.
V roku 2003 po skončení programovania PHARE bol tento nahradený nástrojom *Prechodný fond* (Transition Facility) na obdobie rokov 2004 – 2006.
Podľa uznesenia vlády SR č. 667/2011 z 19.10.2011 sa zhodnotilo využívanie prostriedkov predvstupového obdobia, ktoré sa mohli ešte využívať súbežne aj s využívaním štrukturálnych fondov od roku 2004[58] podľa nasledujúcej tabuľky.

Tabuľka č.2 - Využitie prostriedkov z predvstupových programov v mil. €.

Program	Alokácia	Využitie	%
PHARE	416,0	336,7	80,94
PRECHODNÝ FOND	29,7	25,6	86,19
SAPARD	77,0	76,4	99,29
ISPA/KF	361,6	358,6	99,18

Prameň:
http://www.siea.sk/oldweb/strukturalne_fondy/obdobie_04_06/subory/09_phare_ispa_sapard.pdf .

[58]http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=20338 ;

Alokácia zdrojov z EÚ pre programové obdobie 2004-2006

Slovensku boli na roky 2004 až 2006 pridelené prostriedky zo štrukturálnych fondov podľa *Rámca podpory Spoločenstva,* ktorý tiež uvádza súvisiace prídely na Kohézny fond. Tento Rámec podpory Spoločenstva uvádza pre využitie prostriedkov EÚ okrem štyroch sektorových operačných programov (SOP) tiež aj Cieľ 2 JPD Bratislava a Cieľ 3 JPD Bratislava.
EÚ určila pre ich využívanie tri ciele: CIEĽ 1: *Pomoc zaostávajúcim regiónom;* CIEĽ 2: *Podpora ekonomickej a sociálnej konverzie v oblastiach so štrukturálnymi problémami;* CIEĽ 3: *Modernizácia vzdelávania a podpora zamestnanosti.*
K štrukturálnym fondom EÚ v tomto období patrili:
• *Európsky fond regionálneho rozvoja (ERDF)*
• *Európsky sociálny fond (ESF*
• *Európsky poľnohospodársky usmerňovací a záručný fond (EAGGF)*
• *Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu (FIFG),* ktorého cieľom je zabezpečiť vyrovnaný, harmonický rozvoj rybárskeho priemyslu.
Kohézny fond (KF), ktorý sa taktiež využíval, nie je zaradený medzi štrukturálne fondy, pretože nemá celoplošný charakter.

Celkové využitie fondov za Slovensku republiku sa javí pozitívne. V štruktúre čerpania však nastáva zásadný problém. Technicky je spôsobený presunom pôvodne alokovaných finančných prostriedkov, *ale podstatou je neschopnosť ich využiť v určenej štruktúre*.
Veľmi nedostatočne sme využili možnosti využiť určené finančné prostriedky práve do oblasti vedomostnej ekonomiky, *pre projekty do vzdelávania, výskumu a vývoja*. *Využili sa len na cca 75%,* pod SORO Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Nevyužité prostriedky sa presunuli v rámci SOP do iných oblasti, *len aby sa eurofondy využili.*Plnenie 108,19% je z dôvodu eliminácie negatívneho dopadu posilňovania kurzu SKK a EUR. Reálne čerpanie však bolo na úrovni 100%.
Alokácia fondov na jednotlivé programy a následné využívanie v gescii Riadiacich orgánov - ministerstiev za cele programové obdobie je v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č.3

Využitie prostriedkov zo ŠF oproti záväzku daného EÚ za obdobie 2004 – 2006 k 31. 12. 2014 (v EUR).

Programový dokument	Čerpanie ŠF k 31.12.2009 v EUR znížené o nezrovnalosti	Záväzok 2004-2006 v bežných cenách v EUR	Podiel čerpania na záväzku 2004 – 2006 v %
	Zdroj EÚ	Zdroj EÚ	Zdroj EÚ
	1	2	3=1/2
SOP Priemysel a služby (MH SR)	164 116 299	151 210 683	**108,53**
SOP Ľudské zdroje	304 329 831	284 480 924	**106,98**
SOP Ľudské zdroje (MPSVR SR)	264 138 715	231 074 413	**114,31**
SOP Ľudské zdroje (MŠ SR)	40 191 116	53 406 511	**75,26**
SOP Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (MPRV SR)	185 764 961	182 987 987	**101,52**
SOP PRV (EAGGF)	183 866 549	181 158 922	**101,49**
SOP PRV (FIFG)	1 898 412	1 829 065	**103,79**
OP Základná infraštruktúra	475 338 427	422 363 452	**112,54**
OP ZI (MDPT SR)	238 891 027	210 844 208	**113,30**
OP ZI (MZP SR)	113 964 953	101 974 751	**111,76**
OP ZI (MVRR SR)	122 482 448	109 544 493	**111,81**
SPD Bratislava Cieľ 2 (MVRR SR)	38 003 596	37 032 713	**102,62**
SPD Bratislava Cieľ 3	39 013 237	37 118 133	**105,11**
SPD Bratislava Cieľ 3(MPSVR SR)	28 630 342	25 987 180	**110,17**
SPD Bratislava Cieľ 3 (MS SR)	10 382 895	11 130 953	**93,28**
Spolu	**1 206 566 351**	**1 115 193 892**	**108,19**

Prameň: Správa MF SR
http://www.monitoringfondov.eu/upload/cerpanie/mfsr/Fondy_EU(31122014).pdf

Alokácia zdrojov z EÚ pre programové obdobie 2007-2013

Rozdelenie prostriedkov z fondov EÚ pod dokumentom *Národným strategickým rámcom* na operačné programy je v tabuľke č.4. Ich využívanie bolo v súlade s určením cieľov EÚ:
CIEĽ – *Konvergencia a* CIEĽ - *Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť.*
V tomto programovom období boli využívané štrukturálne fondy:
Európsky fond regionálneho rozvoja (european regional development fund; ERDF) je najdôležitejší a objemom finančných prostriedkov aj najväčší fond, zameraný na rozvoj najmenej rozvinutých regiónov EÚ. Financuje infraštruktúru, investície do tvorby pracovných príležitostí, miestne rozvojové projekty a pomoc malým firmám.
Európsky sociálny fond (european social fund; ESF) má za cieľ pomáhať najmä v oblasti aktívnej politiky zamestnanosti a voľného pohybu pracovných síl. Podporuje návrat nezamestnaných a znevýhodnených skupín obyvateľstva do pracovného života, a to predovšetkým financovaním odbornej prípravy a systému podpory zamestnávania týchto skupín.
Kohézny fond (cohesion fund, KF) bol ako nástroj na podporu najmenej prosperujúcich štátov EÚ, v ktorých je HDP na obyvateľa nižší ako 90 % priemeru EÚ.
V programovom období 2007 - 2013 bol rozvoj vidieka a rybné hospodárstvo podporený z dvoch samostatných fondov a to *z Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre podporu rozvoja vidieka (EAFRD) a z Európskeho fondu pre rybné hospodárstvo (EFF).*
Tieto fondy boli realizované cez dokumenty, *Národný strategický plán rozvoja vidieka (NSPRV) a Program rozvoja rybného hospodárstva*, s *1,9 mld €.* Samostatný program je *Európska územná spolupráca* s *206,7 mil. €.* NSRR mal celkovú hodnotu *11,5mld €.*
Ministerstvo financií spolu s potrebnou dokumentáciou predložilo celkový súhrn využitia fondov NSRR 2007-2013 Európskej komisii 31.3. 2017[59], ktorá k nej ešte môže vyjadriť pripomienky.

---

[59] Finálna úroveň čerpania bude známa po uzatvorení programovéttp://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=84&NewsID=1069 ;

Tabuľka č.4

Rozdelenie finančných prostriedkov v programovacom období 2007-2013, (EUR, bežné ceny).

Finančné alokácie 2007 – 2013 na operačné programy (ŠF a KF)	
Operačný program	**Príspevok z fondov EU**
ERDF a KF	
Regionálny OP	1 554 503 927
OP Životné prostredie	1 820 000 000
OP Informatizácia spoločnosti	843 595 405
OP Doprava	3 160 154 595
OP Výskum a vývoj	1 209 415 373
OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast	968 250 000
OP Zdravotníctvo	250 000 000
OP Technická pomoc	97 601 421
OP Bratislavský kraj	95 207 607
ESF	
OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia	941 301 578
OP Vzdelávanie	542728760
Spolu všetky fondy NSRR 2007 - 2013	**11 482 758 666**
Európska územná spolupráca (nepatrí do NSRR) z ERDF	**227 284 545**

Prameň: NSRR - http://www.nsrr.sk/narodny-strategicky-referencny-ramec-2007-2013/

Vývoj skutočného využívania eurofondov je v dvoch nasledujúcich grafoch.

GRAF č. 1 - Vývoj využívania štrukturálnych fondov k ročným plánom ŠR.

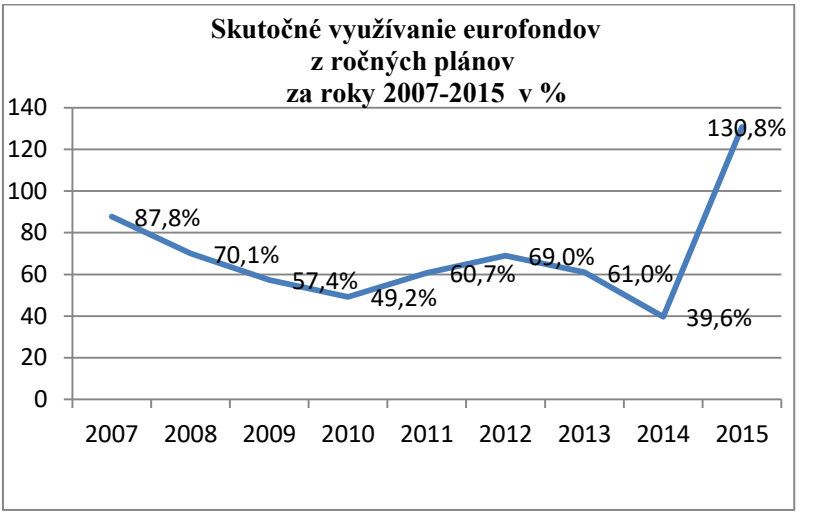

http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=3569;

Jednotlivá úroveň čerpania na celkovom záväzku 2007-2013 pre jednotlivé programy bola dosiahnutá nasledovne:

OP Doprava (98,03%), OP Bratislavský kraj (97,23%), OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia (94,30%), OP Výskum a vývoj (90,50%) a Regionálneho OP (90,41%).OP INTERACT II (86,20%), %), OP Vzdelávanie (86,12%), OP cezhraničnej spolupráce SR-ČR 2007-2013 (85,33%), OP Zdravotníctvo (85,24%), OP Informatizácia spoločnosti (85,14%), OP Technická pomoc (82,47%), OP Rybné hospodárstvo (81,01%) a OP Životné prostredie (80,99%). OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast (77,33%):

Nevyužité eurofondy z programového obdobia 2007-2013 v čiastke 398 mil. Slovenská republika nenávratne stratila[60]*!.*

[60]https://www.partnerskadohoda.gov.sk/data/files/4054_eurofondy2020.pdf;

GRAF Č. 2 - Využitie ŠF NSRR 2007-2013- podľa Operačných programov.

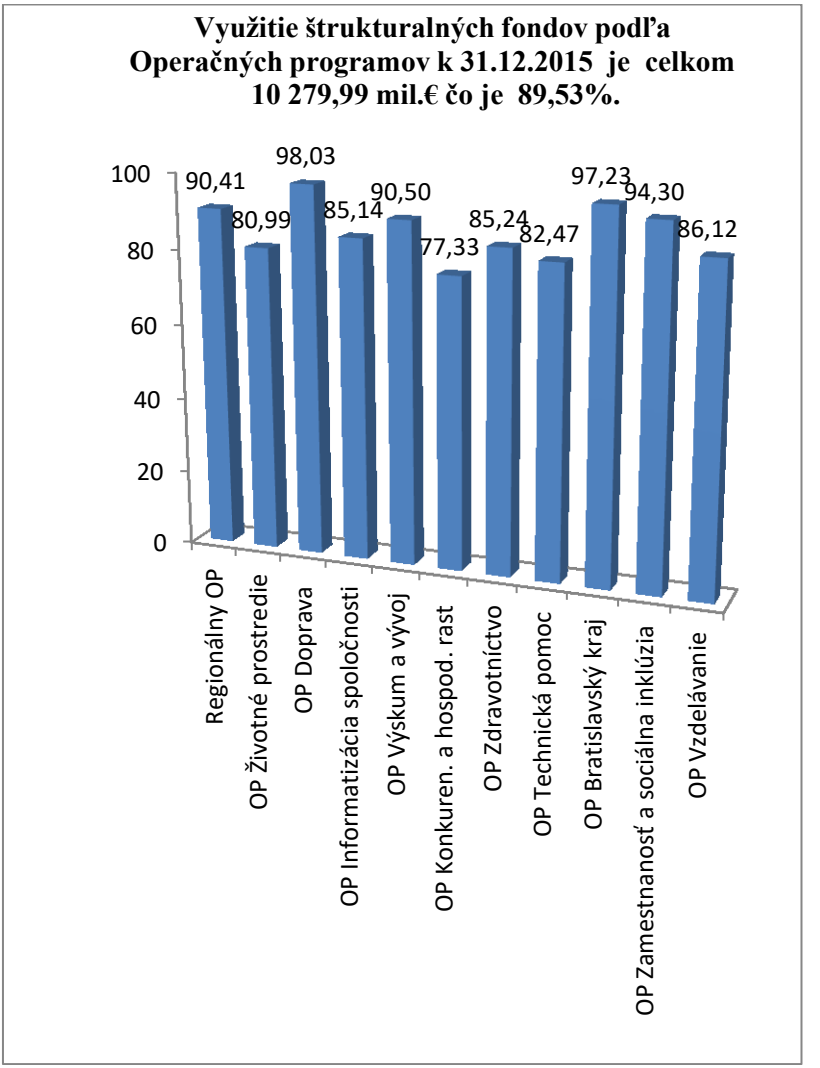

Prameň: Ministerstvo financií ;http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=84&NewsID=1069

Alokácia zdrojov z EÚ pre programové obdobie 2014-2020

V zmysle základného dokumentu *Partnerská dohoda* pre využívanie finančných prostriedkov z EŠIF v programovom období 2014-2020, pre Slovenskú republiku boli v PD v rámci Cieľa1- *Investovanie do rastu a zamestnanosti* vyčlenené prostriedky vo výške *15,260 mld. eur.* Ak zahrnieme aj prostriedky z cieľa 2 - *Európska územná spolupráca,* , ktoré nie sú obsahom Partnerskej dohody, tak za účelom napĺňania cieľov stratégie Európa 2020 je to celkom pre Slovensko z *EŠIF 15,465 mld. eur.*
V nasledujúcej tabuľke je rozzelenenie pre možnosť využívania finančných prostriedkov z EŠIF pre Slovensko.

Tabuľka č. 5

Finančné alokácie EŠIF 2014 – 2020 na operačné programy.

Operačný program	Príspevok z fondov EÚ Eur
Integrovaná infraštruktúra	3, 949 mld.
Kvalita životného prostredia	3,138 mld.
Výskum a inovácie	2, 204 mld.
Ľudské zdroje	2, 217 mld.
Integrovaný regionálny operačný program	1, 739 mld.
Efektívna verejná správa	0,278 mld.
Technická pomoc	0,159 mld.
Spolu OP pre politiku súdržnosti	13,684 mld.
Program rozvoja vidieka	1,560mld.
Rybné hospodárstvo	0,016 mld.
Spolu Partnerská dohoda	15,260 mld.
Európska cezhraničná územná spolupráca.	0,205 mld.
Spolu EŠIF	15,465 mld.

Zdroj: Úrad vlády SR; https://www.vicepremier.gov.sk/wp-content/uploads/2019/05/Implement%C3%A1cia-E%C5%A0IF-k-30.04.2019.pdf

Programové obdobie 2014-2020 ma predstavovať kvalitatívnu zmenu v prístupe k implementácii finančných prostriedkov z EU oproti predchádzajúcim programovým obdobiam, predovšetkým orientáciou na dosiahnutie naplánovaných výsledkov. To znamená, že už nebude postačovať iba samotne transparentne čerpanie. To musí isť ruka v ruke s dosahovaním konkrétnych merateľných výsledkov implementácie, ktoré preukážu efektívnosť vynaložených investícii z EŠIF.

Prepojenia EŠIF s politikami EU v Partnerskej dohode.

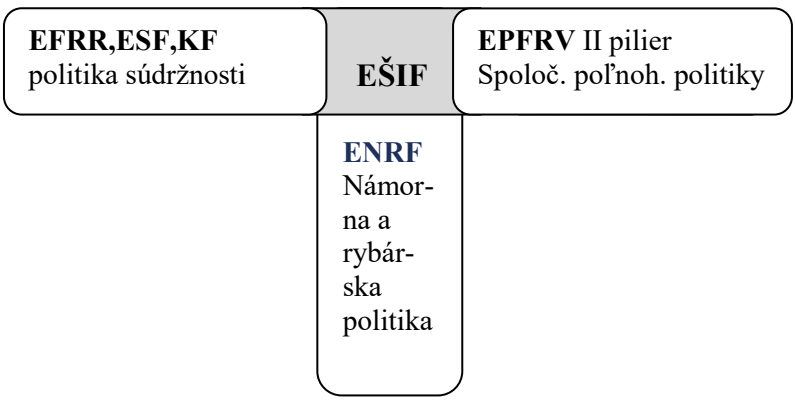

Zdroj: Vlastná tvorba.

EŠIF - v programovom období 2014-2020, ktoré sa navzájom dopĺňajú a ktorých cieľom je obnova európskeho hospodárstva založená na raste a zamestnanosti. Tvoria ich nasledovné fondy:
EFRR - Európsky fond regionálneho rozvoja sa zameriava na posilnenie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti v Európskej únii odstraňovaním nerovností medzi jej regiónmi.
ESF - sociálny fond je hlavným európskym nástrojom na podporu zamestnanosti a sociálneho začlenenia.
KF - Kohézny fond sa zameriava na členské štáty, ktorých hrubý národný dôchodok na obyvateľa je nižší ako 90 % priemeru EÚ.
EPFRV - podporuje európsku politiku pre rozvoj vidieka.
ENRF - je fond pre námornú a rybársku politiku EÚ.

Priebežné využívanie EŠIF v programovom období 2014-2020.

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky predložilo 13.1.2021 na rokovanie vlády Slovenskej republiky informatívny materiál *Implementácia Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF) k 31.12.2020*[61].
Cieľom materiálu bolo informovať vládu Slovenskej republiky o aktuálnom stave implementácie jednotlivých programov EŠIF, rizikách a vyhodnotení opatrení na ich elimináciu v roku 2020.
Rok 2020 patrí medzi dôležitý míľnik v plnení pravidla N+3, ktoré sa podarilo splniť vo všetkých operačných programoch s výnimkou operačného programu Rybné hospodárstvo.
K odvráteniu prepadnutia finančných prostriedkov výrazne prispeli nielen intervencie Centrálneho koordinačného orgánu uplatnením krízového riadenia rizikových operačných programov, ale aj činnosti týkajúce sa celoplošného zjednodušovania systémov riadenia a hodnotenia pri dodržaní vysokých štandardov transparentnosti.
Súčasťou materiálu je vyhodnotenie opatrení na elimináciu rizík a opatrení na eliminovanie dopadov pandémie COVID-19 a aktuálny stav plnenia jednotlivých opatrení.
Slovenská republika predložila k 31.12.2020 celkovo 19,07 mld. EUR vo výzvach a vyzvaniach, ktoré tvoria 124,62 % z alokácie programového obdobia 2014 – 2020.
Úroveň kontrahovania EŠIF k 31.12.2020 dosiahla 12,39 mld. EUR, čo predstavuje 80,73 %. Voľné zdroje predstavovali 2,96 mld. EUR t.j. 19,27 % z alokovaných zdrojov. Predkladaný materiál je spracovaný na základe predložených podkladov a odpočtov úloh zo strany jednotlivých programov a CKO.
Celkový objem prostriedkov, ktoré je potrebné predložiť a schváliť na certifikačnom orgáne v rámci tohto programového obdobia predstavuje ešte sumu 8,48 mld. ktorú je potrebné vyčerpať v rokoch 2021-2024, v zmysle pravidla n+3. *Slovensko priebežne nevyužitím EŠIF v tomto období nenávratne stratilo už 150 mil.€*[62].

---

[61] https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25640/1;
[62]https://www.partnerskadohoda.gov.sk/data/files/4054_eurofondy2020.pdf;

Tabuľka č. 6 – Využívanie EŠIF v období 2014-2020.

Implementácia EŠIF podľa OP za programové obdobie rokov 2014 – 2020 k 31.12.2020.			
Operačné programy	Zdroj EÚ 2014-2020	Využívanie zo zdroja EÚ	Vyu-žíva.zo zdroja EÚ v %
Ľudské zdroje	2 593 166 516	1 335 787 804	51,12
Integrovaná infraštruktúra	6 029 937 611	2 160 907 842	35,96
Kvalita životného prostredia	2 832 531 290	1 135 995 748	40,11
Integrovaný regionálny	1 699 941 778	555 997 210	32,71
Efektívna verejná správa	251 476 497	105 758 107	42,05
Technická pomoc	159 071 912	106 109 802	66,71
Rybné hospodárstvo	11 812 818	1 107 219	9,37
Interreg V-A SK-CZ	90 139 463	27 026 981	29,98
Interreg V-A SK-AT	75 892 681	17 816 414	23,48
PS INTERACT III	39 392 594	21 680 711	55,04
Program rozvoja vidieka	1 559 691 844	966 257 427	61,95
SPOLU EŠIF	**15 343 055 004**	**6 434 445 265**	**41,94**

https://www.mirri.gov.sk/sekcie/cko/odbor-monitorovania-a-hodnotenia/implementacia-esif/mesacna-informacia-o-implementacii-esif/index.html;

Alokácia zdrojov EÚ pre programové obdobie 2021-2027 a nástroj na obnovu Next Generation EU.

Alokácia finančných prostriedkov na úrovni EÚ

Európsky parlament 17. decembra 2020 udelil súhlas a Rada EÚ prijala nariadenie[63], ktorým sa stanovuje *viacročný finančný rámec EÚ na roky 2021 – 2027.*

V nariadení sa pre EÚ27 stanovuje dlhodobý rozpočet vo výške *1 074,3 miliardy EUR* v cenách roku 2018, vrátane začlenenia Európskeho rozvojového fondu. Spolu s *nástrojom na obnovu Next Generation EU s rozpočtom 750 miliárd EUR* sa tak počas nasledujúcich rokov *poskytne financovanie vo výške bezprecedentných 1,8 bilióna EUR* v snahe podporiť obnovu po pandémii ochorenia COVID-19 a dlhodobé priority EÚ týkajúce sa rozličných oblastí politiky.

Celkovo približne tretina výdavkov EÚ v rámci dlhodobého rozpočtu prispeje k novým a posilneným politickým oblastiam. *Financovanie v rámci nového nástroja obnovy* pomôže členským štátom EÚ riešiť dôsledky krízy spôsobenej pandémiou COVID-19, čím sa posilní modernizácia a odolnosť.

EÚ vynaloží 132,8 miliardy EUR v oblasti výdavkov na jednotný trh, inováciu a digitálne technológie a 377,8 miliardy EUR na súdržnosť, odolnosť a hodnoty. Uvedené sumy sa zvýšia na 143,4 miliardy EUR a na 1099,7 miliardy EUR prostredníctvom dodatočných finančných prostriedkov *z nástroja NextGenerationEU* vrátane úverov poskytnutých členským štátom. Ďalších 356,4 miliardy EUR sa vyčlení na oblasť prírodných zdrojov a životného prostredia (373,9 miliardy EUR s príspevkom z NextGenerationEU).Výdavky v oblasti migrácie a riadenia hraníc dosiahnu v nasledujúcich siedmich rokoch 22,7 miliardy EUR a v oblasti bezpečnosti a obrany sa vynaloží 13,2 miliardy EUR. Finančné prostriedky určené na susedstvo EÚ a svet budú predstavovať 98,4 miliardy EUR.

---

[63] Dlhodobý rozpočet EÚ na roky 2021 – 2027 a balík na podporu obnovy - Consilium (europa.eu);

Alokácia zdrojov EŠIF pre SR na programové obdobie 2021-2027 a na obnovu Next Generation EU2021-2023

SR bude mať možnosť čerpať z Viacročného finančného rámca EÚ a rozpočtu EÚ 2021 – 2023 NGEU (s možnosťou využitia do roku 2026) *zdroje v objeme 26,1 mld. EUR*. Z tejto sumy zdrojov EÚ bude SR čerpať: *49 % - 12,8 mild. EUR prostredníctvom politiky súdržnosti (gestor MIRRI SR), 24 % - 6,6 mld. EUR prostredníctvom Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti (gestor MF SR),* 19 % - 4,9 mld. EUR prostredníctvom spoločnej poľnohospodárskej politiky (gestor Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR), 8 % - 2 mld. EUR prostredníctvom iných programov EÚ na základe súťaže.

Alokácia zdrojov pre SR EŠIF na programové obdobie 2021-2027

Tabuľka č.7– Rozdelenie EŠIF z Partnerskej dohody do fondov.[64]

Názov fondu		Alokácia (mil. EUR)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja	8 117
ESF+	Európsky sociálny fond plus	2 404
KF	Kohézny fond	1 613
FST	Fond na spravodlivú transformáciu	459
EUS	Európska územná spolupráca (programy Interreg)	223
ENRAF*	Európsky námorný, rybársky a akvakultúrny fond	15
Spolu fondy		**12 831**

*ENRAF nie je súčasťou fondov politiky súdržnosti, je však zahrnutý v PD SR.

Alokácia zdrojov pre SR, nástroj na obnovu Next Generation EU

Tabuľka č. 8 - Rozdelenie prostriedkov Plánu obnovy a odolnosti (POO) aj s príspevkom zelenej a digitálnej transformácie.[65]

[64] Vlastny material (4).pdf;
[65] 01_Kapitola_1_Vseobecne ciele a sudrznost planu (2).pdf

číslo	Názov Komponentu	POO spolu	Digit. prísp.	Zelen prísp.
	Zelená ekonomika	**2 301**	**170**	**2 199**
1	Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra	232	25	232
2	Obnova budov	741	0	735
3	Udržateľná doprava	801	145	705
4	Dekarbonizácia priemyslu	368	0	368
5	Adaptácia na zmenu klímy	159	0	159
	Vzdelávanie	**892**	**235**	**114**
6	Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch	210	0	39
7	Vzdelávanie pre 21. storočie	469	229	12
8	Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl	213	7	63
	Veda, výskum, inovácie	**739**	**156**	**79**
9	Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania vedy, výskumu a inovácií	633	156	79
10	Lákanie a udržanie talentov	106	0	0
	Zdravie	**1 533**	**43**	**311**
11	Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť	1 163	41	295
12	Humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie	105	2	3
13	Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starost-livosť	265	0	13
	Efektívna verejná správa a digitalizácia	**1 100**	**730**	**29**
14	Zlepšenie podnikateľského prostredia	11	6	0
15	Reforma justície	255	36	18
16	Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva	229	73	11
17	Digitálne Slovensko (štát v mobile, kyber. bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)	615	615	0
18	Zdravé, udržateľné a konkurencie schop. verejné financie	0	0	0
	Plán obnovy a odolnosti SR spolu	**6 575**	**1 334**	**2 732**

Bilancia príjmov a výdajov Slovenskej republiky vo vzťahu k rozpočtu EÚ za obdobie rokov 2004 - 2020

Štátny rozpočet je dokumentom o verejných financiách. Má formu bilancie, v ktorej sa sledujú príjmy a výdavky a z pohľadu obsahu je centralizovaným peňažným fondom štátu. Plní funkcie peňažného fondu, peňažnej bilancie, finančného plánu a je aj nástrojom verejnej, resp. štátnej politiky. Finančné prostriedky z EÚ sú súčasťou Štátneho rozpočtu.

Pre hodnotenie využívania štrukturálnych fondov v jednotlivých programových obdobiach je dôležité poukázať na skutočnosť, že Slovensko aj odvádzalo finančné prostriedky do rozpočtu EÚ.

Jednou z častí tvoriacich rozpočet Európskej únie sú príspevky členských štátov, ktoré sa odvíjajú od ich ekonomického postavenia. Dôležitými ukazovateľmi sú v tomto prípade daň z pridanej hodnoty a hrubý národný dôchodok určitej krajiny.

Príspevok sa vypočítava súčtom malého percentuálneho podielu z harmonizovaného vymeriavacieho základu dane z pridanej hodnoty a hrubého národného dôchodku, ktorý tvorí najvýznamnejší zdroj príjmov rozpočtu EÚ. Čistí príjemcovia ako je aj SR zas od Európskej únie viac prostriedkov dostávajú, ako do rozpočtu vynakladajú. Okrem samotnej bilancie finančných vzťahov s EÚ je z pohľadu daňového poplatníka dôležitý aj spôsob financovania odvodov a nákladov na spolufinancovanie. Pokiaľ nedôjde k tomu, že odvody do EÚ štát vykryje znížením iných výdavkov, musí nevyhnutne dôjsť k zvýšeniu výdavkovej aj príjmovej stránky rozpočtu.

Štát musí najprv všetko, čo pošle do EÚ, vybrať, alebo si požičať, aby mu tieto zdroje EÚ poslala naspäť s tým, že ich musí minúť na viazaný výdavok odsúhlasený práve EÚ (síce dohodnutý bilaterálne ale v rámci cieľov stanovovaných v Bruseli).

Za obdobie od vstupu Slovenskej republiky do EÚ, podľa ročných *štátnych záverečných účtov*, boli celkovo do rozpočtu Slovenskej republiky prijaté príjmy z EÚ vo výške *28 638 404* tis. eur a Slovenská republika odviedla do všeobecného rozpočtu EÚ sumu vo výške *11 623 730* tis. eur, na základe čoho *čistá finančná pozícia voči EÚ dosiahla 17 014 674 tis. eur.* Bilancia je v tabuľke.

Tabuľka č. 9

Príjmy a výdaje SR k rozpočtu EÚ od prístupu do EÚ v r. 2004.

Ročné príjmy z rozpočtu EÚ a odvody a príspevky SR do všeobecného rozpočtu EÚ v tis. eur.			
Rok	Celkové príjmy	Celkové odvody a príspevky	Čistá finančná pozícia
2004	303 990	290 689	13 301
2005	704 993	485 614	219 379
2006	893 623	526 326	367 297
2007	910 838	589 800	321 038
2008	893 497	643 374	250 123
2009	1 119 659	695 726	423 933
2010	1 672 483	627 529	1 044 954
2011	2 041 093	704 656	1 336 437
2012	2 137 849	722 831	1 415 018
2013	2 185 358	825 098	1 360 260
2014	1 265 091	785 366	479 725
2015	4 288 873	695 508	3 593 365
2016	1 947 481	739 903	1 207 578
2017	1 425 572	738 045	687 527
2018	2 169 732	841 321	1 328 411
2019	2 126 943	834 552	1 292 391
2020	2 551 329	877 392	1 673 937
Spolu	**28 638 404**	**11 623 730**	**17 014 674**

Zdroj: https://www.mfsr.sk/sk/financie/statne-vykaznictvo/klucove-dokumenty-uctovne-zavierky/statny-zaverecny-ucet-sr/ ;

3. 2 - Energetická, klimatická a environmentálna politika Európskej únie

Energetika má v hospodárstve každej krajiny nenahraditeľné miesto, keďže od jej fungovania závisia skoro všetky súčasti ekonomiky štátu. Navyše je napojená na významnú infraštruktúru, ktorá predstavuje veľkú investíciu pre štát, resp. súkromné energetické spoločnosti. Patrí tiež k najväčším znečisťovateľom, a preto zasahuje aj do oblasti ochrany životného prostredia. Samotná energetika sa dá rozdeliť na niekoľko súčastí (bezpečnosť dodávok, trhové pravidlá, tvorba emisií a pod.) a podoblastí podľa konkrétneho energetického zdroja (uhlie, ropa, zemný plyn, jadrová energetika, obnoviteľné zdroje). Každá z týchto oblastí sa vyznačuje špecifikami, ktoré si vyžadujú individuálny prístup. Z týchto, ale aj mnohých ďalších dôvodov je otázka energetickej politiky veľmi komplexnou a pomerne citlivou politickou témou a národné vlády sa zvyčajne len nerady zriekajú právomocí v tejto oblasti v prospech nadnárodných inštitúcií alebo zoskupení.

Energetika stála pri zrode európskej integrácie, keď dve z troch zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev (Zmluva o Európskom spoločenstve pre uhlie a oceľ a Zmluva o Euroatome) sa týkali práve tejto oblasti. Bez ohľadu na dôležitosť energetiky pri formovaní európskej spolupráce sa táto ani počas niekoľkých desaťročí vývoja integrácie nestala takou politikou aby vzniklo niečo, čo by sa dalo nazvať spoločnou energetickou politikou. Národné vlády členských štátov totiž nemali záujem prenechať rozhodovanie v týchto otázkach a chceli si zachovať kompetencie vo vlastných rukách.

Právny základ je nevyhnutnou podmienkou pre platnosť legislatívnych aktov spoločenstva, a preto ho energetické predpisy Európskeho spoločenstva, resp. Európskej únie prijaté pred Lisabonskou zmluvou museli získavať z článkov základných zmlúv, ktoré sa však len nepriamo venovali energetickým témam, resp. boli úplne všeobecnej povahy.

Vďaka takémuto nepriamemu právnemu základu vznikla na komunitárnej úrovni energetická legislatíva v rámci vnútorného trhu, ktorá sa zaoberala napr. energetickou efektívnosťou, obnoviteľný-

mi zdrojmi, súťažou alebo liberalizáciou vnútorného energetického trhu. A to aj napriek tomu, že EÚ v tejto oblastí ešte stále nehovorila jedným hlasom. Energetika bola tradične doménou národných štátov, ale po vytvorení spoločného trhu prijatím *Jednotného európskeho aktu v roku 1986*[66] sa začali niektoré jej oblasti koordinovať.

Vnútorný energetický trh začal postupne vznikať od roku 1988 a sústredil sa najmä na deregulácíu a otváranie národných trhov s plynom a elektrinou.

Rozvoj tohto projektu bol však veľmi pomalý, keďže vlády členských krajín na jednej strane podporovali všeobecný koncept vidiac, že môže priniesť výhody do obchodovania s energiami, ale obávali sa straty národnej kontroly nad energetickou politikou.

Vývoj v oblasti energetiky po prijatí Jednotného európskeho aktu bol charakterizovaný predovšetkým liberalizáciou vnútorného energetického trhu, ktorá prebiehala aj v ďalších odvetviach hospodárstva, napr. telekomunikáciách.

Vytvorili sa spoločné pravidlá v oblasti vnútorného energetického trhu, ale externé energetické otázky, ako sú vzťahy s dodávateľmi a tranzitnými krajinami alebo bezpečnosť dodávok energetických surovín, zostali aj naďalej v kompetencii národných vlád.

Až po tzv. východnom rozšírení EÚ v rokoch 2004 a 2007, keď sa počet členov EÚ zväčšil o 10 postkomunistických krajín, sa do popredia dostali témy energetickej bezpečnosti a externých energetických vzťahov predovšetkým v súvislosti s dvomi plynovými krízami v januári 2006 a 2009, ktoré naplno poukázali na slabé miesta týchto krajín v oblasti energetiky.

Slovensko sa stalo bez vlastného zavinenia rukojemníkom plynového sporu medzi Ruskom a Ukrajinou. Hlavnou príčinou krízy bola zla zmluva medzi týmito krajinami.

---

[66] Jednotným európskym aktom sa zmenili a doplnili zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a vytvorila sa európska politická spolupráca. https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sk/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/single-european-act ;

Keď 1. decembra 2009 vstúpila do platnosti *Lisabonská zmluva*[67], získala energetika právny základ v článku 194, pričom tento krok bol výrazne podporovaný novými členskými štátmi (NČŠ). Článok 194 určil ako jeden z cieľov EÚ popri zabezpečení fungovania energetického trhu a energetickej efektívnosti aj zaistenie energetickej bezpečnosti dodávok energií a podporu diverzifikácie zdrojov.

Podľa zmluvy má tieto ciele Európska únia sledovať v duchu solidarity medzi členskými štátmi. Energetický článok Lisabonskej zmluvy zároveň ponechal právo určovať zloženie energetického mixu v kompetencii jednotlivých členských štátov, čo bola preferencia väčšiny členov EÚ.

90. roky 20. storočia boli poznačené očakávaním rozšírenia EÚ na východ. Európska komisia si uvedomovala problémy v oblasti energetiky spojené s plánovaným rozšírením a snažila sa ich riešiť. Svoju pozornosť však sústredila najmä na vyriešenie krátkodobých technických otázok (energetická efektivita, životné prostredie, adaptácia energetickej legislatívy kandidátskymi krajinami), zanedbávajúc dlhodobé témy energetickej bezpečnosti a závislosti na dovoze energetických surovín. EÚ nemala v tomto období záujem investovať do zvýšenia bezpečnosti jadrových elektrární v kandidátskych krajinách, hoci už vtedy bolo jasné, že tomuto problému sa bude treba venovať. Neskôr bola táto téma vyriešená veľmi rýchlo počas prístupových negociácií, ktoré nepriniesli pre pristupujúce krajiny žiaduce výsledky.

V predvstupovom období bola energetika zahrnutá do programov EÚ na pomoc postkomunistickým krajinám (napr. PHARE), avšak táto pomoc bola určená primárne na riešenie otázok životného prostredia.

Jednou z mála iniciatív v oblasti energetickej bezpečnosti bola *Energetická charta*[68], ktorá bola prijatá v roku 1994 a vstúpila do

---

[67] Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva; https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aai0033;

[68] Záverečný akt konferencie o európskej energetickej charte;

platnosti v roku 1998. Ide síce o medzinárodnú zmluvu, ale Európska únia v nej hrá významnú úlohu. Hlavným cieľom Charty bolo vytvoriť prehľadnejšie investičné prostredie v postkomunistických krajinách a pomôcť transformovať energetický sektor v štátnych rukách, podporovať reformy a zabrániť úpadku energetického sektora vo východnej Európe, najmä Rusku.

Energetická charta tiež upravuje transport a obchod s energetickými produktmi. Na jednej strane tak zaručuje prístup k energetickým dodávkam a podporuje a chráni investície v postsovietskom priestore, na druhej strane pre tieto krajiny znamená jasné pravidlá pri predaji energetických surovín a investície v ich energetickom sektore.

Po rozšírení o nové členské krajiny v roku 2004 sa dostala energetická bezpečnosť medzi hlavné priority EÚ. V pôvodných členských krajinách to bola úplne stará téma. Môžeme určiť niekoľko faktorov, ktoré ovplyvnili túto zmenu.

Po prvé, potreba zvýšenej spolupráce v oblasti energetickej bezpečnosti a externých energetických vzťahov vzrástla po rozšírení, keďže pre nových členov je táto téma jedna z najdôležitejších a aktívne ju presadzujú na úrovni EÚ. Ich záujem o tieto otázky vyplýva z ich závislosti od dovozu väčšiny energetických surovín z jedného zdroja, a to Ruska. Európska únia sa vďaka rozšíreniu stala najväčším dovozcom energonosičov na svete a jej závislosť na rope a zemnom plyne aj naďalej stúpa.

Rozšírenie EÚ bolo významným, avšak nie jediným podnetom pre vzrastajúci záujem o tému energetickej bezpečnosti a vonkajších energetických vzťahov.

Druhý dôvod môžeme hľadať v prístupe Ruskej federácie k exportu energetických surovín. Najvýraznejšími príkladmi takéhoto vývoja sú dve plynové krízy v rokoch 2006 a 2009, ale rovnako aj niekoľko menších prerušení dodávok energetických surovín.

Gazprom ako ruský dodávateľ zemného plynu a Ruská federácia sa neprehľadne prelínajú, čo následne vytvára politické tlaky a asymetriu medzi členskými štátmi EÚ, respektíve ich energetickými

spoločnosťami na jednej strane a Gazpromom ako štátnym monopolom na druhej strane.
Po tretie, v období rokov 2004 až 2005 prišlo k celosvetovému vzostupu cien uhľovodíkov, ako aj nárastu dopytu zo strany rozvíjajúcich sa ekonomík ako Čína alebo India. Toto spôsobilo neistotu ohľadom ďalšieho vývoja na energetických trhoch a obavy z obmedzenia prístupu k energetickým surovinám.
Ako štvrtý dôvod pre zvýšený záujem o energetickú bezpečnosť a vonkajšie energetické vzťahy môžeme identifikovať neistotu ohľadom predpokladaného vývoja dopytu a ponuky v EÚ. Napriek tomu, že niektoré predikcie hovoria o klesajúcej spotrebe energie v rámci EÚ, vzhľadom na zmenšujúce sa domáce zásoby sa predpokladá zvýšená potreba importu energetických surovín v budúcnosti. Komisár pre energetiku Andris Piebalgs poznamenal už v roku 2005, že „v prípade zachovania súčasného trendu bude v roku 2030 importovaných až 70% energie, ktoré EÚ používa“. Na zvýšený dopyt po plyne má vplyv aj narastajúce využívanie zemného plynu pri produkcií elektrickej energie, čo vytvára prepojenie medzi bezpečnosťou dodávok zemného plynu a energetickou bezpečnosťou všeobecne.
Nové členské štáty (NČŠ) začali hneď po vstupe presadzovať preferencie v oblasti energetiky, ktorých spoločným cieľom je zvýšenie energetickej bezpečnosti predovšetkým prenesením zodpovednosti za externé energetické vzťahy na úroveň EÚ. Výskum nových členských štátov identifikoval tri preferencie v energetike, ktoré presadzujú na úrovni EÚ.
NČŠ podporujú vytvorenie harmonizovanej spoločnej energetickej politiky EÚ vrátane externej dimenzie, ktorá by zjednotila pozície členských štátov voči dodávateľom energetických surovín, čo by znamenalo zlepšenie ich vyjednávacej pozície. Druhá preferencia, diverzifikácia zdrojov a transportných ciest, má zvýšiť energetickú bezpečnosť vytvorením nových možností dopravy surovín z alternatívnych zdrojov a zlepšiť prepojenie energetických infraštruktúr jednotlivých členských štátov. Solidarita, tretia preferencia NČŠ v oblasti energetiky, má v prípade neočakávaných výpadkov dodávok zabezpečiť ich nahradenie z ďalších krajín EÚ.

Implementácia environmentálnej politiky do energetiky v Európskej únii.

Energetika patrí medzi odvetvia, ktoré vo veľkej miere znečisťujú životné prostredie. Zosúladenie vzťahov energetiky a životného prostredia je v súčasnosti jednou z najzávažnejších strategických úloh riešenia globálnych environmentálnych problémov, a preto *rozvoj energetiky musí dodržiavať princíp trvalo udržateľného rozvoja*. Perspektívne zníženie negatívneho vplyvu energetiky na životné prostredie je možné podporou zvýšeného využívania obnoviteľných zdrojov energie a presadzovania úsporných energetických riešení.

Implementáciou environmentálnej politiky do energetiky *sa má dosiahnuť cieľ zníženia nepriaznivého vplyvu energetiky na životné prostredie*, a to presadzovaním programov, ktoré umožňujú zvýšiť podiel environmentálne vhodných a ekonomicky prijateľných energetických systémov a presadzovaním efektívnejších a menej znečisťujúcich spôsobov transformácie, prenosu, distribúcie a využívania energie pri spravodlivom a primeranom zásobovaní energiou v súčasnosti, ako aj v budúcnosti. Implementácia environmentálnej politiky do energetiky prebieha ako na európskej, tak na národnej úrovni.

Tieto vzájomné súvislosti boli riešené tak, že prišlo k dôležitej zmene v rámci Rímskej zmluvy v roku 1987, kedy bol podpísaný spomínaný Jednotný európsky akt, pre riešenie energetiky. *Týmto aktom sa do Rímskej zmluvy začlenila kapitola nazvaná „Životné prostredie“*, ktorá položila základy pre zvýšenú aktivitu Európskeho spoločenstva v tejto oblasti. Všetky princípy práva životného prostredia EU sú stanovené predovšetkým v čl.174 odst. 2 zmluvy o založení Európskeho spoločenstva.

Základy koordinovanej činnosti Spoločenstva zameranej na zásady ochrany životného prostredia položil v roku 1989 Cardiffský summit. Predstavuje celoeurópsky proces, pri ktorom sú zámery a ciele environmentálnej politiky premietnuté do sektorových politík, s cieľom zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja.

Komisia postupne zamerala svoju činnosť na rozvoj a integráciu environmentálnych aspektov do sektorových politík energetiky,

dopravy, poľnohospodárstva, vnútorného trhu, priemyslu, rybárstva a hospodárskej politiky.
V energetickom sektore bolo prvým krokom prijatie *Prvej európskej integračnej stratégie v oblasti energetiky v novembri roku 1999*, ktorá bola prehodnotená v roku 2001 v podpornom dokumente prezentovanom Európskej rade *v Göteborgu*. Jeho návrhy vzal do úvahy v novembri roku 2000 dokument Európskej komisie *Zelená kniha nazvaná tiež, Smerom k európskej stratégii o bezpečnosti energetických dodávok*, v ktorej je stanovené množstvo priorít ďalších aktivít, vrátane podpory energeticky efektívnych technológií.
Počas rokov 2001 a 2002 Európska komisia predložila niekoľko nových iniciatív pre posilnenie integrácie environmentálnych aspektov do Európskej energetickej politiky a to v podobe viacerých smerníc, ale tiež v podobe *Európskeho akčného plánu o energetickej efektívnosti* , ďalej opatrení na liberalizáciu trhu s elektrinou a so zemným plynom a aktivít napomáhajúcim riešeniu problému klimatických zmien.
Ďalším dôležitým dokumentom bola „*Zelená kniha o bezpečnej, konkurencieschopnej a trvalo udržateľnej energetike pre Európu*“, ktorú EK vydala v roku 2006 s cieľom vytvoriť spoločnú európsku energetickú politiku.
V decembri 2008 prijali lídri EU rozsiahly balík opatrení tzv. *energeticko – klimatický balík*, ktorých cieľom je znížiť dosah činností EÚ na globálne otepľovanie a zabezpečiť spoľahlivé a dostačujúce dodávky energie. EÚ v ňom prijala záväzok znížiť do roku 2020 (v porovnaní s rokom 1990) emisie skleníkových plynov o 20 %, dosiahnuť úspory energie EÚ vo výške 20 %, dosiahnuť 20 %-ný podiel energie z obnoviteľných zdrojov energie na hrubej konečnej energetickej spotrebe a dosiahnuť 10% zastúpenie biopalív v doprave do roku 2020.
Súčasťou energeticko – klimatického balíčka je súbor viacerých dokumentov vypracovaných EK venovaných energetike a životnému prostrediu: *Energetická politika pre Európu, Cestovná mapa pre obnoviteľné zdroje energie, Správa o pokroku v oblasti biopalív, Správa o pokroku v oblasti obnoviteľných zdrojov elek-*

trickej energie, Perspektívy pre vnútorný trh s plynom a elektrinou, Preskúmanie európskeho plynárenského sektoru a sektoru s elektrickou energiou, Plán prioritných pripojení, Trvalo udržateľná výroba energie z fosílnych palív, Smerom k Európskemu strategickému plánu pre energetické technológie, Jadrový objasňujúci program, Obmedzenie globálnej klimatickej zmeny na 2 stupne Celzia.

Dotýkali sa *p*roblematike narastajúcej energetickej závislosti EÚ, výzvam súvisiacim s klimatickými zmenami, vnútornému energetickému trhu, ako aj opatreniam, ktoré súvisia s dodávkou a dopytom po energetických surovinách vrátane obnoviteľných zdrojov a jadrovej energii.

Hospodárska a finančná kríza poukázala na dlhodobé problémy a výzvy. V marci 2010 bol predstavený nový európsky hospodársky plán na najbližších 10 rokov *Stratégia Európa 2020,* ktorý má zabezpečiť inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast. Európa 2020 je postavená na troch vzájomne prepojených prioritných oblastiach a stanovuje 5 hlavných cieľov, ktoré určujú pozíciu, v ktorej by sa mala Európa nachádzať v roku 2020.

Jeden z jej cieľov sa týka oblasti klímy a energetiky. Členské štáty sa zaviazali, že do roku 2020 znížia emisie skleníkových plynov najmenej o 20 % v porovnaní s rokom 1990 (alebo o 30 % za priaznivých podmienok), zvýšia podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe energie o 20 % a zlepšia energetickú efektívnosť minimálne o 20 %.

Jedna zo siedmych iniciatív v rámci Stratégie Európa 2020 je iniciatíva *Európa efektívne využívajúca zdroje* na podporu oddelenia hospodárskeho rastu od využívania zdrojov, podporu prechodu smerom k nízkouhlíkovému hospodárstvu, zvýšeniu využívania energie z obnoviteľných zdrojov, modernizáciu odvetvia dopravy a podporu energetickej účinnosti. V rámci tejto iniciatívy vznikla požiadavka vypracovať plán s cieľom stanoviť strednodobé a dlhodobé ciele a prostriedky na ich dosiahnutie, ktorý bol prijatý ako *Plán pre Európu efektívne využívajúcu zdroje v septembri 2011.*

Iniciatívu dopĺňajú ďalšie strategické dokumenty prijaté v marci 2011: *Plán energetickej účinnosti*, ktorý má popri zabezpečení

udržateľného rastu a znížení emisií skleníkových plynov zlepšiť aj energetickú bezpečnosť a *Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050.* V septembri toho istého roku publikovala Komisia oznámenie o zabezpečení dodávok energie a medzinárodnej spolupráci s názvom *Energetická politika EÚ: budovanie vzťahov s partnermi za hranicami EÚ.*
Na podporu dosiahnutia ambicióznych cieľov týkajúcich sa energetiky a klímy bola v novembri 2010 prijatá nová *energetická stratégia Energia 2020*, ktorá sa sústredila na päť priorít a popri otázkach vnútorného trhu sa venuje aj otázkam energetickej bezpečnosti a energetickým vzťahom s tretími krajinami. Ide o plán na zníženie spotreby energie, stimuláciu konkurenčného prostredia, zabezpečenia dodávok, dosiahnutie cieľov v oblasti boja proti zmenám klímy a koordináciu vyjednávaní s dodávateľmi. Popri týchto stredno a krátkodobých nástrojoch prijala EK v decembri 2011 dlhodobú stratégiu v oblasti energetiky s názvom *Plán postupu v energetike do roku 2050*, v ktorej poukazuje na problémy a výzvy v oblasti energetickej bezpečnosti a konkurencieschopnosti, ktoré môžu nastať pri naplňaní cieľov týkajúcich sa zníženia produkcie skleníkových plynov o 80 - 95 % do roku 2050 a navrhuje súbor opatrení na dosiahnutie tohto cieľa. Energetika sa tak dostala do popredia záujmu európskej integrácie a začínajú vznikať spoločné pravidlá vo všetkých jej oblastiach (ako vnútornej, tak aj vonkajšej), ktoré smerujú k postupnému zrodu harmonizovanej jednotnej energetickej politiky EÚ.

Základy medzinárodnej environmentálnej politiky reagujúcej na klimatické zmeny

Už od polovice minulého storočia viacero vedcov upozorňovalo na možné negatívne dôsledky, ktoré môže priniesť neustále zvyšovanie koncentrácie emisií skleníkových plynov v atmosfére. Do čela svetového úsilia o nápravu a odvrátenie hroziacej ekologickej krízy sa postavila Organizácie spojených národov (OSN). Na jún 1972 zvolala OSN do *Štokholmu konferenciu, ktorá znamenala základný medzník v názore na životné prostredie* vo svetovom meradle - predovšetkým správne označila hlavné ekologické problémy:

Akútne nebezpečenstvo hrozí predovšetkým územiam a lokalitám, kde produkcia nebezpečných odpadov plynných (emisie), tekutých (odpadové vody) alebo tuhých (toxické, rádioaktívne a iný odpad) presahuje únosnú mieru a bezprostredne ohrozuje ľudské zdravie aj prírodu. V dlhodobej perspektíve môže byť ešte vážnejšie nebezpečenstvo spojené s narušením životodarných planetárnych systémov, ako sú hydrologický cyklus, ozónovej vrstvy v stratosfére a klimatický systém atmosféry a oceánu.

Civilizácia je ohrozená nadmerným a príliš rýchlym čerpaním a užívaním zdrojov obnoviteľných (živé organizmy, voda, pôda) i neobnoviteľných (nerastné suroviny). Hrozivou rýchlosťou pokračuje redukcia biologického bohatstva planéty - genetickej základne jednotlivých druhov rastlín a živočíchov, počtu druhov aj rozmanitosti ekosystémov. Tieto štyri okruhy vytýčili rozmer ohrozenia. Štokholmská konferencia vyzvala k okamžitým akciám na ochranu životného prostredia v jednotlivých štátoch i medzinárodnom meritku.

Klimatické zmeny nie sú len problémom životného prostredia, ale ide o oveľa všeobecnejšiu hrozbu. Ide o ohrozenie zdravia ľudí na našej planéte. Klimatické zmeny môžu ohroziť svetové zásoby potravín, pretože vyššie teploty a dlhšie trvajúce suchá spôsobujú, že úrodné oblasti sa stávajú nevhodnými pre pastviny alebo pestovanie plodín.

Koncom 80. a začiatkom 90. rokov sa konalo mnoho medzivládnych konferencií, zameraných na zmenu klímy. Spolu s rastúcim počtom vedeckých dôkazov pomohli tieto konferencie zvýšiť medzinárodný záujem o tento problém. Účastníkmi boli vládni činitelia, vedci a environmentalisti. Stretnutia sa zaoberali vedeckými aj politickými problémami a vyzývali ku globálnej akcii.

K problematike ochrany životného prostredia sa následne konalo celosvetové stretnutie v roku 1992 na najvyššej úrovni – tzv. Samit v Riu de Janeiro, kde prijali *Rámcový dohovor OSN o zmene klímy. Podpísalo ho 154 štátov (plus Európska komisia)*. Dvadsať rokov po Štokholmskej deklarácii v roku 1972, ktorá prvá položila základy súčasnej environmentálnej politiky, sa Svetový samit v Riu stal najväčším stretnutím hláv štátov. V Riu boli prijaté aj iné

dohody : *Deklarácia z Ria, Agenda 21, Dohovor o biologickej diverzite a Princípy lesného hospodárstva.*
Dohovor predovšetkým stanovil základný cieľ, ktorý chce medzinárodné spoločenstvo jeho prostredníctvom dosiahnuť, a to „stabilizáciu koncentrácie plynov spôsobujúcich skleníkový efekt v atmosfére na úrovni, ktorá by zabránila nebezpečnej a antropogénnej interferencii s klimatickým systémom. Takáto úroveň by sa mala dosiahnuť v rámci dostatočnej časovej lehoty, ktorá by umožnila ekosystémom adaptovať sa prirodzeným spôsobom na zmenu klímy, zabezpečiť, aby nebola ohrozená produkcia potravín a umožniť, aby ekonomický rozvoj pokračoval udržateľným spôsobom".
Ako už hovorí samotný názov dohovoru, ide o rámec, v ktorom by sa mali realizovať všetky opatrenia a aktivity najmä rozvinutých krajín. Z dohovoru, okrem iného, vyplýval záväzok pre krajiny Prílohy I (vrátane Slovenska) *v roku 2000 nemať emisie skleníkových plynov, spôsobujúcich zmenu klímy, vyššie, ako mali v roku 1990.*
Avšak už čoskoro po nadobudnutí platnosti dohovoru (21. marca 1994) sa ukázalo, že všeobecné záväzky a rámcová zmluva nie sú schopné priniesť také výsledky, ktoré by aspoň čiastočne viedli k naplneniu cieľa dohovoru. Prvá konferencia zmluvných strán, ktorá sa konala v roku 1995 v Berlíne, preto uznala záväzky dohovoru za nepostačujúce pre dosiahnutie jeho cieľov a rozhodla o mandáte na prípravu sprísňujúceho protokolu (alebo iného právne záväzného nástroja) týkajúceho sa redukcie skleníkových plynov po roku 2000 (tzv. Berlínsky mandát).
Po zdĺhavých rokovaniach bol v roku 1997 *prijatý Kjótsky protokol*[69], ktorý už určil konkrétne redukčné ciele pre rozvinuté krajiny. V prílohe B protokolu sú vymenované krajiny aj s ich povoleným množstvom emisií skleníkových plynov, ktoré môžu vypustiť počas prvého za väzného obdobia 2008 – 2012. *Pre Slovensko, podobne ako pre väčšinu krajín Európskej únie, to predstavuje zníženie emisií skleníkových plynov o 8 % v porovnaní so základným rokom 1990.*

[69] https://energieprevas.sk/ochrana-klimy/8;

Kým protokol nadobudol platnosť vo februári 2005, ubehlo viac ako sedem rokov. Po vyhlásení Spojených štátov amerických v roku 2003, že nebudú protokol ratifikovať, lebo by to poškodilo ich hospodársky rozvoj, sa zdalo, že protokol je odsúdený na neúspech ešte skôr, ako vôbec začal platiť. Až ratifikácia protokolu Ruskou federáciou v novembri 2004 umožnila začiatok praktického napĺňania redukčných záväzkov.

Problémy s uplatňovaním Kjótskeho protokolu, ale hlavne nepriaznivý stav klímy viedol krajiny OSN k potrebe novej dohody.

Parížska dohoda[70] je globálna dohoda o zmene klímy, ktorá nadväzuje na Kjótsky protokol. Dohoda bola uzavretá v decembri 2015 v Paríži a slávnostne podpísaná v apríli 2016 v sídle Organizácie spojených národov – v New Yorku. Hlavné ciele Parížskej dohody:

- v rámci dlhodobého cieľa sa vlády dohodli, že udržia zvyšovanie globálnej priemernej teploty výrazne pod 2°C v porovnaní s pred industriálnymi úrovňami a budú pokračovať v úsilí o obmedzenie tohto zvyšovania na 1,5°C;
- počas Parížskej konferencie predložili krajiny komplexné národné akčné plány v oblasti klímy zamerané na zníženie svojich emisií;
- súhlasili, že v záujme zabezpečenia transparentnosti a dohľadu si budú navzájom a aj verejnosti poskytovať informácie o tom, ako napredujú pri plnení svojich cieľov;

Európska únia a ďalšie rozvinuté krajiny budú naďalej poskytovať finančnú pomoc na opatrenia v oblasti klímy s cieľom pomôcť rozvojovým krajinám znížiť emisie a vybudovať odolnosť voči vplyvom zmeny klímy.

Pre Slovenskú republiku nadobudla Parížska dohoda platnosť 4. novembra 2016 (30 dní po tom, čo najmenej 55 zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy, ktoré celkovo predstavujú najmenej 55 % celkových emisií skleníkových plynov, uložilo svoje listiny o ratifikácii).

---

[70] https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/climate-change/paris-agreement/;

USA sú prvou krajinou, ktorá sa rozhodla od tejto dohody odstúpiť. Pravidlá dohody však znemožňovali Spojeným štátom odstúpiť počas obdobia prvých troch rokov od ratifikácie dohody zo 4. novembra 2016. Toto rozhodnutie tak nadobudlo účinnosť až v roku 2020. Po voľbách sa USA znova hlásia k dohode.
Na margo obecne k problematike klimatických zmien treba uviesť, že vzhľadom na to, že prevažná väčšina emisií skleníkových plynov pochádza z výroby energie, ich znižovanie sa zákonite dotýka jednej z najdôležitejších podmienok ekonomického rozvoja krajiny.
Globálne znižovanie emisií by sa malo prejaviť čo najskôr (skeptici opäť tvrdia, že už aj tak je neskoro...), zmeny v štruktúre výroby energie smerom k nízkouhlíkovým technológiám sú však dlhodobým procesom a nedôjde k nim samovoľne. Zavádzanie nových technológií je nákladné, a tým pádom ovplyvňuje konkurenciescchopnosť každého podniku, ktorý sa pre ne rozhodne. Preto je dôležité, aby podobné opatrenia prijala čo najväčšia skupina krajín s vysoko rozvinutým alebo rýchlo sa rozvíjajúcim hospodárstvom.
Emisie skleníkových plynov pochádzajúcich zo Slovenska sú takmer zanedbateľné, napriek tomu Slovensko neodmieta svoju časť zodpovednosti. Naše emisie na obyvateľa, či na jednotku hrubého domáceho produktu sú pomerne vysoké, čo svedčí o vysokej energetickej náročnosti slovenského hospodárstva. Je to dané predovšetkým dedičstvom z minulých dôb, vďaka ktorému máme na Slovensku vysokú hustotu ťažkého priemyslu. Je nepochybné, že kľúčovou oblasťou pre opatrenia, vedúce k ďalšiemu znižovaniu emisií, je výroba a spotreba energie, či už v priemyselnom sektore alebo v doprave. Emisie a rast hospodárstva sú zatiaľ veľmi úzko prepojené, preto aj redukčné opatrenia musíme voliť tak, aby sme nezasiahli negatívne do nášho ekonomického rozvoja.

3.2.1 - Európska energetická únia

Od svojho najväčšieho rozšírenia Európska únia čelila viacerým krízam, či už to bola plynová kríza v roku 2006, 2009 a najnovšie aj roku 2014, alebo finančná a hospodárska kríza, ktorá začala v roku 2008 a pokračuje takmer do dnes.

Energetická problematika sa do popredia európskych politík dostala až po východnom rozšírení Únie v roku 2004. Dôvod bol jednoduchý. Nové členské krajiny zdedili aj takmer úplnú závislosť na dovoze surovín, ako ropa, či zemný plyn z Ruskej federácie.

Pri zostavovaní novej Komisie v septembri 2014 sa kandidát na predsedu Jean-Claude Juncker[71] podujal reformovať Európsku energetickú politiku a vytvoriť Energetickú úniu, ktorá infraštruktúrne prepojí členské štáty a zjednotí ich pri rokovaniach s tretími krajinami. „Chcem uskutočniť reformu a reorganizáciu európskej energetickej politiky tak, aby sa vytvorila nová Európska energetická únia. (…) Musíme zvýšiť podiel energie z obnoviteľných zdrojov na našom kontinente. Nie je to len otázka zodpovednej politiky v oblasti zmeny klímy, ale zároveň aj základná požiadavka priemyselnej politiky."

Z tohto konceptu Junckera ďalej vychádzalo smerovanie , že Európska energetická únia zabezpečí, aby Európa mala bezpečnú a dostupnú energiu šetrnú ku klíme. Rozumnejšie využívanie energie pomáha bojovať proti zmene klímy a je stimulom nielen pre tvorbu nových pracovných miest a rast, ale aj investície do budúcnosti Európy.

Európa investuje do ochrany svojich obyvateľov a zaručuje im bezpečnosť dodávok energií. Našou veľkou prioritou je budovanie elektrizačných sústav. Budeme investovať do inovácie a budúcnosti európskych priemyselných odvetví, ktoré potrebujú byť ekologické a konkurencieschopné.

Na túto činnosť sme dostali najdôležitejší mandát, aký sme mohli, a síce mandát od našich občanov. Podľa posledného prieskumu Eurobarometra v tejto otázke podporuje veľká väčšina Európanov naše ambiciózne úsilie o transformáciu európskeho hospodárstva a vykonanie Parížskej dohody.

V novembri 2015 EÚ zohrala vedúcu úlohu pri sprostredkovaní historickej, ambicióznej a globálnej Parížskej dohody o zmene klímy medzi 195 krajinami. Ratifikácia tejto dohody v októbri

[71] https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/euco-sibiu-energy-union-climate-change-policy_sk.pdf

2016 zo strany EÚ umožnila, aby dohoda za necelý rok nadobudla platnosť. Parížska dohoda je tak nezvrátiteľná.
Pri zostavovaní novej Komisie v septembri 2014, na vytvorenie Energetickej únie Juncker vytvoril pozíciu podpredsedu Komisie, ktorý bude koordinovať prácu komisárov zodpovedných za energetiku, klímu, dopravu atď.
Juncker priradil energetické portfólio slovenskému diplomatovi Marošovi Šefčovičovi, ktorý sa v novom tíme stal najdlhšie slúžiacim eurokomisárom. Šefčovič už počas jesenného vypočutia pred Európskym parlamentom avizoval, že má jasnú predstavu o prioritách Energetickej únie.[72]

Zámery EÚ pre vybudovanie Energetickej únie

Podpredseda Komisie Maroš Šefčovič predstavil koncept pre Energetickú úniu založený na piatich pilieroch spolu s 15 bodovým akčným plánom 25. februára 2015. Výsledná podoba sa dotýka okrem energetiky aj ďalších politík, *vrátane dopravy, výskumu a inovácií, zahraničnej politiky, regionálnej a susedskej politiky či obchodu.*
„Toto je najväčší energetický projekt od čias založenia Spoločenstva uhlia a ocele," vyhlásil Šefčovič a pripomenul, že EÚ každý rok minie približne 400 miliárd eur za dovoz energie, je teda prirodzená snaha túto závislosť znižovať.
Podpredseda Komisie taktiež pripomenul, že projekt energetickej únie by v konečnom dôsledku mal viesť k znižovaniu cien energie, čo je dôležité, lebo najmenej 10 percent obyvateľov EÚ si dnes nemôže dovoliť uhrádzať poplatky za energiu.
„V 21. storočí by sa Európania nemali každé leto pýtať, či budú mať dosť energie na zimu," povedal Šefčovič s odkazom na nevyhnutnosť zaistenia energetickej bezpečnosti pre Európu, čo je spojené s diverzifikáciou energetických zdrojov.

---

[72] Energetická únia: Juncker a Šefčovič; https://euractiv.sk/section/energeticka-ucinnost/linksdossier/energeticka-politika-eu-000335/;

V rámci zvyšovania *energetickej bezpečnosti* plánuje Komisia diverzifikovať zdroje, dodávateľov a dopravné trasy a to elektrickej energie, jadrového paliva, ale predovšetkým zemného plynu.
Prioritou sa stalo urýchlenie prác na tzv. Južnom plynárenskom koridore, ktorý prepojí EÚ so Strednou Áziou a Azerbajdžanom. Ďalšou alternatívou k ruskému plynu je podľa Komisie Alžírsko, Nórsko či nové náleziská v Stredomorí. Rozvíjať bude partnerstvo s Kanadou a Spojenými štátmi.
Južný koridor za približne 45 miliárd eur je však podľa slovenského podpredsedu Komisie jediným projektom, ktorý „môže priniesť nový plyn novou trasou do Európy, čo je kľúčové pre zaistenie energetickej bezpečnosti EÚ." V budúcnosti by sa plynovodná sústava mohla napojiť aj na náleziská v Turkmenistane, Iraku, či Iráne.
EÚ sa ďalej sústredí aj na zvyšovanie počtu terminálov pre skvapalnený plyn (LNG) a ich využívanie. Šefčovič pri viacerých príležitostiach pripomenul, že súčasná kapacita sa využíva len minimálne. Komisia by mala v roku 2016 vypracovať komplexnú stratégiu pre LNG a jeho skladovanie.
Spoločný nákup a kontrola zmlúv. Dôležitým nástrojom, ktorý sa Komisia rozhodla preskúmať je mechanizmus agregácie dopytu na účely spoločného nákupu plynu v krízových situáciách. Šefčovič však zdôraznil, že takýto nákup by mohol byť iba na dobrovoľnej báze.
Medzi členskými krajinami panuje vo veci spoločného nákupu plynu rozkol. Zatiaľ čo západné krajiny tvrdia, že jednotný nákup by narážal na pravidlá hospodárskej súťaže, krajiny strednej a východnej Európy, ktoré sú závislé od jedného dodávateľa tento návrh privítali.
Kontroverzný sa ukázal aj návrh na zvýšenie transparentnosti dodávok plynu a ex ante kontroly zmlúv a komerčných dohôd s tretími krajinami.
„V budúcnosti by Komisia mala byť informovaná o rokovaniach o medzivládnych dohodách od ich raného štádia – zabezpečí sa tým lepšie predbežné posúdenie zlučiteľnosti príslušnej dohody s pravidlami vnútorného trhu a kritériami bezpečnosti dodávok energie.

Účasť Komisie na takýchto rokovaniach s tretími krajinami a posun k štandardným zmluvným doložkám by tiež mohli účinnejšie predchádzať neprimeranému tlaku a zabezpečiť dodržiavanie európskych pravidiel," potvrdil Šefčovič.
Členské štáty okamžite prejavili nesúhlas s odvolaním sa na „ochranu obchodného tajomstva." Napríklad maďarský premiér Viktor Orbán označil návrh za „ohrozenie národnej suverenity."
Maďarsko len nedávno predĺžilo kontrakt o dodávkach plynu s ruským Gazpromom a podľa vyjadrení Viktora Orbána sa im podarilo vyjednať výrazne lepšie podmienky a aj ceny.
Nemecký energetický koncern E.ON má taktiež podpísaný dlhodobí kontrakt s priaznivými podmienkami. Komisia bola preto v marci nútená doplniť sekciu o zachovaní dôvernosti citlivých informácií. Dôležité budú najmä infraštruktúrne prepojenie medzi členskými štátmi a odstraňovanie tzv. energetických ostrovov.
Pre elektrinu bol stanovený osobitný cieľ minimálneho prepojenia na úrovni 10 % inštalovanej kapacity na výrobu elektriny v členských štátoch, ktorý by sa mal dosiahnuť do roku 2020.
Opatrenia potrebné na jeho dosiahnutie sú stanovené v oznámení Komisie pripojenom k tomuto strategickému rámcu pre energetickú úniu. V roku 2016 predloží Komisia správu o opatreniach potrebných na dosiahnutie úrovne 15 % do roku 2030.
Komisia plánuje vytvoriť aj osobitné fórum energetickej infraštruktúry s cieľom prediskutovať pokrok s členskými štátmi, príslušnými zoskupeniami regionálnej spolupráce a inštitúciami EÚ. Prvýkrát sa zídu koncom roka 2015. Žiadna nová legislatíva nebude podľa Šefčoviča úspešná, ak sa nezaručí úplná implementácia a dôsledné presadzovanie existujúcej legislatívy v energetike a súvisiacich oblastiach.
Šefčovič upozornil, že pri súčasnom stave existencie 28 národných systémov energie je nevyhnutné búrať administratívne a technické bariéry a vyhnúť sa napríklad situáciám, keď rozhodnutie na národnej úrovni negatívne ovplyvní susedov tejto krajiny. Pri štátoch, ktoré neimplementujú legislatívu načas alebo správne, bude Komisia podľa neho neoblomná.

Komisia plánuje posilniť aj právomoci dvoch agentúr. V rámci integrácie prevádzky prenosových sústav a prepravných sietí exekutíva posilní európsku sieť prevádzkovateľov prenosových sústav pre elektrinu a prepravných sietí pre plyn (ENTSO-E/G), ktorá vznikla v rámci tretieho energetického balíka. Bude treba zriadiť regionálne operačné centrá, ktoré dokážu účinne plánovať a riadiť cezhraničné toky elektriny a plynu.
Posilniť plánuje aj právomoci Agentúry pre spoluprácu regulačných orgánov v oblasti energetiky (ACER), ktorá má vnútroštátnym regulačným orgánom pomáhať najmä v cezhraničných otázkach. V súčasnosti vydáva najmä odporúčania a stanoviská a má veľmi obmedzené rozhodovacie právomoci.
Krajiny, vrátane Slovenska vyjadrili nesúhlas s „presúvaním právomocí v oblasti energetiky do Bruselu," či vytvorenie „jednotného regulátora." „Tvrdíme, že národní regulátory musia mať aj naďalej možnosť efektívne vstupovať do regulácie energií, pretože musíme vidieť rozdiel medzi trhom a spotrebiteľom v Nemecku a na Slovensku, vo Francúzsku, Taliansku a možno aj Bulharsku a Rumunsku," potvrdil premiér Robert Fico.
Podľa expertov by však nové právomoci mohli „urýchliť cezhraničné obchodné dohody a upriamiť nové investície na infraštruktúrne projekty, na ktoré dnes neexistujú dostatočné podnety." „Regulácia je veľmi široký pojem a zahŕňa aj rozhodnutia o tom, ako a kde chceme postaviť infraštruktúru. Napríklad dnes nemáme inštitúciu, ktorá by rozhodla pri cezhraničných projektoch o tom, ktoré sú efektívne a ktoré nie," uviedol analytik Jozef Badida.
Okrem posilňovania právomocí Komisia v polovici júla v rámci tzv. letného balíčka predstaví konzultáciu na prepracovanie trhu s elektrickou energiou a prepojenie veľkoobchodu a maloobchodu.
V roku 2015 Komisia navrhne novú štruktúru európskeho trhu s elektrinou a v roku 2016 na ňu nadviaže legislatívnymi návrhmi. Predchádzať chce najmä využívaniu tzv. kapacitných mechanizmov a iným „nekoordinovaným" investíciám, ako sú napríklad rôzne schémy na podporu obnoviteľných zdrojov energie, ktoré "rozdrobujú spoločný trh."

Komisia plánuje zvýšiť transparentnosť zloženia nákladov na energie a ich cien zavedením pravidelného a podrobného monitorovania a informovania, a to aj o vplyvoch nákladov na energie a ich cien na konkurencieschopnosť.
Osobitná pozornosť sa bude venovať verejným intervenciám ako regulované sadzby, politiky zdaňovania energie a miera podpory z verejných zdrojov, ako aj ich vplyvu na cenotvorné mechanizmy vrátane deficitu vyplývajúceho z tarifných cien elektriny.
„Raz za dva roky chceme prísť so štúdiou EK o tom, aké sú ceny v jednotlivých krajinách, aké zložky do nej vstupujú. Sú členské štáty, kde až 51 % ceny tvoria položky, ktoré nemajú priamu nadväznosť na výrobu alebo distribúciu elektrickej energie," naznačil Šefčovič.
„Je dôležité nájsť cestu k ich sprehľadneniu, lebo tam vidím hlavnú príčinu rozdielov medzi koncovými cenami elektriny v EÚ a USA, kde je cenová štruktúra jednoduchšia," dodal.
Komisia sa bude v rámci pravidiel hospodárskej súťaže a správy hospodárskych záležitostí usilovať o postupné zrušenie regulovaných cien pod úrovňou nákladov. „Zároveň členské štáty vyzve k vytvoreniu časového plánu postupného zrušenia všetkých regulovaných cien," hovorí sa v oznámení.
Ďalšou dôležitou súčasťou Energetickej únie je dôraz na *energetickú účinnosť,* ktorú Komisia považuje za „prvý zdroj energie" a ten „najbezpečnejší." Do roku 2030 plánujú členské štáty zvýšiť energetickú efektívnosť až o 27 percent možnosťou prehodnotiť tento cieľ a zvýšiť ho až na 30 percent. Šefčovič neočakáva, že členské štáty zvýšia cieľ, ktorý si stanovili v októbri 2014, pretože už 27 percent bolo „ťažké dosiahnuť."
Prísnejšie pravidlá by mala Komisia presadiť už počas revízie smernice o Energetickej účinnosti a Energetickej náročnosti budov v roku 2016. Novinkou bude celoeurópska stratégia pre vykurovanie a chladenie a iniciatíva inteligentného financovania inteligentných budov.
Komisia sa domnieva, že „budovy skrývajú obrovský potenciál zvýšenia energetickej efektívnosti. Úprava existujúcich budov v záujme ich energetickej efektívnosti a plného využitia udržateľné-

ho vykurovania a chladenia priestorov zníži faktúry EÚ za dovoz energií, posilní energetickú bezpečnosť a zníži náklady na energie pre domácnosti i podniky."

V rámci plnenia klimatických cieľov plánuje Komisia podporiť aj dekarbonizáciu dopravy a postupný prechod na alternatívne palivá. Navrhne preto „komplexný balík opatrení v cestnej doprave, ktorý podporí efektívnejšie systémy spoplatňovania infraštruktúry, zavádzanie inteligentných riešení v doprave a zvyšovanie energetickej účinnosti."

Nová stratégia výskumu a inovácie bude podľa Komisie stredobodom energetickej únie a to tak, aby bola Európa „svetovou jednotkou v oblasti obnoviteľných zdrojov energie a v riešeniach v oblasti uskladnenia energie."

Koncept napokon odobrila aj Európska rada na zasadnutí 19-20. Marca 2015. Podpredseda Komisie odvtedy navštevuje členské štáty v rámci tzv. turné, na ktorom približuje výhody nového konceptu pre jednotlivé krajiny. Na Slovensku sa zastavil v máji 2015.

Zároveň so zainteresovanými aktérmi, ale aj verejnosťou a občianskou spoločnosťou konzultuje národné správy o stave energetických systémov, ktoré Komisia zverejnila 18. novembra spolu s prvou správou o Stave Energetickej únie. Šefčovič v nej konštatoval, že budovanie novej energetickej politiky EÚ „ide podľa plánu". Väčšinu novej legislatívy plánuje Komisia zverejniť do konca roka 2016, aby sa ich „mohli dotiahnuť" ešte pred skončením mandátu Junckerovej Komisie.

Slovenský podpredseda zároveň predstavil nový systém riadenia Energetickej únie, ktorého základom budú *národné energeticko-klimatické plány členských štátov.* „Niektoré z členských štátov nemajú ani dnes jasne stanovenú energetickú stratégiu," vysvetlil novinárom.

Šefčovič na stretnutí ministrov energetiky oznámil členským štátom, že národné energeticko-klimatické plány na budú musieť vypracovať už v priebehu roku 2017. Zaručiť sa tak má „predvídateľnosť" pre investorov, ktorí kvôli neustálim zmenám v legislatíve a nízkym cenám elektriny neinvestujú do energetického sektora ale aj lepšia koordinácia energetických a klimatických politík.

Konkrétnu štruktúru národných plánov predstaví Komisia v legislatívnom návrhu v priebehu roka 2016. V nich však bude jasné, že budú sledovať 5 hlavných tematických okruhov, na ktorých je postavená Energetická únia. Pokrok v ich plnení bude Komisia kontrolovať prostredníctvom každoročnej správy.
Okrem konkrétnych záväzkov na roky 2021 až 2030 budú plány naznačovať aj smer, ktorým sa členské štáty plánujú uberať až do roku 2050.
Krajiny musia naznačiť, ako únia dosiahne energeticko-klimatické plány na rok 2030 – 40 % zníženie emisií skleníkových plynov oproti úrovniam v roku 1990, 27 % zvýšenie podielu obnoviteľných zdrojov energie, 27 % zvýšenie energetickej účinnosti a 10-15 % prepojenosť prenosových sietí medzi členskými krajinami.
Komisia v novembri zverejnila aj nový zoznam Projektov spoločného záujmu, ktorý výrazne okresala na 195 energetických projektov.
Na druhý zoznam sa dostal aj projekt Eastring, slovenského prepravcu plynu Eustream. Čeliť však bude tvrdej konkurencii. „Na zozname sa Eastring nachádza spolu s ďalšími dvoma projektmi podobného rázu, jedným z nich je Tesla, druhým je Brua. V podstate majú iné trasovanie ale ich spoločná črta je tá, že to nie sú len klasické interkonektory ale sú to plynovody prechádzajúce cez viacero členských krajín," vysvetlil novinárom podpredseda Komisie Maroš Šefčovič.
Plánovaný plynovod, ktorý by mohol viesť z Veľkých Kapušian až na bulharsko-turecku hranicu má podľa Šefčoviča výhodu v tom, že je plánovaný ako obojsmerný, čím by sa „posilnila severo-južná a južno-severná kapacita, ktorá nám teraz v únii chýba".
Financovanie z európskych zdrojov však Eastring nemá isté. „Tým, že sa Eastring dostal na tento zoznam je možné, aby sa jeho promóteri uchádzali o financovanie štúdie realizovateľnosti. V nej sa bude tento projekt porovnávať aj s ostatnými konkurenčnými projektmi a zisťovať do akej miery by bol zaujímavý aj pre investorov, keďže všetky projekty si budú musieť nájsť financovanie na základe verejno-súkromných partnerstiev," povedal slovenský podpredseda.

Na zoznam kľúčových energetických infraštruktúrnych projektov, sa dostali aj iné slovenské plynovody. Medzi ne patria aj interkonektory s Poľskom, ktoré Slovensku umožnia napojiť sa na terminál so skvapalneným plynom (LNG) v Świnoujście, či ropovodné prepojenie medzi Bratislavou a rakúskym Schwechatom.
Z uvedených zámerov EÚ na záver podpredseda Komisie zodpovedný za energetickú úniu Maroš Šefčovič uviedol: *„Dnes štartujme ten najambicióznejší európsky energetický projekt od založenia spoločenstva uhlia a ocele. Projekt integrujúci 28 európskych energetických trhov do spoločnej energetickej únie, ktorý zníži energetickú závislosť Európy a investorom ponúkne predvídateľnosť prepotrebnú na tvorbu pracovných miest a rastu. Dnes sme sa pustili do zásadného procesu prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo šetrné ku klíme. K energetickej únii, ktorá má na prvom mieste občana a ponúka mu cenovo dostupnejšiu, bezpečnejšiu a udržateľnejšiu energiu. Spolu s ostatnými komisármi, ktorí v rámci projektového tímu úzko spolupracovali, a s podporou celej Komisie som odhodlaný premeniť túto energetickú úniu na realitu.“*
Európska komisia predstavuje v súhrne svoju stratégiu na dosiahnutie odolnej energetickej únie s výhľadovou politikou v oblasti zmeny klímy tak, že *Energetická únia znamená najmä*:[73]
- *väčšiu solidaritu:* so znižovaním závislosti od jediného dodávateľa a možnosťou plne sa spoľahnúť na susediace štáty, najmä v prípade prerušenia zásobovania energiou. S vyššou transparentnosťou v prípadoch, keď krajiny EÚ uzatvárajú obchodné dohody o nákupe elektriny či plynu od krajín mimo EÚ,
- *prúdenie energie, akoby bola „piatou slobodou“:* slobodou voľného cezhraničného toku energie – s dôsledným presadzovaním súčasných pravidiel v oblastiach, ako je napr. právne rozčlenenie energetických spoločností či nezávislosť regulačných orgánov – v prípade potreby s prijatím právnych krokov. S prepracovaním trhu s elektrickou energiou, aby bol prepojenejší, viac sa zameriaval na obnoviteľné zdroje a reagoval pružnejšie. S hĺbkovou reformou

73 https://www.enviroportal.sk/clanok/energeticka-unia-bezpecna-udrzatelna-konkurencieschopna-cenovo-dostupna-energia-pre-vsetkych-europanov

štátnych intervencií na vnútornom trhu a postupným vyradením neekologických dotácií.
- *energetickú efektívnosť na prvom mieste:* s úplnou zmenou nazerania na energetickú efektívnosť – jej chápaním ako samostatného zdroja energie, ktorý dokáže rovnocenne konkurovať výrobným kapacitám,
- *prechod na trvácnu nízkouhlíkovú spoločnosť:* so zaistením, aby elektrizačná sústava jednoducho a efektívne absorbovala lokálne vyrobenú energiu (vrátane tej z obnoviteľných zdrojov), s podporou vedúceho postavenia EÚ na technologickom poli, a to vývojom novej generácie technológií obnoviteľných zdrojov energie a zabezpečením vedúceho postavenia v oblasti elektromobility, expanziou vývozu a globálnej konkurencieschopnosti európskych firiem.

Rozvoj Energetickej únie a vízia jej ďalšieho smerovania

Rok 2015 neznamenal len úvodný štart veľkého projektu EÚ *Energetickej únie*, ale v jeho závere sa zišli svetoví lídri v Paríži, aby sa dohodli, ako sa vysporiadať s jednou z najväčších výziev ľudstva: zmenou podnebia.
Vznik energetickej únie zdôrazňuje príspevok Európy k parížskym rokovaniam a zameriava sa na ďalšie kroky. Vedúce postavenie Európy v prechode na nízkouhlíkové hospodárstvo musí po Paríži pokračovať, a to prostredníctvom vykonávania cieľov v oblasti klímy a energetiky do roku 2030 a koherentnej diplomacie v oblasti energetiky a klímy, ktorá zabezpečí, aby všetky krajiny plnili svoje záväzky.
Energetická únia predstavuje kľúčové stavebné kamene vykonávacieho mechanizmu vedúceho k predvídateľnejším, transparentnejším a stabilnejším politikám. Usmernenie EÚ,[74] ktoré prijala k *integrovaným národným energetickým a klimatickým plánom* poskytuje základ pre členské štáty, aby mohli začať pripravovať svoje integrované národné energetické a klimatické plány na obdobie od roku 2021 do roku 2030. Navrhovaná metodika pre kľúčové uka-

[74] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1449767367230&uri=CELEX:52015DC0572;

zovatele je prvým krokom k meraniu a monitorovaniu plnenia energetickej únie.
Ešte pred tým v júli 2015 Komisia predložila návrh na revíziu systému EÚ na obchodovanie s emisiami. Toto je posledný krok k tomu, aby bol systém EÚ na obchodovanie s emisiami schopný hrať v plnej sile ako hlavný európsky nástroj na dosiahnutie cieľa v oblasti emisií skleníkových plynov do roku 2030. Komisia nalieha na Európsky parlament a Radu, aby posunuli návrh vpred.
Komisia zvolala 15. októbra 2015 zástupcov miest a obcí, aby zahájili nový *Dohovor starostov*, ktorý sa bude zaoberať iniciatívami zameranými na zmiernenie zmeny klímy a adaptáciu na ňu. Zavedením Globálneho paktu starostov a primátorov podporí činnosť miestnych orgánov na celom svete, vrátane regiónov, ktoré doposiaľ neboli zapojené.
V septembri 2015 Komisia predložila oznámenie *„Smerom k integrovanému strategickému plánu pre energetické technológie (SET)“*. Ktoré má dať nový impulz k rozvoju a zavádzaniu nízkouhlíkových technológií, tým lepšie koordinovať výskumné a inovačné úsilie v celej Európe.
Podľa zverejnenej *tretej správy o stave energetickej únie* sa transformácia Európy na nízkouhlíkovú spoločnosť stáva novou realitou[75]. Vďaka pokroku dosiahnutému v roku 2017 je EÚ na správnej ceste k splneniu cieľov projektu.
Energetická transformácia nie je možná bez prispôsobenia infraštruktúry potrebám budúceho energetického systému. Energetická, dopravná a telekomunikačná infraštruktúra sú čoraz viac navzájom previazané. Miestne siete budú mať čoraz väčší význam pre každodenný život európskych občanov, ktorí budú čoraz viac prechádzať na riešenia elektromobility, decentralizovanej výroby energie a riadenia odberu.
Dosiahli sa síce značné úspechy, problémy však naďalej pretrvávajú najmä v sektore elektrickej energie. V záujme ich riešenia Ko-

[75] https://ec.europa.eu/slovakia/news/the_third_report_on_the_state_of_the_energy_union_sk;

misia prijala oznámenie o cieli dosiahnuť prepojenosť elektrizačných sústav na úrovni 15 % do roku 2030.
Najnovšia správa o stave energetickej únie hodnotí aj pokrok jednotlivých krajín. Správa o Slovensku sa zameriava na hodnotenie makroekonomických údajov, energetickej bezpečnosti a efektivity, dekarbonizácie ekonomiky a obnoviteľných energií..
Komisia chce pôsobiť k ďalšiemu rozvoju súčinnosti a spolupráce medzi inštitúciami EÚ, organizovanou občianskou spoločnosťou a miestnymi a regionálnymi samosprávami a ich inštitúciami, pokiaľ ide o dosahovanie cieľov energetickej únie. Keďže miestne a regionálne orgány majú blízko k širokej verejnosti a dobre poznajú miestnu situáciu, môžu skutočne účinne prispôsobovať a uplatňovať opatrenia v oblasti energetickej politiky. Predstavujú kľúčovú úroveň rozhodovania v odvetviach ako doprava, územné plánovanie, budovy a sociálna starostlivosť, a preto sú nesmierne dôležité pre koordináciu opatrení na podporu *energetickej účinnosti a obnoviteľných zdrojov energie.*
V nedávno prijatej správe Európskeho parlamentu, sa uvádza, že „členské štáty by mali zriadiť stálu platformu pre viacúrovňový dialóg o energetike, ktorá by zoskupovala miestne orgány, organizácie občianskej spoločnosti, podnikateľov, investorov a iné príslušné zainteresované strany s cieľom prediskutovať rôzne navrhované možnosti pre politiky v oblasti energetiky a klímy“, a zároveň sa pripomína, že je dôležité zapájať do takýchto platforiem odborové zväzy, spotrebiteľské organizácie a organizácie občianskej spoločnosti zamerané na ochranu životného prostredia a zabezpečiť na ich efektívnu účasť potrebné prostriedky.
Štvrtá správa [76]o stave energetickej únie ukazuje pokrok dosiahnutý v energetickej únii od začiatku Junckerovej komisie. Na základe doteraz dosiahnutých výsledkov sa v správe stanovujú právne predpisy, ako aj politické záväzky a ciele pre čistejší a ekologickejší svet. Zohľadňuje vyvíjajúce sa globálne výzvy v oblasti životného prostredia, hospodárstva a konkurencieschopnosti. Vízia sa stala realitou.

[76] https://ec.europa.eu/commission/publications/4th-state-energy-union_en

Cieľom energetickej únie je poskytnúť spotrebiteľom bezpečnú, udržateľnú, konkurencieschopnú a cenovo dostupnú energiu. Robí to tak, že prepracuje európske energetické a klimatické systémy a politiky, čím sa EÚ dostane do popredia pri riešení globálnej energie z obnoviteľných zdrojov a zmeny klímy.
Európa sa už stala globálnym lídrom v boji proti zmene klímy. Európske politiky realizované počas posledných piatich rokov vo všetkých oblastiach nasmerovali EÚ správnou cestou, takže si mohla plne osvojiť zásadu prechodu na čistú energiu, využiť hospodárske príležitosti, ktoré z toho vyplývajú, vytvárať rast a pracovné miesta a zdravšie životné prostredie pre spotrebiteľov.
Energetická únia popri modernizácii európskej politiky v oblasti energetiky a klímy podporuje v súlade so záväzkami EÚ prijatými na základe Parížskej dohody prechod európskeho hospodárstva na čistú energiu v kľúčových odvetviach, s akcentom na zabezpečenie sociálne spravodlivého prechodu. *Budovanie odolnej energetickej únie s progresívnou politikou v oblasti klímy a energetiky je jednou z politických priorít Európskej komisie.*
V súčasnosti hodnotíme úspešnú realizáciu toho, čo bolo v roku 2014 ešte len víziou jednotnej, prepojenej, bezpečnej a udržateľnej energetickej únie. K správe sú priložené dva dokumenty preukazujúce pokrok dosiahnutý v oblasti energie z obnoviteľných zdrojov a energetickej účinnosti. Komisia zároveň predkladá aj správu o vykonávaní strategického akčného plánu pre batérie a oznámenie o efektívnejšom a demokratickejšom rozhodovaní v politike EÚ v oblasti energetiky a klímy. Podpredseda Komisie Maroš Šefčovič zodpovedný za energetickú úniu, tomu uviedol:
„Energetická únia ukazuje Európu v tom najlepšom svetle. Ide o spoločné riešenie otázok veľkej energetickej bezpečnosti a transformácie energetiky, ktoré sa nedajú vyriešiť v rámci jednotlivých štátov. Z náročnej úlohy transformácie energetiky sme vytvorili ekonomickú príležitosť pre všetkých Európanov. Predovšetkým sme museli skutočne transformovať naše politiky v oblasti energetiky a klímy: nešlo iba o malé dolaďovanie, ale o systematickú zmenu. Žiadny členský štát by nemohol také niečo uskutočniť sám. V správe sa uvádza, ako sa všetky opatrenia energetickej únie kombinujú,

aby bola naša politika prispôsobená potrebám budúcnosti. Náš rámec v súčasnosti umožňuje presmerovanie investícií do technológií a riešení orientovaných na budúcnosť. Zaviedli sme aj opatrenia pre priemysel, ako napríklad výrobu batérií v Európe, a zároveň sa zabezpečilo, aby sme v procese transformácie nezabúdali na žiadneho Európana. Teraz je na každom členskom štáte, aby nasledoval daný príklad a rýchlo integroval vnútroštátne opatrenia do oblastí energetiky, klímy, mobility a všetkých ostatných súvisiacich oblastí, aby Európa mohla do polovice tohto storočia postupovať na ceste k dosiahnutiu klimatickej neutrality."

Energetická únia posilnila vnútorný trh s energiou a zvýšila energetickú bezpečnosť EÚ vďaka investíciám do novej inteligentnej infraštruktúry (vrátane cezhraničnej). Zabezpečila sa nová moderná koncepcia príslušného trhu a bol zavedený mechanizmus spolupráce medzi členskými štátmi založený na princípe solidarity, ktorý umožňuje účinnejšie a efektívnejšie reagovať na potenciálne krízy.

Integrácia a inovácia vo všetkých odvetviach hospodárstva a podpora konzistentnosti medzi širokým spektrom súvisiacich politík a rôznymi opatreniami budú dôležitejšie ako kedykoľvek predtým. Tento prístup – vrátane energie; zmierňovania zmeny klímy a prispôsobovanie sa tejto zmene; kvalita vzduchu; digitálne technológie; priemysel; transport; pôda; poľnohospodárstvo; sociálne problémy; a mnohé ďalšie otázky – je potrebné podporovať na európskej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Európska zelená dohoda

Zmena klímy a zhoršovanie stavu životného prostredia predstavujú existenčnú hrozbu pre Európu a svet. Na zvládnutie tohto problému potrebuje Európa novú stratégiu rastu, ktorá zmení Úniu na moderné a konkurencieschopné hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje.

Európska zelená dohoda [77]predstavuje plán Európskej komisie na ekologickú transformáciu hospodárstva EÚ v záujme udržateľnej budúcnosti. Celý svet vrátane Európy sa bude musieť vysporia-

[77]https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sk

dať s čoraz častejšími a náročnejšími výzvami v oblasti životného prostredia a zmeny klímy. Práve Európska zelená dohoda by mala predstavovať nástroj ako čeliť daným výzvam a premeniť ich na príležitosti.

Primárnym cieľom Európskej zelenej dohody je zabezpečiť aby do roku 2050 bola *Európa vôbec prvý klimaticky neutrálny kontinent.* Daný dlhodobý cieľ znamená, že do roku 2050 sa čisté emisie skleníkových plynov vyprodukované členskými štátmi Európskej únie budú rovnať nule. Dohoda si rovnako dáva za cieľ oddeliť hospodársky rast od využívania zdrojov a zabezpečiť, že pripravované zmeny budú spravodlivé a inkluzívne, pričom sa nezabudne na žiadneho jednotlivca či región.

Dohoda v sebe zahŕňa viacero nosných prvkov. Medzi najdôležitejšie patria výrazné zvýšenie ambícií Európskej únie v oblasti klímy na roky 2030 a 2050. Rovnako zabezpečenie dodávky čistej, cenovo dostupnej energie, pričom sústredenie bude na *posilňovanie produkcie energie z obnoviteľných zdrojov, rozširovanie medzinárodnej spolupráce pri zlepšovaní energetickej infraštruktúry či na boj proti energetickej chudobe*.

Ďalej sa chce zamerať na rýchlejší a efektívnejší rozvoj obehového hospodárstva, predovšetkým v odvetviach náročných na zdroje (textilný priemysel, stavebníctvo, elektronika a plasty) a pozitívne vplývať na spotrebiteľské správanie (preferencia opätovne použiteľných trvácnych výrobkov). Riešiť bude aj energeticky náročné oblasti ako je výstavba a obnova budov alebo doprava, ktorých podiel na emisiách skleníkových plynov je mimoriadne vysoký. Vypracovanie a následná implementácia *Stratégie z „Farmy na stôl"* má viesť k udržateľnejšej potravinovej politike zapojením všetkých fáz potravinového reťazca.

Naplnenie spomenutých ambicióznych cieľov bude finančne mimoriadne náročné, predovšetkým pre členské štáty, ktoré majú históriou určenú horšiu štartovaciu pozíciu súvisiacu s masívnym využívaním zastaraných a neekologických zdrojov energie a tepla. Pomôcť prekonávať podobné prekážky má *Investičný plán pre udržateľnú Európu*, ktorý by mal zmobilizovať investície zo zdrojov Európskej únie, pričom počíta aj s participáciou člen-

ských štátov a súkromného sektora. Celková výška naakumulovaných investícií by mala dosiahnuť minimálne hodnotu 1 bilión eur. Ďalšími európskymi finančnými nástrojmi pre zelenšiu budúcnosť sú Modernizačný fond na podporu investícií do modernizácie energetických systémov, či Investičný fond na podporu inovatívnych riešení v oblasti obnoviteľných zdrojov energie, priemyslu, ukladania a využívania zachyteného uhlíka či uskladňovania energie.
Dohoda bola predstavená 11. decembra 2019 v Bruseli a je súčasťou stratégie pre naplnenie Agendy 2030 a prijatých záväzkov v rámci Parížskej dohody.
Ciele Európskej zelenej dohody budú právne zakotvené prostredníctvom Európskeho právneho predpisu v oblasti klímy, ktorý bol navrhnutý v marci 2020. Daný predpis ako súčasť Európskej zelenej dohody ukladá do právneho poriadku cieľ na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050. Rovnako zaväzuje Európsku komisiu preskúmať už spomenuté klimatické ciele do roku 2030. Následne bude publikovaná dopadová štúdia, ktorá môže navrhnúť zmenu právnych predpisov a zvýšenie cieľov Európskej únie v oblasti klímy na rok 2030 zo 40 % až na 50 % - 55 %. Právny predpis rovnako nastavuje trajektórie pre emisie skleníkových plynov po roku 2030 či definuje mechanizmus monitorovania členských štátov a ich pokroku pri dosahovaní klimatickej neutrality a adaptácie.
Súčasťou dohody je tiež *Európsky klimatický pakt*, ktorý bude slúžiť ako platforma pre verejnosť pre podieľanie sa na prechode na nízkouhlíkové hospodárstvo. Pakt má vyvolať širšiu diskusiu o zmene klímy prostredníctvom rôznych aktivít a podujatí, naštartovať reálne projekty napríklad v oblasti obnovy budov, mobility, či výstavby stromov a spájať všetky zainteresované strany tak aby vzájomne zdieľali nadobudnuté skúsenosti a úspešné príklady z praxe. EK 9.12.2020 decembra zahájila *Klimatický pakt* s[78] s cieľom zvýšiť povedomie o globálnom otepľovaní a umožniť oby-

[78] https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/eu-commission-launches-climate-pact-to-bring-public-on-board-with-green-deal/

vateľom poznanie zeleného prechodu. Pakt je celoeurópska iniciatíva, ktorá vyzýva ľudí, komunity a organizácie, aby si vymieňali informácie a diskutovali o zmene podnebia a zhoršovaní životného prostredia. Zameria sa na štyri témy - zelené oblasti, zelená mobilita, efektívne budovy a zelené zručnosti.
„V rámci klimatického paktu spojíme ľudí a organizácie, ktoré chcú konať pre planétu, pretože okrem zákonov, cieľov a investičných plánov musíme konať aj sami," uviedol výkonný viceprezident Frans Timmermans. pre európsku zelenú dohodu.
Pakt tiež vyzýva ľudí a organizácie, aby sa stali veľvyslancami, šírili poznatky o zmene podnebia a šli príkladom. Toto vychádza z rôznych existujúcich iniciatív vrátane piatkov pre budúcnosť a Dohovoru starostov o klíme a energetike, kde miestne samosprávy propagujú opatrenia v oblasti klímy, často nad rámec ambícií národných vlád.
Prieskum Komisie v roku 2019 zistil, že deväť z desiatich Európanov považovalo zmenu podnebia za vážny problém a cítilo, že ochrana životného prostredia je pre nich osobne dôležitá. Cieľom paktu je pomôcť ľuďom zapojiť sa do opatrení v oblasti zmeny klímy a hovorí: „Mnohé riešenia načrtnuté v Zelenej dohode môžu uspieť, iba ak budú navrhnuté sociálne spravodlivo a ak sa ich spolu s vládou budú podieľať aj občania, komunity, spoločnosti a organizácie. politiky a regulácia. "
„Pokiaľ ide o boj proti zmene podnebia, môže konať ktokoľvek a každý môže prispieť," dodal Timmermans, ktorý pakt zaháji počas online podujatia 16. decembra, predstaví prvých veľvyslancov a prediskutuje nadchádzajúce sľuby klimatického paktu.
Počas prvého roka bude pakt poskytovať príležitosť na začatie a pripojenie sa k záväzkom v oblasti zmeny klímy, výmene skúseností a preskúmaní spoločných akcií so špecializovaným sekretariátom na podporu vykonávania paktu.
Toto pomôže Komisii informovať a aktívne komunikovať s osobami činnými v oblasti zmeny klímy, ako aj s ľuďmi, ktoré sú ťažko dostupné.
Aj keď si ľudia môžu osvojiť udržateľnejšie vzorce spotreby, jednotlivci to nemôžu robiť sami, tvrdia aktivisti. Varovanie je, že

klimatický pakt by nemal odvádzať pozornosť od požadovaných zmien v podnikaní a priemysle.
„Akákoľvek iniciatíva, ktorej cieľom je zapojiť verejnosť do problematiky podnebia a motivovať činnosť v oblasti zmeny podnebia, je dobrá vec, ale existuje nebezpečenstvo, že sa stane rozptýlením alebo zámienkou, aby sme nerobili prácu potrebnú na znižovanie emisií," uviedol Colin Roche, bojovník za Priateľov Zeme.
„To, čo skutočne musíme vidieť, sú kroky politického systému, aby sa zabezpečilo, že najmä korporácie nebudú stáť v ceste prechodu," dodal.
EÚ by mohla znížiť asi 40% svojich emisií na základe svojich súčasných záväzkov , čo si však vyžaduje rýchlu implementáciu a zelenú dohodu zo strany verejnosti.
Opozícia miestneho obyvateľstva môže niekedy oddialiť projekty v oblasti čistej energie. Napríklad vo Francúzsku nebola postavená ani jedna veterná farma na mori z dôvodu právnych výziev miestneho obyvateľstva, ktoré sa obáva vplyvu veterných turbín na rybolov a cestovný ruch.
Pobrežná veterná energia si vyžaduje aj pobrežnú infraštruktúru, ako sú rozšírené elektrické siete, ale v Nemecku sa sieťová sústava nestíhala z dôvodu miestnych námietok proti pobrežným turbínam a elektrickým vedením .
Problémy sú aj s odmietaním zmeny podnebia a v roku 2019 sa obávajú, že sa podnebie stalo novým bojiskom pre krajne pravicových politikov .
Pakt sa to snaží vyriešiť slovami: „Napriek rozsahu a závažnosti zmeny podnebia stále existujú popierači klímy, pochybovači a odďaľujúce kroky. Je dôležité zapojiť sa do konštruktívneho a otvoreného dialógu založeného na vedeckých dôkazoch. "
„Správne uvedenie faktov je kľúčovým prvým krokom v boji proti dezinformáciám a vyvráteniu mýtov. Jasné rozprávanie o prírode a zmene podnebia je silnou pozvánkou na akciu: doma, v škole, v správach a na pracovisku, "hovorí Komisia.
„V prvých fázach sa klimatický pakt zameria na „zelené oblasti, zelenú dopravu, zelené budovy a zelené zručnosti,". Neskôr sa

má pôsobnosť paktu rozšíriť aj na udržateľnú spotrebu a výrobu, kvalitu pôdy, zdravú výživu a udržateľné diéty.
Súčasťou klimatického paktu bude aj kampaň „Rátaj s nami“ (Count Us In). Táto kampaň má za cieľ mobilizovať ľudí po celom svete, aby znížili svoju uhlíkovú stopu a podporili opatrenia na ochranu klímy.
Podľa správy OSN, ak by sa miliarda ľudí, čo je približne dvojnásobný počet obyvateľstva EÚ, rozhodla pre viac udržateľný životný štýl, svetové emisie by klesli až o 20 percent.
Summit EÚ 11.12.2020 zameraný na eurorozpočet 2021-2027 mal ale aj ďalší dôležitý výstup. Premiéri a prezidenti sa po dlhej noci rokovaní dohodli na stanovení ambicióznejšieho cieľa *znížiť emisie skleníkových plynov do roku 2030 o 55 percent voči stavu z roku 1990.*Doterajší cieľ pre tento dátum bol znížiť emisie o 40 percent.
Zhodu názorov šéfov štátov a vlád členských krajín ocenila aj predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová, ktorá skonštatovala, že uvedený 55-percentný cieľ znižovania emisií do konca budúceho desaťročia poskytuje Únii šancu dospieť ku klimatickej neutralite do roku 2050.
Týždenník Politico informoval, že rokovania o klimatickej agende narážajú na postoj Poľska, ktoré bolo podporované Českom a ďalšími stredoeurópskymi krajinami závislými od dodávok od uhlia. Poľská strana sa obávala, že väčšie škrty pri prechode na zelené hospodárstvo budú znamenať aj vyššie rozpočtové náklady voči krajinám, ktoré nie sú až natoľko závislé na uhlí, a že oveľa „bolestivejšie“ budú aj požiadavky na znižovanie emisií v odvetviach, ako je doprava, poľnohospodárstvo či stavebníctvo.
Poľsko rovnako presadzovalo právo členských krajín zvoliť si svoj národný energetický mix podľa vlastného výberu, aby bolo možné dosiahnuť ambiciózne klimatické ciele Európskej únie. A Poľsko žiadalo presadiť aj návrh, aby reforma systému obchodovania s emisnými povolenkami EÚ ponechala viac peňazí pre financovanie modernizácie energetických systémov. Varšava a Praha žiadali, aby akákoľvek dohoda o cieľoch pre rok 2030 umožnila využívať plyn alebo jadrovú energiu pri útlme znečisťujúcich fosílnych palív. V tejto požiadavke nakoniec uspeli.

Komisia prijala 14. októbra 2020 piatu správu o stave energetickej únie za rok 2020[79] a jej sprievodné dokumenty, ktoré sa zameriavajú na rôzne aspekty energetickej politiky EÚ. Tato správa je prvou správou *od prijatia Európskej zelenej dohody*. Zaoberá sa tým, ako energetická únia prispieva k dlhodobým cieľom Európy v oblasti klímy. Jednotlivé v nej posúdenia 27 národných energetických a klimatických plánov (NEKP) analyzujú postupy a ambície každého členského štátu v plnení aktuálnych cieľov v oblasti klímy a energetiky na rok 2030. Z celkového posúdenia vyplýva, že členské štáty tieto ciele dokážu splniť a vo väčšine prípadov robia značný pokrok pri ich dosahovaní. V správach sa zdôrazňuje, ako sektor energetiky môže prispieť k zotaveniu EÚ z hospodárskej krízy spôsobenej ochorením COVID-19. Doteraz sa ukázalo, že energetická únia je odolná voči výzvam spôsobeným pandémiou, pokiaľ ide o energetické systémy a pracovníkov energetického priemyslu.

Výkonný podpredseda pre Európsku zelenú dohodu Frans Timmermans uviedol: „*Sektor energetiky zohráva kľúčovú úlohu v znižovaní emisií a v plnení Európskej zelenej dohody. Dnešná správa o stave energetickej únie poukazuje na pokrok, ktorý robíme, ako aj na budúce výzvy a príležitosti. Investície a reformy, ktoré sme zaviedli, musia byť hnacou silou zelenej obnovy a dostať nás na správnu cestu v záujme dosiahnutia klimatickej neutrality do roku 2050.*“

Komisárka pre energetiku Kadri Simsonová dodala: „*Národné energetické a klimatické plány sú základným nástrojom našej spolupráce s členskými štátmi pri plánovaní politík a investícií v oblasti zelenej a spravodlivej transformácie. Nastal čas premeniť tieto plány na realitu a dostať sa pomocou nich z krízy COVID-19 vďaka novým pracovným miestam a konkurencieschopnejšej energetickej únii.*“

Správa sa zaoberá piatimi rôznymi rozmermi energetickej únie:

- dekarbonizáciou (vrátane energie z obnoviteľných zdrojov),
- energetickou efektívnosťou, energetickou bezpečnosťou,

[79] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_20_1837;

- vnútorným trhom s energiou a výskumom,
- inováciami a konkurencieschopnosťou.

Správa obsahuje usmernenia týkajúce sa rýchleho vykonávania NEKP a spôsobu, akým investície a reformy súvisiace s energetikou môžu podporiť oživenie hospodárstva EÚ. Zdôrazňuje sa v nej spôsob, akým plán obnovy NextGeneration EU dokáže podporiť členské štáty pomocou niekoľkých hlavných programov financovania.

Piata správa o stave energetickej únie je po prvý raz doplnená o analýzu dotácií v oblasti energetiky, v ktorej sa uvádza jasná potreba lepších údajov o dotáciách v oblasti energetiky a väčšieho úsilia o zníženie tých, ktoré podporujú výrobu a spotrebu fosílnych palív. Zároveň bola uverejnená aj správa o konkurencieschopnosti čistej energie, z ktorej vyplýva, že priemysel EÚ úspešne využíva príležitosti prechodu na čistú energiu. Tento sektor prekonáva tradičné energetické technológie z hľadiska pridanej hodnoty, produktivity práce a rastu zamestnanosti. Komisia okrem toho prijala správy o pokroku v oblastiach vnútorného trhu s energiou, cien energií a nákladov na energie, energetickej efektívnosti a energie z obnoviteľných zdrojov.

Výsledky v implementácii stratégie energetickej únie v cieľoch: cenovo dostupná, bezpečná, konkurencieschopná a udržateľná energia pre všetkých Európanov

Komisia vo svojich hodnotiacich správach konštatuje, že uskutočnila svoju víziu stratégie energetickej únie tak, aby mal každý prístup k dostupnej, bezpečnej, konkurencieschopnej a udržateľnej energii . Európa už hrá priekopnícku úlohu v boji proti klimatickým zmenám. Za posledných päť rokov EÚ vďaka implementovaným opatreniam vytvorila dobrú pozíciu na uskutočnenie energetickej transformácie v plnom rozsahu a zároveň na využitie výhod súvisiacich ekonomických príležitostí na vytvorenie rastu a pracovných miest, ako aj zdravšieho prostredia pre spotrebiteľov.

Energetická únia nielen modernizuje európsku politiku v oblasti energetiky a podnebia, ale aj podporuje prechod na čistú energiu v kľúčových odvetviach európskeho hospodárstva v súlade so záväzkami EÚ vyplývajúcimi z *Parížskej dohody* a zároveň zabezpečuje

sociálne prijateľný prechod. Budovanie pevnej energetickej únie s výhľadovou politikou v oblasti klímy a energetiky bolo jednou z politických priorít Junckerovej Komisie.
Dnes, po úspešnom zavedení toho, čo bolo v roku 2014 iba víziou zjednotenej, prepojenej, bezpečnej a udržateľnej energetickej únie, Komisia robí inventúru. K správam, ktoré hodnotia prínosy energetickej únie, sú priložené dokumenty ukazujúce pokrok v oblasti obnoviteľnej energie a energetickej účinnosti. Komisia súčasne predkladá správu o vykonávaní strategického akčného plánu pre batérie a oznámenie o účinnejšom a demokratickejšom rozhodovaní v energetickej a klimatickej politike EÚ. Energetická únia posilnila vnútorný trh s energiou a zvýšila energetickú bezpečnosť EÚ investovaním do nových inteligentných (vrátane cezhraničných) infraštruktúr. Bol zavedený najmodernejší dizajn trhu a mechanizmus spolupráce medzi členskými štátmi založený na solidarite s cieľom účinnejšie a efektívnejšie reagovať na potenciálne krízy.
Ako Komisia nedávno zdôraznila vo svojom oznámení „Čistá planéta pre všetkých“ , energetická transformácia si vyžaduje komplexné hospodárske a sociálne zmeny, na ktorých sa podieľajú všetky odvetvia hospodárstva a spoločnosti,
Európsky zákon o klíme prijatý Európskou komisiou[80] 20.4.2021 zakotvuje záväzok EÚ dosiahnuť do roku 2050 klimatickú neutralitu a ako strednodobý cieľ znížiť čisté emisie skleníkových plynov do roku 2030 najmenej o 55 percent v porovnaní s úrovňami z roku 1990. Tento právny rámec umožnil EÚ udržať si vedúcu úlohu v boji proti zmene klímy stanovením ešte ambicióznejších cieľov pre celý rad energetických odvetví, od ambicióznejších cieľov pre obnoviteľnú energiu a energetickú účinnosť až po ciele pre emisie.
Okrem nového právneho rámca Komisia zaviedla vhodný rámec pre činnosť podpornými opatreniami na zabezpečenie hladkého priebehu zmien pre európske podniky, regióny a mestá. Ako súčasť energetickej únie sa tak Európa dostáva na spoločnú cestu.

[80] https://svet.sme.sk/c/22642900/unia-predbezne-odobrila-navrh-europskeho-zakona-o-klime.html

Literatúra

[1] BARIČ, O: *Kohézna politika Slovenskej republiky po vstupe do Európskej únie.* Odborná monografia.Vydavateľ : NCEGŠ - Národné centrum európskych a globálnych štúdii. Bratislava 2019. ISBN 978-80-972508-3-6.

[2] BARIČ, O: Finančná implementácia fondov politiky súdržnosti na Slovensku. In: Kolektív autorov: *25rokov rozvoja Slovenskej republiky.* (kolektívna monografia) Vydavateľ: Matica slovenská a OZ NCEGŠ - Národne centrum európskych a globálnych štúdií. Martin 2018. ISBN 978-80-972508-2-9.

[3] BARIČ, O: Politika súdržnosti Európskej únie z aspektu Slovenska. In: Kolektív autorov: *Pätnásť rokov vývoja integrácie Slovenska do Európskej únie* (kolektívna monografia) Vydavateľ: Matica slovenská a OZ NCEGŠ - Národne centrum európskych a globálnych Martin 2020. ISBN 978–80–8128–254–6

[4] BARIČ, O.: Global Economic Trends and Their Impact on the Creation of a New Industrial Policy in Slovakia. In: Ivanička, Koloman et al: *Resources of The Slovak Republikc as a factor of development strategies in European and global space;* Vydavateľstvo EKONÓM v Bratislave, 2011. ISBN 978-80-225-3204- .

[5] BARIČ, O: Future Development of Inovative Industy Policy Based on EU Strategy In: Ivanička, Koloman et al.: Monografia k RIO+20: *NEW MODEL OF SOCIO-ECONOMIC SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE SLOVAK REPUBLIC*. Vydavateľ : VŠEMVS, Bratislava 2012. ISBN: 978-80-89600-02-1.

[6] HEYDER, A/ SCHMIDT, P (2002) Deutscher Stolz. Patriotismus wäre besser. In: Heitmeyer, Wilhelm (Hg.) Deutsche Zustände. Folge 1. Frankfurt a. M., 71–82.

[7] HEYWOOD, A. 2004. Politológie (Preklad Zdeněk Masopust). Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2004. ISBN 80-86432-95-5.

[8] HRIVÍK, P. 2018a: Základy vzniku samostatnej Slovenskej republiky, jej premeny a slovenská súčasnosť po 25 rokoch. In: 25 rokov rozvoja Slovenskej republiky. (kolektívna monografia) Martin : Matica slovenská v spolupráci s Občianskym združením NCEGŠ, 2018. s. 26-66. ISBN 978-80-8128-228-7.

[9] HRIVÍK, P. 2018b: Slovenská republika v Európskom integračnom rámci. In: 25 rokov rozvoja Slovenskej republiky. (kolektívna monografia) Martin : Matica slovenská v spolupráci s Občianskym združením NCEGŠ, 2018. s. 93-128. ISBN 978-80-8128-228-7.

[10] HUSÁR, J: Aj ekonómia je veda. Kniha o ekonomickej vede. Vydavateľ: Letra Edu, Bratislava 2018. ISBN 9788089962051.

[11] CHOVANEC, J: Podmienky a predpoklady vzniku ČSFR a jej rozdelenie bez referenda. In: Kolektív autorov: 25rokov rozvoja Slovenskej republiky. Vydavateľ: Matica slovenská a OZ NCEGŠ - Národne centrum európskych a globálnych štúdií. Martin 2018. ISBN 978-80-972508-2-9.

[12] IVANIČKA, K: *Európske trendy a naše perspektívy a záujmy v integrujúcej sa Európe*. Vydavateľstvo EKONÓM 2010, ISBN 978-80-225-2937-2.

[13] KREJČÍ, O. 2007. Mezinarodni politika (3. aktualizované a rozšírené vydanie). Praha: Ekopress, 2007. ISBN 978-80-86929-21-7.

[14] KLEIN, M. 2014. Die nationale Identität der Deutschen: Commitment, Grenzkonstruktionen und Werte zu Beginn des 21. Jahrhunderts. Wiesbaden: Springer VS.

[15] NOVOSÁD, F. 2003. Národná identita voči novým výzvam. In Euractiv,19.8.2003. Dostupné na internete :

http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/narodna-identita-voci-novymvyzvam

[16] PRUTSCH, M. J. 2015 [2013]. Europäisches historisches Gedächtnis: Politik, Herausforderungen und Perspektiven [Zweite Auflage]. Brüssel: Europäisches Parlament.

[17] SCHWAB, K. (ed.) et al.: *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. Geneva: World Economic Forum 2011, ISBN 978-92-95044-74-6.

[18] SMITH, A. D. 1991. National Identity. London: Penguin Books, 1991, ISBN 0-87417-203-9.

[19] STANĚK, P. 2010. *Globálna kríza – hrozba alebo výzva?* Sprint dva, Bratislava, 2010, ISBN: 978-80-89393-22-0.

[20] THIEL, M. 2011. The Limits of Transnationalism: Collective Identities and EU Integration. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Dokumenty a internetové príspevky

Im Auftrag des CULT-Ausschusses durchgeführte Studie – Europäische Identität; https://www.europarl.europa.eu/thinktank/de/document.html?reference=IPOL_STU%282017%29585921

Národný plán zavedenia eura v Slovenskej republike - http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_EURO/NP_SK_APRIL2008.pdf

Stratégia prijatia eura v SR - http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_EURO/STRATEGIA_PRIJATIA_EURA_SK.pdf

Hospodárska a menová únia EÚ - https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.sk.html

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky
Detail materiálu | Portal OV (gov.sk)

Plán hospodárskej obnovy Európy, http://www.europarl.europa.eu/sides/

Partnerská dohoda Slovenskej republiky na roky 2021 – 2027 - Detail materiálu | Portal OV (gov.sk)

Stratégia Európa 2020 - https://www.eesc.europa.eu/sk/sections-other-bodies/other/europe-2020-steering-committee

Rámcový dohovor OSN o zmene klímy- https://www.minzp.sk/klima/politika-zmeny-klimy/medzinarodne-zmluvy-dohovory/

Parížska dohoda - https://eur-lex.europa.eu/content/paris-agreement/paris-agreement.html?locale=sk

Energetická únia - https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/energy-union/

Agenda 2030 -https://www.mirri.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html

Európska zelená dohoda - https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/green-deal/Európsky klimatický pakt - https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action/pact_sk

Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021-2030 - https://www.economy.gov.sk/energetika/navrh-integrovaneho-narodneho-energetickeho-a-klimatickeho-planu

Nízkouhlíková stratégia rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030 s výhľadom do roku 2050 - https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24531/2

Energetická politika SR - https://www.mhsr.sk/energetika/energeticka-politika

Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030 - https://www.minzp.sk/files/iep/publikacia_zelensie-slovensko-sj_web.pdf

Zhrnutie

V súvislosti s európskou integráciou sa veľa hovorí o európskej identite, ktorá sa hľadá v tzv. spoločných európskych hodnotách kresťanstva, humanizmu, židovsko, antických koreňoch európskej kultúry a jej spoločných rysoch na celom kontinente, odkazu osvietenstva, postupne dominujúci demokratickej tradícii atď. Tieto hodnoty sú nepochybne v spoločnostiach jednotlivých členských krajín EÚ s rôznou mierou a intenzitou prítomné, avšak málokedy si ich občania uvedomujú ako hodnoty všetkým spoločné.

Tradičné vnímanie definuje národnú identitu ako fenomén, ktorý zahŕňa napr. územie národa, spoločný jazyk, zvyklosti, kultúru. Existuje však množstvo prístupov ku skúmaniu identity, všetky sa však zhodujú v tom, že identita sa vyvíja v konkrétnom kultúrnom a socio-historickom kontexte, nie je niečím nemenným a historickým, mení svoje formy, obsah a dosah na spoločnosť v čase.

Európska únia je veľmi rôznorodá, a dynamicky sa vyvíja , preto na vytváranie a formovanie jej identity treba nazerať v širších a špecifických súvislostiach. V tvorbe európskej identity podľa nášho názoru môžu zásadným spôsobom napomôcť európske politické inštitúcie. Je veľmi podstatné, aby pri tvorbe legislatívnych, politických a inštitucionálnych aktov EÚ, ktoré zasahujú do vytvárania budúcich podôb identity, aby medzi suverenitou štátnopolitických spoločenstiev a suverenitou prenesenou z týchto spoločenstiev na tvoriaci vyšší politický celok – EÚ sa dosiahla vyváženosť. V dnešnej globalizovanej spoločnosti je potrebné chápať ,že proces tvorenia európskej identity, nie je procesom vytvárania európskeho supernároda.

Pokusy predstaviteľov EÚ o vytvorenie akejsi európskej identity siahajú až do roku 1973, kedy v Kodani lídri európskej "deviatky" prijali "Dokument o európskej identite". Napriek tomu zostávala európska identita dlhé roky iba umelým konštruktom politikov a idea "európanstva" si nenašla väčšinovú podporu občanov členských krajín. Skepticizmus a výhrady členských krajín voči Európe sú v zásade podporované nezmeneným dodržiavaním tradičných hodnôt národnej identity a suverenity, národného spoločného dobra, národnej identity a národne orientovaného vlastenectva, ktoré sa

po stáročia vnímajú ako normálne. Preto tieto národné postoje a vzorce myslenia je potrebné v „európskom“ veku 21. storočia upraviť a doplniť. K tomu je potrebný zdĺhavý a možno aj bolestivý proces.

Rovnako ako národná identita aj európska identita je založená na pilieroch, na symbolickejšej úrovni, na európskej vlajke a európskej hymne, samozrejme aj ako sú spoločné hodnoty alebo peniaze, v prípade EÚ je to v značnej miere spoločná mena euro.

Okrem hmatateľných výhod je euro aj významným symbolom európskej jednoty a identity. Zavedenie eura bolo viac než len ekonomické rozhodnutie – bolo to aj politické rozhodnutie, ktoré posilnilo proces európskej integrácie. Hospodárska a menová únia a silné a stabilné euro sú základom rastovo orientovaného hospodárskeho prostredia v EÚ. Tento fakt je nesmierne dôležitý, pretože priamo ovplyvňuje hospodársky rast, zamestnanosť a úspech podnikov z EÚ. Zároveň má vplyv aj na dostupnosť investičného kapitálu, udržateľnosť verejných financií a dôchodkov a schopnosť financovať systémy sociálneho zabezpečenia v EÚ. Európska únia, ktorá vystupuje ako spoločný hospodársky celok, ukázala v dnešnom finančne nestabilnom svete, že dokáže čeliť nepriaznivým okolnostiam a podporiť jednotlivé členské štáty, ktoré by inak boli zraniteľnejšie. Spoločná mena euro ako jeden zo symbolov procesu zjednocovania Európy priniesla ako organický doplnok jednotného trhu nové možnosti pre bankové a finančné inštitúcie. Zhodne možno konštatovať, že rovnako aj pre obchodné a priemyselné spoločnosti.

Spoločná mena má však aj svojich oponentov, potvrdzuje to fakt, že nie všetky krajiny EÚ sa rozhodli prijať spoločnú menu euro, aj keď sa k tomu zaviazali ako napr. Česká republika. Úlohu tu zohráva nie len hospodárska situácia krajiny, ale sú to aj politické pohľady.

Odstraňovanie prekážok a posilňovanie územnej spolupráce EÚ medzi členskými štátmi je synonymom európskej integrácie a solidarity. Už od svojho vzniku pred viac ako 60 rokmi podporuje EÚ toto úsilie s cieľom prehlbovať územnú súdržnosť, odstraňovať regionálnu nerovnosť a otvárať jednotný trh. Ochrana, podpora

a investovanie do cezhraničnej spolupráce prospieva nielen pohraničným spoločenstvám, ale aj Európskej únii ako celku.
Základnou úlohou európskych inštitúcií by malo byť vytváranie takého prostredia, ktoré by znamenalo šancu pre osobný rozvoj a sebarealizáciu, prostredie založené na ochote ku komunikácii, teda tvorba pozitívnych identít. Európska únia by sa teda mala zamerať na vytváranie spoločných európskych záujmov podporovaných vedomím európskej vzájomnosti a solidarity.
Za príklady utvárania európskej identity v súčasnosti možno považovať v súvislosti s európskou integráciou jednotlivé politiky EÚ. Ide predovšetkým o tie politiky, ktoré sa najviac a bezprostredne a hmatateľne dotýkajú nielen členských štátov EÚ, ale aj ich občanov. Tým sa v ich vedomí vytvára obraz spolupatričnosti v rámci EÚ. K týmto politikám nepochybne patri kohézna politika a energetická politika do ktorej sa implementujú environmentálne princípy a ciele a ktorá sa integruje s politikou zmeny klímy, ktoré sú potom kostrou Energetickej únie EÚ.
Zmyslom kohéznej politiky , často používanej ako synonymom politika súdržnosti, je podpora krajiny ako celku smerujúca do oblastí, ktoré vytvárajú podmienky pre jej lepší ekonomický a sociálny rozvoj. Politika súdržnosti prináša novým členským štátom výhody. Jej význam a budúcnosť je v tom, aby zmiernila sociálne a ekonomické rozdiely medzi členskými krajinami EÚ a ich regiónmi. Politika súdržnosti v regionálnych, poľnohospodárskych a sociálnych veciach podporovaná inovačnou politikou EÚ, predstavuje časť spoločného bohatstva EÚ. V ďalšom období investície do inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu nás vedu k hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti, ktorá je zladená so stratégiou EU 2020.
Základom realizácie politiky súdržnosti sú finančné nástroje. Predstavujú spôsob účinného vynakladania a využívania zdrojov, ktoré sú zahrnuté vo viacročných rozpočtoch EÚ pre dosahovanie cieľov politiky súdržnosti EÚ. *Týmito nástrojmi sú fondy*, ktoré môžu na základe EÚ odsúhlasených *programových dokumentov* jednotlivé členské krajiny využívať.

Význam eurofondov pre Slovensku ekonomiku umocňuje ich doterajšie využitie. Je už niečo cez pätnásť rokov, ako Slovensko využíva prostriedky EÚ. Na Slovensku sa z týchto fondov vybudovali nové cesty, železnice, zrekonštruovali sa námestia, školy či škôlky, zlepšila sa elektronická komunikácia so štátom, zvýšila sa vedecká a vzdelanostná úroveň Slovenska či znížila nezamestnanosť. Ak by Slovensko v roku 2004 do Európskej únie nevstúpilo, prišlo by nielen o eurofondy, ale aj o silný priemysel, keďže podľa štatistík až 80 percent výrobkov domácich firiem smeruje práve do krajín Európskej únie.

Nemožno však nespomenúť, že Slovensko aj prispieva do rozpočtu EU. Za obdobie od vstupu Slovenskej republiky do EÚ, podľa ročných štátnych záverečných účtov, boli celkovo do rozpočtu Slovenskej republiky prijaté príjmy z EÚ vo výške 28 638 404 tis. eur a Slovenská republika odviedla do všeobecného rozpočtu EÚ sumu vo výške 11 623 730 tis. eur, na základe čoho čistá finančná pozícia voči EÚ dosiahla 17 014 674 tis. eur.

Vývoj plánovaného čerpania ŠF z EÚ zahrnutých ako prostriedkov do ročných plánov štátneho rozpočtu oproti skutočnému čerpaniu jasne ukázal výrazné dlhodobé zaostávanie od počiatku programovacích období, až do jeho skončenia s výnimkou posledného roka.

K výraznému nárastu čerpania eurofondov na Slovensku neprispelo ani spomínané obdobie hospodárskej krízy z konca roka 2008 do prvého štvrťroku 2010. Pri rýchlom využívaní eurofondov na zmiernenie krízy rozhodujúcu úlohu mali zohrávať hlavne investície do vzdelávania, vedy a výskumu a inovácii. Takýto trend nastúpili ako príklad z minulosti severské krajiny z čoho teraz získavajú. V našom prípade využívanie eurofondov zaostávalo.

Je preto opodstatnená kritika expertov v tejto oblasti, ale aj ekonómov, že žiadna vláda dlhodobo nevenovala problematike eurofondov dostatočnú pozornosť.

Treba poznamenať, že ak za všeobecný cieľ politiky súdržnosti pokladáme eliminovanie regionálnych disparít treba skonštatovať, že sa tento zámer doposiaľ podarilo naplniť len čiastočne, zvlášť na Slovensku. V niektorých regiónoch sa dokonca tieto disparity ešte zväčšili.

V prvom polroku 2021 Slovensko ako aj ostatné krajiny predložili EK dôležité dokumenty, *Plán obnovya odolnosti* na riešenie dôsledkov pandémie Covidu s možnosťou využitia finančných prostriedkov 6,6 mld € pre obdobie 2021-2023 s možnosťou využitia až do roku 2026 a *Partnerskú dohodu na využívanie Európskych štrukturálnych fondov na obdobie 2021-2027* s možnosťou využívania do roku 2030 v sume 12,9 mld €. Realizácia týchto dokumentov je úzko vecne prepojená. Ak zoberieme do úvahy ich súvislosť s potrebou využiť do roku 2024 z predchádzajúceho programového obdobia 2014-2020 aby neprepadla nevyužitú čiastku 8,9 mld €, v priebehu nasledujúcich desiatich rokov je to celkom 27,6 mld €.

Takýto objem finančných zdrojov ešte dosiaľ Slovensko nemalo.

Energetika stála pri zrode európskej integrácie, keď dve z troch zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev (Zmluva o Európskom spoločenstve pre uhlie a oceľ a Zmluva o Euroatome) sa týkali práve tejto oblasti.

Energetika má v hospodárstve každej krajiny nenahraditeľné miesto, keďže od jej fungovania závisia skoro všetky súčasti ekonomiky štátu. Patrí tiež k najväčším znečisťovateľom, a preto zasahuje aj do oblasti ochrany životného prostredia.

Rozšírenie EÚ bolo významným podnetom pre vzrastajúci záujem o tému energetickej bezpečnosti a vonkajších energetických vzťahov. Základným cieľom energetických politík členských krajín EÚ je: zabezpečiť dostatočné množstvo zdrojov energie pri maximalizácii úspor energie na strane spotreby, zabezpečiť bezpečné a plynulé dodávky energie pri vyváženej štruktúre jej jednotlivých zložiek tak, aby v prípade výpadku jedného energetického zdroja mohol byť tento výpadok nahradený iným zdrojom. V posledných rokoch sa vo všetkých členských krajinách EÚ stáva kľúčovou otázkou diverzifikácia energetických zdrojov a to nielen podľa jednotlivých typov energetických zdrojov, ale aj podľa oblastí ich geografického pôvodu.

Tento široký komplex otázok týkajúci sa energetiky , ktorá zasahuje do životného prostredia a environmentálnych zásad zákonite viedol k vytvoreniu *energetickej únie.* Túto potrebu

umocňuje skutočnosť, že ak podľa analýz EÚ je svetovým lídrom v dovoze ropy, dováža jej 82 percent spotreby, podobná situácia je aj v dovoze zemného plynu, ktorý tvorí 57 percent spotreby, je nevyhnutné hľadať opatrenia na zlepšenie tejto situácie . Závislosť EÚ od dovozu uhľovodíkov sa neustále prehlbuje. Napríklad energetická závislosť EÚ vzrastie do roku 2030 od dovozu celkovej spotreby energie z 50 percent na 65 percent, dovozu zemného plynu z 57 na 84 percent a ropy z 82 na 93 percent.

Realizáciou politiky v rámci energetickej únie sa dosahuje, resp. dosiahne zabezpečenie energetických potrieb krajín EÚ, povedie k trvalému znižovaniu energetickej náročnosti, vytvorenie konkurenčného prostredia na energetickom trhu s cieľom znížiť náklady na všetkých stupňoch a odstrániť jednostrannú závislosť na dodávateľovi energie. Zároveň jej realizácia vytvára predpoklady pre zvýšenie energetickej efektívnosti.

Dôležitým prvkom v uplatňovaní energetickej únie je orientácia na zmenu klímy a zhoršovanie stavu životného prostredia, ktoré predstavujú existenčnú hrozbu pre Európu a svet.

Plán Európskej komisie na ekologickú transformáciu hospodárstva Európskej únie v záujme udržateľnej budúcnosti je práve *Európska zelená dohoda,* ktorá by mala predstavovať nástroj ako čeliť daným výzvam a premeniť ich na príležitosti. Celý svet vrátane Európy sa bude musieť vysporiadať s čoraz častejšími a náročnejšími výzvami v oblasti životného prostredia a zmeny klímy. Na jej podporu Európska komisia posilňuje výskum a inovácie , ktoré sú základom pre budúcnosť. Okrem technologického rozvoja a demonštračných činností máju podporiť experimentovanie a sociálne inovácie v rámci občianskej spoločnosti, ako aj posilniť postavenie občanov. Dosiahnuté výsledky výskumu a inovácii majú ďalej prispieť k ekologickej a digitálnej obnove a k zvýšeniu spoločenskej odolnosti napríklad v poľnohospodárstve, zrýchľovaní biodiverzity obnoviteľných zdrojov energie, čistej doprave a modernizácii smerom k obehovému hospodárstvu. To všetko môže pomôcť relatívne rýchlo napredovať v trvalo udržateľnom prechode na ekologické hospodárstvo.

Summary

In connection with the European integration, there is a lot of talks about European identity, which is sought in the so-called common European values of Christianity, humanism, Judaism, in the ancient roots of European culture and its common features throughout the entire continent, in the legacy of the enlightenment gradually dominating the democratic tradition, etc. These values are undoubtedly present in the societies of individual EU Member States, with varying degrees and intensities, but they are seldom appreciated by their citizens as values common to all of them.

Traditional perception defines the national identity as a phenomenon that includes, e.g., territory of the nation, common language, customs and culture. However, there are many approaches to the study of identity, but they all conform, that identity is developing in particular cultural and socio-historical context, that it is not something stationary and historical, that it changes its forms, content and impact on society at the time.

European Union is very diversified and evolving dynamically, therefore creation and formation of its identity must be seen in broader and specific context. In our view, European political institutions may play a key role in the European identity creating. It is very essential to achieve a balance between the sovereignty of state-policy communities and the sovereignty transferred from these communities to the higher political unit - the EU - when creating the EU legislative, political and institutional acts that interfere with the creation of future identity forms. In today's globalized society, it is necessary to perceive and understand that the process of European identity creating is not any process of a European super-nation creating.

Some attempts of EU representatives to create any kind of the European identity are dated back to 1973, when the leaders of the European "Nine" adopted the "Document on European Identity" in Copenhagen. Nevertheless, for many years the European identity remained only an artificial construct of politicians, and the idea of "Europeanism" did not found support of the majority of citizens in

the member countries. Member countries' skepticism and reservations towards the Europe are, basically, supported by unchanged adherence to the traditional values of national identity and sovereignty, national common good, national identity and nationally oriented patriotism, which have been perceived as normal for centuries. Therefore, these national attitudes and patterns of thinking need to be adapted and completed in the "European Age" of the 21st century. This requires a lengthy and possibly a painful process.
In like manner as a national identity, also the European identity is based on pillars, on a more symbolic level, on the European flag and on the European anthem, of course on the common values or currency, in the case of the EU it is largely the Euro as common currency.
In addition to tangible benefits, the Euro is also an important symbol of the European unity and identity. The Euro implementation was more than just an economic decision - it was also a political decision, that strengthened the process of European integration. Economy and monetary union and a strong and stable Euro are the basis of a growth-oriented economic environment in the EU. This fact is extremely important, because it directly affects economic growth, employment and the success of EU enterprises. It also has an impact on the availability of investment capital, on the sustainability of public finances and pensions, and on the ability to finance social security systems in the EU. The European Union, acting as a common economic entity, has shown in today's financially unstable world that it can face the adverse circumstances and it can support individual Member States which would otherwise be more vulnerable. The single currency, the Euro, as one of the symbols of the European unification process, has brought many new opportunities for banking and financial institutions, as an organic complement of the common market. It can be congruently stated that the same is true also for commercial and industrial companies.
However, the common currency has also its opponents, and that is confirmed by the fact, that not all EU countries have decided to implement the common currency, the Euro, even though they have committed themselves to do it, such as e.g., Czech Republic. Not

only the country's economic situation plays a role here, but also its political perspectives.

Removing obstacles and strengthening territorial cooperation between EU Member States is the synonym of the European integration and solidarity. Since its creation more than 60 years ago, the EU supported and supports these efforts to deepen territorial cohesion, to eliminate regional disparities and open up the common market. Protection, promotion and investment into the cross-border cooperation thrive on not only to border communities but also on the European Union as a whole.

The basic task of the European institutions should be creation of such environment, which would mean a chance for personal development and self-realization, to create environment based on a willingness to communicate, i.e., creation of positive identities. The European Union should be therefore focused on creating of common European interests, supported by conscience of European reciprocity and solidarity.

As examples of the European identity formation on the present may be considered individual EU policies, in the context of European integration. These are, above all, those policies that affect not only EU Member States, but also their citizens, most and directly and tangibly. This creates an image of fellowship within the EU in their consciousness. These policies undoubtedly include the cohesion policy and the energy policy, into which are implemented environmental principles and objectives and which is integrated with the climate change policy, that are then the framework of the EU Energy Union.

The purpose of the Cohesion policy, often used synonymously with coherence policy, is to support the country as a whole in areas that create the conditions for its better economic and social development. Cohesion policy brings benefits to the new EU Member States. Its importance and future consist in reducing social and economic disparities among the EU Member States and their regions. Cohesion policy in regional, agricultural and social affairs, supported by EU Innovation policy, is part of the EU's common wealth. In the next period, investing in smart, sustainable and in-

clusive growth will lead us to economic, social and territorial cohesion, in line with the EU 2020 strategy.

Financial instruments are the basis for the Cohesion policy implementation. They are a mood of efficient spending and using of resources that are included in the EU's multiannual budgets for achieving the objectives of EU Cohesion policy. *These instruments are the Funds* which can be used by the individual Member States on the basis of EU-agreed *programming documents*.

Importance of Euro-Funds for the Slovak economy is enhanced by their utilization up to now. It is a bit over fifteen years since Slovakia uses EU Funds. In Slovakia, new roads and railways were built from these Funds, many squares, schools and kindergartens were reconstructed, electronic communication with the state was improved, scientific and educational level of Slovakia was increased, and unemployment was reduced. If Slovakia did not join the European Union in 2004, it would lose not only Euro-Funds, but also Slovak strong industry, as according to statistics, up to 80 percent of the domestic companies´ products go to the countries of the European Union.

However, it needs to be mentioned, that Slovakia also contributes to the EU budget. For the period from the Slovak Republic accession to the EU, according to the annual state final accounts, revenues from the EU in the amount of 28,638,404 thousand Euros were received into the Slovak Republic budget, and the Slovak Republic transferred to the EU general budget amount of 11,623,730 thousand Euros, on the basis of what Slovak net financial position towards EU reached 17,014,674 thousand Euros.

Development of planned drawing of Funds from the EU, included as resources into the annual plans of the state budget compared to the actual drawing, clearly showed significant long-term lag from the beginning of programming periods until their ends, with exception of the last year.

The aforementioned period of economic crisis from the end of 2008 to the first quarter of 2010 did not contribute to any significant increase of the Euro-Funds utilization in Slovakia. Investments into education, science and research, and innovation had to

play a decisive role in the rapid use of Euro-Funds, to alleviate the crisis. Such trend has got on, e.g., in past the Nordic countries, from which they now obtain benefit. In our case, the Euro-Funds utilization lagged behind.

Therefore, it is reasonable criticism of experts in this field, but also of economists, that no government has paid sufficient attention for long period to the issue of Euro-Funds.

It is advisable to note that if we consider elimination of regional disparities to be the general goal of the Cohesion policy, then it must be stated, that this intention has been so far only partially fulfilled, especially in Slovakia. These disparities have been event increased in some regions.

In the first half of 2021, Slovakia as well as other countries submitted important documents to the EC, the *Recovery Plan* to address the consequences of the Covid pandemic, with the possibility of using 6.6 billion Euros for the period 2021-2023, with eventuality to use them until 2026, and the *Partnership Agreement for the European Structural Funds utilization for the period 2021-2027* with eventuality to use them until 2030 in the amount of 12.9 billion Euros. Implementation of these documents is substantially close linked. When we take into account their relation with the need to use by 2024 the amount 8.9 billion Euros from the previous programming period 2014-2020, in order not to forfeit the unused amount of 8.9 billion Euros, over the next ten years there is disposal in total amount of 27.6 billion Euros.

Slovakia did not have yet such volume of financial resources.

Power energy was at the birth of European integration, when two of the three founding treaties of the European Communities (the Treaty establishing the European Coal and Steel Community and the Euratom Treaty) covered this area.

Energetics has an irreplaceable place in the economy of each country, as almost all parts of the state's economy depend on its functioning. Energy production is also one of the biggest polluters, and therefore intervenes into the field of environmental protection.

EU enlargement has been a major stimulus to the growing interest in energy security and external energy relations. Basic goal of the

energy policies of the EU Member States is: to ensure sufficient amount of energy sources while maximizing energy savings on the consumption side; to ensure safe and continuous energy supply with balanced structure of its individual components, so that in case of failure of one energy source such outage should be compensated by another energy source. In recent years, the diversification of energy sources has become a key issue in all EU Member States, not only according to the individual types of energy sources, but also according to their geographical origin.

This broad complex of issues related to energetics, that interferes with the environment and environmental principles, has naturally led to the creation of the *Energy Union*. This need is potentiated by the fact that, according to EU analyzes it is the world leader in oil imports, importing 82 percent of its consumption, the same situation is true in natural gas imports, which represent 57 percent of consumption, and it is necessary to look for measures to improve this situation. The EU's dependence on hydrocarbons import is constantly growing. For example, the EU's energy dependence will increase from 50 percent to 65 percent for imports of total energy consumption by 2030, from 57 to 84 percent for natural gas, and from 82 to 93 percent for oil.

Implementation of the policy within frame of the Energy Union is achieved, respectively, it will be achieved provision of energy needs for the EU countries; it will lead to permanent reduction in energy demandingness; it will create a competitive environment in the energy market in order to reduce costs at all levels, and to eliminate unilateral dependence on the energy supplier. At the same time, its implementation creates preconditions for energy efficiency increasing.

An important element in the implementation of the Energy Union is the focusing on climate change and environmental degradation, which pose an existential threat to Europe and to the world.

The European Commission's plan for the ecological transformation of the European Union's economy, on behalf of sustainable future, is just the *European Green Agreement*, which should be a tool for meeting these challenges and turning them into opportunities. The

whole world, including Europe, will have to deal with the increasingly frequent and more exacting challenges in the sphere of environment and climate changes. To support it, the European Commission is reinforcing up research and innovation, which are the base for future. In addition to technological development and demonstrative activities, that should support experimentation and social innovation within frame of civil society, as well as to strengthen position of citizens. The results of research and innovation are intended to contribute further ecological and digital renewal, and to increasing societal resistance, for example, in agriculture, accelerating the biodiversity of renewable energy sources, clean transport, and modernization towards a circular economy. All of this may help to move forward relatively quickly, in a sustainable transition to the green economy.

O autorovi :

Ing. Ondrej B a r i č, PhD.

Vysokoškolské vzdelanie získal na Technickej univerzite v Bratislave v roku 1975 v odbore ekonomika a riadenie chemického priemyslu. Vedeckú hodnosť PhD obhájil na Univerzite Komenského v Bratislave v odbore svetová ekonomika. Pracovnú činnosť začal v podniku Slovnaft, kde sa postupne prepracoval do vedúcej funkcie. Po deviatych rokoch išiel na vyžiadanie pracovať na Ministerstvo priemyslu SR. Po reorganizácii ministerstiev, na Ministerstvo hospodárstva SR. V riadiacich funkciách na ministerstvách pôsobil celkom desať rokov. Naposledy ako riaditeľ finančného odboru. Po odchode z ministerstva prešiel do komerčného bankovníctva, kde pracoval vo vedúcich funkciách v Investičnej a rozvojovej banke. Získane skúsenosti následne využil v Národnej banke Slovenska na úseku guvernéra ako bankový expert. Potom bol zamestnaný na Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu SR, a v Národnom centre európskych a globálnych štúdii zriadeného vládou SR, ako vedúci výskumnej sekcie pri Ekonomickej univerzite v Bratislave. Na záver pracoval ako vedecký tajomník vo vedeckom inštitúte na Vysokej škole ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Zároveň pôsobil a pôsobí aj v súčasnosti v Občianskych združeniach v ekonomickej oblasti odborno - vedeckej. Je predsedom OZ NCEGŠ - Národné centrum európskych a globálnych štúdií. Je činný v Národohospodárskom odbore Matice slovenskej, hlavne ako vedecký redaktor tematických monografii.

PREHĽAD VEDECKO-VÝSKUMNEJ, PUBLIKAČNEJ A INEJ ODBORNEJ ČINNOSTI.

(Podľa Vyhlášky MŠVVaŠ SR č.456/2012 Z. z. o centrálnom registri evidencie publikačnej činnosti).

AED Vedecké práce v domácich recenzovaných vedeckých monografiách - 10

AFC Publikované príspevky na zahraničných vedeckých konferenciách - 4

AFD Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách - 1

BAB Odborné knižné publikácie vydané v domácich vydavateľstvách - 2

BCI Skriptá a učebné texty - 1

BDF Odborné práce v ostatných domácich časopisoch - 70

EDI Recenzie v časopisoch a zborníkoch - 1

Spolu- publikácie a príspevky 89

Ondrej Barič, graduated from the Technical University of Bratislava in 1975 in the field of chemical industry economics and management. He holds a Doctor of Philosophy degree from the Comenius University in Bratislava in the field of world economy. He started his working activity in the Slovnaft company, where he gradually rose to become to a leading position. After nine years of work there, he went to function at the Ministry of Industry of the Slovak Republic on request. After the reorganization of the ministries he was employed at the Ministry of Economy of the Slovak Republic. He has been active in management positions in ministries for ten years entirely. Most recently as a Director of the Financial Department. After leaving the ministry, he moved to the commercial banking, where he worked in senior positions at the Investment and Development Bank. Then he used all his gained experience in the National Bank of Slovakia, as a bank expert in the Ggovernor´s Department. Afterwards he was employed at the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic, and at the National Center for European and Global Studies established by the Slovak Government, as Head of the Research Section at the University of Economics in Bratislava. His

final work was in position of a scientific secretary at the Scientific Institute at the University of Economics and Management of Public Administration in Bratislava. At the same time Ondrej Barič has worked, and also is currently he active in the Civic Associations in the economic and scientific fields. Actually, he is Chairman of the NCEGS - National Center for European and Global Studies. He is also active in the National Economics Section of the Matica Slovenská (*Slovakia's scientific and cultural institution focusing on topics around the* Slovak nation).

SUMMARY OF SCIENTIFIC, RESEARCH, PUBLISHING AND OTHER SPECIALIZESD ACTIVITIES.

(According t*o the Decree of the Ministry of Education, Youth and Sports of the Slovak Republic No. 456 / 2012 Coll., On the central register of publishing activities).*

AED Scientific papers in domestic peer-reviewed scientific monographs - 10

AFC Published conference papers at foreign scientific conferences - 4

AFD Published conference papers at domestic scientific conferences - 1

BAB Professional book publications published in domestic publishing houses - 2

BCI Scripts (lecture notes) and teaching texts - 1

BDF Professional paper works in other domestic Magazines – 70

EDI Reviews in magazines and almanacs - 1

TOTAL - publications and conference contribution papers 89